

04

megazin za hakiranje stvarnosti

broj 10, mjesečnik/ca. godina druga, rujan 2005., cijena 10kn

IN:VJU

ZVONIMIR DOBROVIĆ
QUEER ZAGREB

VRATIMO JAVNO JAVNOSTI!

WAR ON DRUGS

BICIKLIranJE VEĆE OD ŽIVOTA

BITCHARKE NA TRAVI

BOLI NAS ZA POBUNU

megazin 04 [10]

megazin za hakiranje stvarnosti

izdavač: savez udruga klubitura [zg]

uredništvo: ivana pavić & lela vujanić & vid jeraj & karolina pavić

suradnici: pero gabud & miroslav zec & sanja klasje & eugen vuković & lina kovačević & emil jurčan & ivana armanini & marko strpić & andrej grubačić & ana-marija koljanin & ivana slunjski & oliver sertić & ivan gregov & ana fornažar & phillip bailey & pytzek & stjepan jureković & denis mikšić & tanja topolovec & tomlislav miletić

dizajn: klis

adresa redakcije: su klubitura, svačićev trg 1, zagreb

tel/fax: +385 (0)1 457 2591

web: www.04zine.org

e-mail: 04@clubture.org

tisak: gipa art, zagreb

naklada: 2000, rujan 2005.

suradnja: multimedijalni institut mi2 [zg]

donatori: gradski ured za kulturu grada zagreba
nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva

realizirano kroz platformu **clubture**™

ISSN 1845-2469

10

03 INTERNO

04 Zvonimir Dobrović / Queer Zagreb festival

04 In: vju

10 Ponovno zauzimanje javnog prostora 14 Skvotiranje u Zagrebu 18 TEMP / Vratimo javno javnosti

10 fajl

24 Komikaze comix & talking show / Miro Župa

24 strip blok

30 Parekon – solidarnost & sudjelovanje 33 Parekon – jednakost & učinkovitost

30 slobodarske prakse

36 War on drugs

36 chekiranje realnosti

40 Spartak Dulić, osječki umjetnik 44 Pulski alternativni festival 48 Motovun film festival

40 artizan

50 Dirty Old Festival 52 Seasplash 54 Underwater Overground 55 Media Mediterranea 56 Future Nature 57 Foto/ljeto/pis

50 ljetopis

58 Kirgistan / Cjenkanje s policijom na ulicama Biškeka

58 osovine dobra

62 Boli nas za pobunu

62 kolumna

64 Ecotopia Biketour / Bicikliranje veće od života

64 priroda i društvo

70 Pletući manifest

70 sam svoj haker

Operacija 04

▶ Nakon prekratkog godišnjeg [a među nama je i onih koji ga uopće nisu imali], natrag u kišni Zagreb [ili neki drugi hometown, što zna biti još gore], gdje te spuca žešća jesenska depra [e, to bez iznimke]. Pa onda takav/va nikakav/va trebaš izdati novi broj za koji smo nekako odlučili da mora ići, bez obzira na to što kužimo da nećemo stići, da su svi negdje.... [Drugdje.] I zatim novi sajt koji već beskonačno planiramo.... [I nastavljamo u tome smjeru, budući da nam se još uvijek čini da je nekako *under construction*]. Pa potom i naše sudjelovanje u Operaciji:grad [a za ilustraciju je dovoljno samo početi nabrajanje: pila, kreč, zavjese, ekseri, boja, kauč, komp, sprej, slike, bušilica, lampe...] Ergo, sve je to prouzročilo takvu iscrpljenost [jadnih] prekarних radnika/ca iz [04 ketchup kolektif] redakcije da smo razmišljali da sada, na kraju snaga, stvar ostavimo bez uvodnika. Ionako se [INTERNO] šalimo da gotovo sve naše čitatelje/ice znamo osobno – pa im onda možemo i izravno izručiti tu *svakodnevnu jadikovku*.

No, u međuvremenu se dogodilo da je tih naših osobnih *poznatika/ca* sve više. **Prodaja raste, a uključuje čak i iznenađujuće** [štoviše, dijelu redakcije i skroz nerazumljive] **brojne zahtjeve za pretplatom**. Proslavili smo i uspješan početak prodaje u Beogradu i Novom Sadu, a nedavno je također zabilježen slučaj čitatelja koji se pojavio [u mami] tražeći novi broj i pritom tvrdeći [full opravdan] da je već trebao izaći.

[I tako, optimistično...] **Digli smo novi sajt na adresi www.04zine.org** i upravo se spremamo nastaviti ga *peglati* – prilika za vas da ga punite svojim sadržajima, a usput i posebno čekirate [i iskoristite] rubriku Pošalj tekst.

Sudjelujemo i na Operaciji:grad od 8. do 17. rujna u prostoru bivše Tvornice Badel [ulaz iz Šubićeve]. **Posjetite našu Reality Hack sobu** u kojoj ćemo [u medijskoj kuhinji] zajedno stvarati novi, 11. broj [ili ćete biti nasmrt isprepadni/e, intervjuirani/e, fotografirani/e i snimani/e]. Ondje vas također očekuju audio-vizualni show Osovine dobra, Linux učionica našeg gurua Pere i hakerice Ivane, neslušljiva muzika naših DJ-a i plesni performansi naših prijatelja/ica na stageu unutar Badela [a i za stanovnike istočne i sjeverne strane pokrajnje zgrade u Vlaškoj], iznenađenje za koje se još ne zna gdje će se točno i kada pojaviti... Plus, naravno, čitanje svih dosadašnjih izdanja Nulačetvorke u [megaudobnom] prostoru naše dnevne sobe koju smo sami [da ponovimo gradivo] farbali, čistili, namještali, uređivali... Dođite čak i ako vam je dosta terora interakcije – samo donesite neku cugu i **chillajte s nama...**

Lezbijske u mainstream

organizator QUEER ZAGREB FESTIVALA

Što meni je
heroj Quentin Crisp,
engleski kozer koji je još
tridesetih po Londonu hodao
našminkan i bio pravi queer u svom
istinskom obliku. On mi je uzor, u
toj nekakvoj hrabrosti koju je imao.

Inače mislim da je najvažnije
da netko može biti ono što

ANIMIR DOBROVICI,

Diktafonu teme

hoće, pa kakav god bio

— razgovarala & fotografirala Sanja Klasje

Sa Zvonimirom Dobrovićem, organizatorom trećeg Queer Zagreb festivala (7.–11. rujna 2005.), sjedim na Zrinjercu preko puta paviljona otkuda jednom na godinu polazi i vraća se Pride povorka. Uživamo u varljivom zagrebačkom ljetu, pijemo pivo i zeleni čaj na klupici, ovo mu je prvi intervju za ovogodišnji Queer Zagreb – vježba na meni, iako rječitom, šarmantnom Zvonku vježba nije potrebna. Oko nas se igraju djeca, tinejdžeri jure na biciklima, nadam se da će se Zvonkov glas čuti na diktafonu od pozadinske buke dječjih glasova. Idealno mjesto za promatranje i razgovor o heteronormativnosti djetinjstva (vidite: www.queerzagreb.org za info o programu festivala i konferencije). Prolazi Zvonkova poznanica, starija gospođa koja se čudi da je već vrijeme za ovogodišnji Queer Zagreb – pa prošlogodišnji je tek prošao! Da, dragi/e prijatelji/ce i poznanici/e, bilo da vam je jako ili (kao dotičnoj gospođi) nešto manje drago, vrijeme je za ovogodišnji, dosad najprovokativniji Queer Zagreb.

04: Jedno probno pitanje za početak: kako objašnjavaš to da si single? (smijeh)

Ja za to nemam objašnjenja! (smijeh) Inače za svakakve prirodne fenomene imam objašnjenje, ali za ovo nemam.

04: Tema ovogodišnjeg Queer Zagreb festivala i konferencije jest "Heteronormativnost djetinjstva", što je jedan velik, hrabar zahtjev s obzirom na društvo u kojemu živimo. Kako ste se uopće odlučili za to, kako je tekao proces selekcije i kako ste uspjeli složiti tako atraktivan program?

I nama se čini da je tema trećeg Queera vrlo zahtjevna, intrigantna i provokativna. To je rezultat gotovo linearnog uspjeha prva dva festivala. Na prvom festivalu 2003. napravili smo manifestni program kojim smo zapravo htjeli uvesti queer kao pojam u Hrvatsku. To smo nazvali postsocijalističkim queer identitetom. Bavili smo se queerom u regiji: kako većina ljudi u bivšoj Jugoslaviji, koja nije imala tridesetogodišnji gej pokret, doživljava queer koji je vani već ušao u mainstream akademske i umjetničke diskurse. Drugi se festival orijentirao na film i glazbu: predstavili smo jedan vrlo širok program s preko 60 filmova te 10-ak koncerata. Taj je festival prošao izuzetno dobro, gotovo uspavano; održan je bez ikakvih problema, bez prepreka na koje bismo inače bili navikli, i to u prostorima i institucijama kao što su Kino Europa ili KD Vatroslav Lisinski.

Ona smo se malo zamislili i shvatili da na taj način u biti ne propitujemo dovoljno glasno situaciju queera. Odnosno da i sami gradimo nekakvu lažnu sliku o jednostavnosti života

queera u Hrvatskoj. Shvatili smo da se diskriminacija uči od ranih nogu, da je kulturno naučena, da nije urođena i da zapravo počiva u djetinjstvu. Institucije koje se bave djetinjstvom zapravo kroz obrazovanje i odgoj usađuju heteroseksističku matricu koja ponavlja te stereotipe muškosti, ženskosti i ukalupljuje svu djecu u iste ladice.

Mi polazimo od premise da društvo vrši nasilje nad svom djecom, a pogotovo nad queer djecom koja u principu većinom odrastaju sama. Ona u svome djetinjstvu nemaju nekakve referentne točke za pozitivno gledanje na nekakav svoj, makar i minimalni rodni odmak od stereotipa na koje su škole, vrtići, itd. navikli. Tako da su ta djeca zakinuta za djetinjstvo po svojoj mjeri. A djeca koja kasnije odrastu u heteroseksualne osobe tako su zakinuta za širi pogled na svijet.

Što se tiče same teme, heteronormativnosti djetinjstva, ona je vrlo problematična, čak i na Zapadu. Rijetko se koji umjetnik bavi queerom, a pogotovo queerom u odnosu na djecu ili na djetinjstvo. Jer to je ipak jedna tabu tema. I dalje se djetinjstvo i djeca u heteroseksualnom društvu smatraju posljednjom linijom odbrane, što su prihvatili i razni gej i lezbijski pokreti. Pa čak i kada se razgovara o svim mogućim pravima koja nam pripadaju, uvijek postoji taj prokleti *ali* koji ogradauje društvo od djece, queer od djece, bilo što od djece – jer su djeca ta nekakva romantičarska iluzija nevinosti, imaju pravo odrasti u, nazovimo to, *normalne ljude*.

Zbog takvog sam stava užasno puno prošle i ove godine putovao i radio oko programa. Ono što smo skupili vrlo je specifično i tematski orijentirano. Program nije širok kao što smo ga u početku planirali, ali ni sami nismo znali na koliki smo bauk naišli. No, simpatičan je rezultat i to da je program za Queer Zagreb 2006. u biti već gotov – ono što nam se svidjelo, a što nisam mogao uvrstiti u ovogodišnji program, samo sam preselio u iduću godinu. Sljedeće se godine festival bavi također zanimljivom temom – odnosom privatnog i javnog, odnosom osobnog prostora i prostora javnosti, pogotovo u kontekstu seksualnosti. Na razmišljanje o tome potakla me situacija oko ovogodišnjeg zagrebačkog Pridea, koji zamalo nije bio održan. Pročitao sam par komentara koji su mi se činili suludima – da je glupo zatvarati promet u gradu na dva sata radi povorke homoseksualnog ponosa. Takve glupe komentare već dugo nisam vidio. Jednom na godinu se nešto događa, a ako su ta dva sata prometnog zastoja problem, onda više nemamo što govoriti.

04: Želiš li još nešto prokomentirati o ovogodišnjem Prideu, budući da si i ti među prvima reagirao na to da skoro nije održan?

Po meni je Pride izuzetno važna manifestacija. Jednako ili čak važnija od Queer festivala. Upravo zato što je to jednostavna manifestacija – tu nema nekih metaforičkih značenja, nema nekakvih iščitavanja umjetnosti. Ona se ne može sakriti. Kao što se, recimo, Queer može previdjeti jer se on događa u teatru – tko ne čita kulturne stranice, može da ne vidi queer. Znači, bez obzira na vidljivost Queera do koje mi držimo, Pride je ipak najdirektniji ulaz u heteroseksualni prostor.

Posebno me razočaralo što je situacija na sceni u Hrvatskoj dovela do toga da ideja Pridea dođe u pitanje. Što je gotovo nemoguće! Pride se kao koncept održao više od 30 godina u brojnim gradovima svijeta i nije moguće da Zagreb treba novu koncepciju koja to može *popraviti!* (smijeh). To je smiješno. A potom je i žalosno što je tu, čini mi se, bila jedna grozno loša koordinacija između forme i sadržaja. Znači, sadržaj je bitan – bitno je da se Pride dogodi, da se na bilo koji način obilježi. A ako se slučajno, iz bilo kojih razloga – recimo da nije lijenost – nešto ne može napraviti, onda baš nije uputno Pride uopće ne spominjati. Naime, postoje ljudi koji su za Pride zainteresirani, koji žele pomoći, koji žele nešto napraviti – što se na kraju i dogodilo! Meni je fenomenalno to što se same od sebe javile četiri cure koje su rekle: čujte, mi bismo ipak napravile taj Pride, ne treba nam ni novac ni ništa. To je svakako pomak! I već to mora biti dokaz svim udrugama koje se bave ovom problematikom da stvari ipak idu, da ima smisla i da sada, četiri godine poslije, neki novi klinici odrastaju – klinici koji imaju 16 godina i već su out, imaju otvoren odnos s roditeljima. Što, recimo, čak ni ja nisam imao prije nekih pet-šest godina. Ili prije deset, sa svojih 16 godina, želimo li biti točni. (smijeh) Pride je nevjerojatno važna manifestacija. A zaustaviti grad na tri sata – treba to svaki dan! Ajmo onda jednom godišnje!

04: Sjećam se kada je bio prvi Queer Zagreb kako sam u nekom intervjuu pročitala da imaš 24 godine, što znači da sada imaš 26. I tada, a i sada, pitanje mi je bilo – kada? Kada si i kako stigao postati to što jesi i raditi to što radiš?

Da (smijeh)... Ljudi se čude koliko sam ja mlad jer izgledam dosta starije (smijeh). Pa, festival mi je vrlo draga forma za predstavljanje stvari i dovođenje u rela-

Polazimo od premise da društvo vrši nasilje nad svom djecom,

cije, volim na taj način razmišljati. Inače sam se festivalima počeo baviti zaista vrlo rano. Sa 17 sam prvi put došao na Eurokaz i tamo sam radio sedam godina. Od Gordane Vnuk, Branka Brezovca i Kornelije Čović zapravo sam naučio – u toj vrlo visoko umjetnički postavljenoj instituciji – kako se radi, što festival treba biti. Postoje u principu dva načina rada festivala: da se prvo smisli koncept i onda se fila program ili obratno, da se prvo nađe desetak predstava i onda se smišlja koncept. S tim da je prvi način puno teži i meni draži. To je način Eurokaza – smišljeno, dugoročno planiranje, odgovorni stav prema onome što se radi. I izuzetno sam zahvalan Eurokazu jer zbog toga što sam ondje naučio Queer koncepcijski vrlo čvrsto stoji na svojim nogama.

Po meni je najvažnija stvar na festivalu program – oko toga se sve vrti i o tome na kraju ovisi uspjeh ili neuspjeh festivala. Festival može imati loše ili dobre plakate, promotivne materijale, može biti rasprodan ili ne. Ali program je nešto što ostane – čega se ljudi sjećaju. I dobro je ako se sjećaju toga, a ne lošeg sendviča na tulumu. No, i dalje sam single, jbg! (smijeh)

04: Umrla sam od smijeha kada sam vidjela da ste u program uvrstili protest Crkve cjelovitog evanđelja, totalno se uklapa! Vidjela sam i vaše donatore – to su INA, Coca Cola, Badel, Zvečevo. Pročitala sam i da je u New Yorku na partyju podrške Queeru bio konzul R Hrvatske i predstavljana su hrvatska vina. U biti me zanima odnos Queer Zagreba prema mainstreamu?

Osnovna je ideja Queera što veća vidljivost i prihvaćenost. Dakle, Queer otvoreno surađuje s institucijama i one znaju o čemu se tu radi, što nam je užasno bitno. No, sama pozicija Queera u principu je nekakva margina i zato je kuriozitet da je ovogodišnji festival gotovo mainstream – po prostorima održavanja, po tome da se mi zaista samo po centru događamo... To je moja koncepcija – ideja da se jedino tako Queer može učiniti medijski jačim i da ga je teže izbjeći od strane publike i institucija.

Što se tiče tih sponzora, oni su se tek ove godine otvorili za Queer. Prve je godine Badel nas kontaktirao, što je fenomenalno. Imamo sedam ili osam komercijalnih sponzora, a to nismo nikada imali, što znači da je Queer ipak narastao. Imamo i velik broj medijskih pojavljivanja – programi su kvalitetni, pa ih je i kritika više-manje prihvatila. To je nekakav dokaz da queer postoji i stoji u Zagrebu na do-

brim nogama. Međutim, ne postoji nekakva politika prema tome, sve se događa kada je u nekakvome uredu netko senzibiliziran... I isto se tako može dogoditi da mi sljedeće godine ne dobijemo ništa od INE ili Zvečeva jer se baš tada na telefon javio netko drugi. To je sve na individualnoj, gotovo slučajnoj bazi. No, zakon vjerojatnosti na našoj je strani – mi šaljemo milijun pisama i netko se bu upecao.

Ono čime sam ja vrlo nezadovoljan jest suradnja s Ministarstvom kulture, koje već treću godinu Queeru daje 20.000 kuna, otprilike 3 posto našega budžeta, što je, neću reći smiješna, ali gotovo uvredljiva cifra. To je najmanja svota novca koju Ministarstvo daje ikome. Programska kvaliteta Queera i prisutnost u javnosti u odnosu na količinu novca koju nam Ministarstvo dodjeljuje – to je zapravo bezobrazno. Sjećam se da smo lani bili pozvani na razgovor kod savjetnika ministra Biškupića. Mislio sam da ćemo razgovarati o tome kako da se Queeru još bolje pomogne, dok je on mene sat vremena sa svojih šest savjetnika uvjeravao da Queer ima preambiciozan program i da tu nema više novca. Da bi se nekako dogodilo na dan otvaranja Queera da su me baš svi ti savjetnici zvali – mogu li dobiti ulaznicu za Queer?! Što je opet dokaz nekakvog patronatskog odnosa prema Queeru. Ali, hvala bogu, Queer ne ovisi toliko o tih 20.000 kuna, što mi omogućuje da dosta glasno kritiziram to Ministarstvo.

S druge strane, mislim da je cilj Queera da bude velikim dijelom financiran iz Hrvatske. Jer se radi u Hrvatskoj, uglavnom za hrvatsku publiku, i on je, u krajnju ruku, kulturna ponuda Hrvatskoj. Mislim da je glupo očekivati da će Šveđani, Nizozemci, Norvežani baš 10 godina zaredom financirati Queer. Na što ja ne bih ni pristao!

A Crkva cjelovitog evanđelja jest nešto što nas je prve godine zateklo, druge godine nam se činilo simpatičnim, a treće je godine već postalo tradicija. I bilo bi negostoljubivo da ih ne uvrstimo u program! Tim više što je, s izvedbene strane, to kazališni performans, a oni imaju poruku koju prenesu. Ove nam je godine tema "Heteronormativnost djetinjstva", pa pretpostavljam da će u tome smislu popraviti svoj scenarij, čitati biblijske citate vezane uz djetinjstvo... Velim, nadam se dobroj suradnji s njima! Queer je otvoren za tu suradnju – za pomoć lokalnoj zajednici.

04: Nešto što sam primijetila i što možda nije jako queer pristup, ali je feministički: većina filmova ove godine pokriva ili queer muško djetinjstvo ili trans priču, a jako je malo queer

djevojčica! To su samo "Naranče nisu jedino voće" i možda Anime. To nije kritika jer cijenim koliko je teško nešto naći, ali me u biti zanima zašto je toliko teško naći filmske prikaze ženskih dječjih queer likova?

Prije svega moram reći da smo izuzetno sretni što prikazujemo "Naranče" jer je to film koji je bio zabranjen na HTV-u, odnosno naprasno prekinut i nikada ponovno prikazan. I mi ga sad, 15 godina poslije, prikazujemo legalno, s dopuštenjem BBC-a. Na to smo izuzetno ponosni, tim više što ulazi u područje heteronormativnosti djetinjstva kojim se bavimo.

Druga stvar su te animacije koje radi jedna izuzetna žena iz Tokija – ona je pravila selekciju koja je zaista vrhunska. Zovemo to našim "mini dream programom" jer bi taj pravi sanjivi program koji smo zamislili trajao dvanaest sati. Sada za realizaciju nismo imali prostora u programu, ali možemo sljedeće godine nastaviti. Prvi nam je put, nikada ih nismo puštali, ali mislim da u Hrvatskoj oko toga postoji dobra vibra – japanske animacije imaju kulturni status.

Što se tiče lezbijskog filmskog stvaralaštva, možda je najjednostavnije i najgrublje reći kako ima vrlo, vrlo malo kvalitetnih lezbijskih filmova. To je nešto što je jednostavno tako. Ne znam je li produkcija puno manja, nisam toliko ulazio u to, ali sam svoje dvije prijateljice, odnosno kolegice – jedna vodi najveći lezbijski i gej filmski festival u svijetu Outfest u Los Angelesu, a druga vodi San Francisco Lesbian and Gay Film Festival – pitao da mi pomognu naći nešto jer jednostavno patim tražeći lezbijske filmove; međutim, one su rekly samo: welcome to the club!

One više ne rade selekciju za svoje festivale, već puštaju sve što se snima – u suprotnome bi se zaista prikazivala samo četiri filma. Pojma nemam zašto je to tako,

ali je činjenica da većina svjetskih festivala ima puno manju koncentraciju lezbijskih filmova. Osim, naravno, ako se ne ide na način da se sve stavlja u program. Vani to funkcionira, uvijek je rasprodano i dobro prolazi kod publike. No, mislim da je u Hrvatskoj to kontraproduktivno jer je situacija s kinematografijom i distribucijom vrlo loša. Uglavnom se prikazuju filmovi visokobudžetnih produkcija i ljudi jednostavno dolaze u kino s nekakvim očekivanjima. A ako mi sada prikazujemo filmove kućne radinosti, ispalo bi da netko nekoga navlači za nos. Svi očekuju gej i lezbijske filmove tipa "Philadelphia", ali toga jednostavno nema, to ne postoji!

Mi nismo imali sustavno educiranje kroz video radove u široj, a pogotovo u queer tematici. Naša publika očekuje dobru produkciju. Što se može povezati s tom Queerovom idejom mainstreama, pri čemu na neki način i podilazimo, a onda tu i tamo *podmetnemo* film iz niskobudžetne produkcije za koji mislimo da bi dobro prošao. U godišnjem programu "Queer subote petkom i subotom" travanj smo posvetili lezbijskom filmu jer smo i sami skužili da u prva tri mjeseca nismo pustili nijedan, što je glupo. No, to je bilo užasno loše kvalitete, mora se priznati. Teško je naletjeti na dobar film.

Postoji, međutim, jedan izvrstan, izvrstan lezbijski film koji sam lani gledao u Berlinu, ali ga mi još nismo prikazali jer nikako da dobijemo prava. Zove se "D.E.B.S." i lezbijska je verzija "Čarlijevih anđela". Sony je bio producent, to je ta visoka superprodukcija. Evo, Queer Zagreb već drugu godinu pokušava dobiti taj film, pa vjerujem da ćemo ga nekako prikazati.

Mislim da je vrijeme da se napravi jedan pravi lezbijski filmski festival! Materijala sasvim sigurno ima, o kvaliteti se da raspravljati... Queer se trudi staviti u program što je više moguće, a imamo i vrlo jaku izdavačku komponentu – održat će se sajam lezbijske književnosti i prezentacija knjige Sanje Sagaste. Tako da se nadam da će nas to malo podići u očima cijenjene publike! (smijeh)

04: Koje su tvoje inspiracije/uvidi, što te motivirali i dovelo do toga da organiziraš nešto tako revolucionarno i vizionarski kao što je Queer festival ovdje kod nas?

Spomenuo sam Eurokaz kao svoju početnu točku. Kada se netko sjeti Eurokaza, prva od stvari koje mu padnu na pamet jest Eurokaz 1997. godine, kada se bavio tijelom odnosno body artom i kada su nastupali Franko B, Annie Sprinkle, Orlan. Znači, ljudi koji su se bavili svojim tijelom

Danas treba puno više hrabrosti ustrajavati na toj prici patrijarhata, mačizma,

kao osnovnim prostorom, gdje su se rezali, jebali, puštali krv, svašta su radili na sceni.

Meni je bilo vrlo zanimljivo to da je većina tih umjetnika u biti queer. I da Queer ni danas u svom kontekstu queera te ljude ne bi mogao predstaviti na adekvatan način. Naime, to bi naišlo na puno veći negativni publicitet nego što je to bilo na Eurokazu. Iako je i Eurokaz tada naišao na vrlo, vrlo tvrda vrata Gradskog ureda za kulturu, a i u medijima... Posebno me se dojmilo to što se većina reakcija kritike i publike na predstave nije doticala queer aspekta tih stvari. U kontekstu Eurokaza, jednog mainstream festivala, taj je aspekt bio prešućen zato što ga je bilo moguće prešutjeti i previdjeti. To se dogodilo 1997. i u meni je sazrijevala ideja da se to može izbjeći jedino tako da se napravi festival koji se zove Queer. I da zapravo queer bude u poziciji... Znači, festival koji sada radim u poziciji je da u program stavi nešto što i nije queer, ali se kroz tu prizmu gleda. Sada su stvari obrnute.

To je, recimo, bila prva ideja Queera – onoga što želimo napraviti. Eurokaz bi mogao 10 godina zaredom dovoditi najveće queer umjetnike, ali u tome kontekstu to neće biti gledano s te strane. Dok Queer može dovoditi malo manje queer umjetnike, umjetnike koje mi sebi možemo priuštiti, ili malo manje tehnički zahtjevne predstave, ali to će opet imati veći efekt nego što bi imao isti takav program na bilo kojem festivalu u Hrvatskoj.

Zato je bitno da postoji posebna manifestacija koja se bavi isključivo queerom i koja je promatrana kroz tu prizmu od strane publike, kritike i mene kao selektora. Osim toga, i samome mi je dosadilo neimati nikakvih kulturnih provoda. Volim i ja gledati razne filmove i dosta mi je čekali da tu i tamo neki naleti. Tako da mi je Queer bio jedan logičan korak u životu.

Queer festival je zanimljiva forma za raditi, ali je, s druge strane, rad i vrlo monoton jer se sve koncentrira u tjedan dana godišnje. Vidi se da ja dosta širim program, igramo se s raznim formama – izdajem knjige, prikazujemo filmove, radili smo kazališnu produkciju; bila je i ideja da s Barbarom M. Bickart radimo film, ali je ta radionica otišla u drugom smjeru, pa sad radimo instalaciju. Sljedeće ćemo godine u sklopu festivala imati open-air koncert. Znači, pokušavam samoga sebe održati zainteresiranim za Queer. Jednostavno mislim da bi mi bilo dosadno stalno organizirati kazališne predstave. Pokušavam to širiti, a i nailazim na dobre ljude s kojima radim...

04: Nešto skoro za kraj – "04" se zove i "Megazin za hakiranje stvarnosti"... Pa sam te htjela pitati možeš li u dvije riječi (kao što su "hakiranje stvarnosti") bolje definirati queer? Zvonko je ostao bez riječi! (smijeh)
Bez riječi, eto! "Bez riječi".

04: I još jedno patetično pitanje – koji su tvoji heroji i uzori? A onda može i antiheroji?

Pa, uvijek je lakše kritizirati: antiheroj koji me uvijek živcirao, a cijeli gej pokret o njemu ovisi, jest Oscar Wilde. On je na tom groznom suđenju zapravo stalno govorio da nije bio u homoseksualnom odnosu i izvlačio se. Mislim, jebote, ako su te već uhapsili i ići ćeš na robiju, onda – odi! (smijeh) A da njega uzmemo kao idola zbog žrtve koju je podnio kao prvi veliki pisac koji je zbog homoseksualnosti završio na robiji i da na tome gradimo cijeli gej pokret – to me uvijek užasno živciralo!

Po meni je heroj Quentin Crisp, koji je engleski kozer – možda ga je najlakše tako opisati. On je još tridesetih i četrdesetih po Londonu hodao našminkan i bio pravi queer u svom instinskom obliku. Znači, kada bih opisao queer u dvije riječi, to bi možda bilo "Quentin Crisp". On je, nažalost, umro prije dvije-tri godine, u dubokoj starosti. No, on mi je uzor, u toj nekakvoj hrabrosti koju je imao. Inače mislim da je najvažnije da netko može biti ono što hoće, pa kakav god bio. U krajnjoj liniji, treba biti hrabar biti i Thompson, ne? Možda ne u Hrvatskoj, ali u nekakvom današnjem svijetu kada vidiš da vrijeme ne radi za tebe. U principu, danas je najlakše biti borac za ljudska prava jer znaš da je vrijeme na tvojoj strani i da će za 10-15 godina to biti norma, a ne ovo. Tako da mislim da danas treba puno više hrabrosti ustrajavati na toj priči patrijarhata, mačizma, te nekakve ekskluzivne heteroseksualnosti. Mislim da je to izgubljena bitka. To je apsolutno neodrživo! Ako nisam u pravu, jao nama! (smijeh) Izgubljena mladost! (smijeh)

U fajlu ovoga broja bavimo se temom sve većeg gubitka javnoga prostora koji se neprimjetno sužava pod najezdom privatnog kapitala mijenjajući lica gradova i našeg funkcioniranja u njima. Različite skupine umjetnika, arhitekata, aktivističkih kolektiva ili jednostavno skvotera odgovaraju na različite načine našim potrebama za javnim prostorima – Nevidljivi Zagreb, ex Rojc u Puli, skvotiranje u Zagrebu i akcije TEMP kolektiva u Ljubljani izabrani su ovdje kao mogući načini stvaranja autonomnih zona i ponovnog prisvajanja javnog.

Zagreb je u zadnjih pet godina pretrpio silovite i brze prostorne promjene koje su uglavnom pratili samo mediji, ali u senzacionalističko-reklamnoj funkciji, dok je struka ostala bez ikakvih dubljih refleksija ili odgovarajućih novih prostornih planova. Izgleda da se i urbanizam jednostavno sklonio pred najezdom privatnog kapitala koji sve više nagrizava javno i stvara posve nov urban krajolik, uglavnom na rubnim područjima, s novim sadržajima i novim gradskim slikama.

"Istrošena paradigma modernog urbanizma još, doduše, prebiva u službenim dokumentima, ali su nove razvojne strategije posve preuzele inicijativu i počele se realizirati na marginama 'glavnih planerskih problema' kao posve novi urbani sustavi", kaže Vladimir Mattioni u svojoj knjizi Zagreb se mijenja.

U tim novim urbanim sustavima kao glavne točke i glavni generatori urbanih transformacija pojavljuju se, osim prometnih terminala, i poslovni i shopping centri koji niču uz sam rub građevinskog područja grada. Ti centri parazitiraju na postojećoj gradskoj infrastrukturi: "Ne ulažući niti kune u tu infrastrukturu, ta središta neograničeno razvijaju svoje potencijale, ograničene samo vizijom svojih protagonista." Zbog zastarjelosti prostornih planova, nepripremljenosti i neznanja gradskih vlasti, kao i postojeće korupcije, "javnost je samo u ulozi promatrača – o svemu je obaviještena samo putem tiska.

Od javnog jedva da je nešto preostalo. Vođen slabom voljom, javni je interes izbrisan iz svih operacija u kojima se pojavljuje privatni kapital. "Odnosno, izravna posljedica tranzicijske najezde privatnog kapitala, kao i njegove prevlasti nad javnim planiranjem, jest polagan i gotovo neprimjetan nestanak javnih prostora te povećanje prostora privatne kontrole. Ono situacionističko *derivé* kao besciljno lutanje (gradom), ali i forma javnog koja se nekada davno realizirala na gradskim trgovima, zamijenjeno je shopping centrima kao novim stjecištima javnog. Kombinacija kupovine i zabave stvorila je široku, bezličnu zonu pseudo-javnog privatnog prostora kontroliranog i uređenog u jedinom interesu privatnog profita.

Novе upotrebe starog

Nova urbana geografija pojavljuje se istovremeno s ostacima i ruševinama stare: napuštenim industrijskim kompleksima, lukama i vojarnama koje zjape prazne u nedostatku inspiracije vlasti i očekivanju svog privatnog investitora. Problemu nestanka javnog, kao i potrebi njegove reaproprijacije od strane samih građana njihovim aktivnim sudjelovanjem u prostornoj politici grada, pristupaju različite skupine na način zauzimanja tih napuštenih prostora. Skvotiranje prostora bivšeg brodogradilišta NDSM u Amsterdamu od strane skvoterske mreže radi stvaranja mega kulturnog centra uz ogromnu pomoć gradskog budžeta, istovremeno praćeno razvijanjem filozofije grada kao ljuske; zatim

stvaranje centara za nezavisnu kulturu u bivšim vojarnama poput Rojca i Metelkove i različite akcije u napuštenim prostorima samo su neke od mogućnosti koje govore o potrebi za nezavisnim i otvorenim javnim prostorima. U svim primjerima rađaju se mjesta autonomne kulture i samoorganiziranja koja redefinišu javni interes, ulogu vlasti, arhitekata i same kulture te stvaraju alternativne forme urbanističkog planiranja koja dopuštaju razvoj urbanih područja odozdo.

Nevidljivi Zagreb

Upravo takav aktivni pristup u kojemu stanovnici nisu samo pasivni konzumenti već jednaki partneri u razvoju grada promoviraju arhitekti iz udruge Platforma 9,81 koja je u Hrvatskoj inovativni, ali i ogledni primjer aktivističko-teorijskog djelovanja na području prostora. Platforma se već par godina sustavno bavi problemom nestanka javnog i njegovog ponovnog prisvajanja, pri čemu isprepliće arhitekturu, urbanizam, akcije u shopping centrima, nezavisne kulturne prakse i skvoterske mreže stvarajući nove, hibridne forme prostorno-političkog djelovanja. Videći sebe kao urbane aktiviste i agente promjene, platformaši su svojim interdisciplinarnim pristupom, suvremenim metodama rada, kao i širokim suradnjama s umjetničkim projektima i izvaninstitucionalnom kulturnom scenom, osim zanimanja struke uspjeli isprovocirati javnu raspravu i javno zanimanje.

Među velikom širinom projekata, suradnji i pristupa ističe se možda nji-

hov najpoznatiji dugoročni projekt Nevidljivi Zagreb – Vodič za skvotere, koji je započeo istraživanjem napuštenih i praznih gradskih prostora, kao i istraživanjem njihova potencijala da postanu prostori novih društvenih praksi i razvoja hibridnih programa u budućnosti. Skvotiranje u takvu kontekstu znači reprogramiranje, privremeno zauzimanje i unošenje tipa sadržaja koji naizgled ne odgovaraju datom tipu prostora. O kriterijima izbora prostora koji tvore mapu Nevidljivog Zagreba, Marko Sančanin iz Platforme kaže: "Radi se o područjima koja predstavljaju svojevrsne rupe u urbanom tkivu – javni prostori za čiju obnovu Grad nema novca, niti ima viziju što bi s njima; prostori u procesu denacionalizacije, neriješenog vlasničkog statusa koji će u sljedeće dvije, tri godine ostati ničija zemlja."

Riječ je o vrlo različitim prostorima poput Kina Mosor, klaonice "Zagrepčanka", vojarne na Črenomercu, bivših tvornica Badel-Gorica, Doma kulture Dubrava – što su samo neki od prostora istraženih i mapiranih u mapi Nevidljivog Zagreba. "Prostori variraju od manjih 'poslovnih prostora' u centru grada, pa do tvorničkih hala po cijelom gradu, ali najčešće u zoni željeznice. Zatim, tu su i neki javni prostori nedefinirani i prazni zbog diskontinuiteta u korištenju – poluizgrađeni domovi kulture, gradilišta, naprosto neke rupe u urbanom tkivu, kako u centru, tako i na periferiji."

Nakon prve faze dokumentacije i mapiranja – što znači skupljanje

podataka o fizičkom karakteru prostora i vlasničkoj strukturi – prvi je korak bio isprovocirati ondje neku događajnost na način suradnje s različitim umjetnicima i kulturnim projektima koji su zainteresirani za privremenu okupaciju tih prostora. "Nastojimo poticati privremeno zauzimanje javnih prostora i mogućnost miješanja programa jer mislimo da je takva vrsta privremenosti u stanju proizvesti drugačije, vrlo zanimljivo urbano stanje, za razliku od korištenja prostora kroz permanentni program", kaže Sančanin.

Trenutačno je dio mapiranog prostora – bivše tvornice Badel-Gorica i klaonica u Heinzlovoj – "skvotiran" od strane umjetnika, kulturnih poduzetnika, domaćih i međunarodnih organizacija i inicijativa kako bi se od njega napravila privremena autonomna zona koja će sljedećih dana funkcionirati kao nezavisni kulturni centar. **"Ono što se za pravo želi s ovim privremenim zauzimanjem tvornica Badel i Gorica jest upozoriti na alarmantni nedostatak prostora nezavisne kulture, kao i pokazati kako bi u budućnosti taj prostor mogao biti iskorišten za stvaranje jednog novog kulturnog centra. Ključna je stvar da taj novi centar slijedi metode i principe rada – nehijerarhijsku organizaciju, drugačiji odnos između proizvođača i 'konzumenata', interdisciplinarnost i modele kooperacije koji se već sada realiziraju prilikom organizacije manifestacije."**

Taj grad u gradu organizira desetodnevno multikulturalno događanje u razdoblju od 8. do 17. rujna pod nazivom Operacija:grad i nudi nov model ponovnog prisvajanja javnog koji svojim miješanjem prostora, aktivizma i kulture zaista predstavlja agenciju promjene. ■

Ex vojarna Karlo Rojc

► Ex vojarna Karlo Rojc u centru Pule (Gajeva 3), površine oko 20.000 četvornih metara, zajedno s pet hektara okolnog dvorišta, iseljena je za Božić 1991. i od tada je polako naseljavaju šarene skupine bendova, aktivista, umjetnika, manjina, udruga i pojedinaca koji ondje nalaze mjesto za rad, organiziranje, hakiranje – ukratko, autonomno područje za proizvodnju vlastite kulture. Danas je Rojc multikulturalni društveni centar kojim autonomno upravljaju njegovi korisnici/ce i koji, uz mnoge strance i namjernike, posjećuju i mladi i sve druge dobne skupine Pule. Život Rojca dijelom je samofinanciran, a dijelom ga potpomaže lokalna zajednica, Grad i Županija, dok je sama zgrada i dalje u vlasništvu Ministarstva obrane. Rojc je danas jedino takvo mjesto u Hrvatskoj.

O spontanom naseljavanju Rojca razgovarali smo s Edgarom Bursićem, voditeljem Monteparadiso Hacklaba, jedne od najaktivnijih organizacija Rojca koja djeluje u prizemlju zgrade.

04: Kako je teklo naseljavanje Rojca – je li to bilo spontano skvotiranje kao reakcija na nedostatak javnih prostora za alternativnu kulturu? Koje skupine su ga prve naseljavale, kako su tekli dogovori s Gradom?

Od 1992. godine (nismo sigurni) ovdje su bile izbjeglice, pa sve do negdje 1996., kada se u zgradu prvi useljavaju Puhački orkestar Grada Pule i INAT. Tada se u Rojcu već nalazio Suncokret, koji je ostao od vremena izbjeglica iz Bosne – i u zgradi je i danas. Od 1997. svirali su Dark Busters i Fakofbolan, koji su ušli preko INAT-a. To je sve uglavnom bilo legalno i u dogovoru s Gradom. Zatim ulaze Zelena Istra te invalidi i cerebralci, sve legalno. Godine 1999. ulazi Monteparadiso u 100 kvadratnih metara koje je dobio od Grada za najam od 14 kn po kvadratu te skvotira dodatnih 400 kvadratnih metara i nikada ne plaća najamninu. Kod Monteparadisa, INAT-a i Suncokreta počinju vježbati bendovi od kojih neki potom nalaze prazne prostorije

i zauzimaju ih. Kasnije se to sve legalizira. U razdoblju 2000./2001. prostori su se uzimali, tj. organizacije su useljavale nelegalno, a kasnije se stanje legaliziralo. Danas je sve legalizirano, postoje ugovori koji su od udruge do udruge različiti. Grad službeno i dalje naplaćuje 14 kuna po kvadratu, ali to se samo prikazuje kao donacija udrugama koje su važne za kulturu Pule.

U Rojcu se danas nalazi 70 udruga od kojih je većina aktivna. Ima udruga poput Monteparadisa, Metamedije, Udruge igrača bilijara, Udruge hrvatskih veterana domovinskog rata, Udruge Bošnjaka branitelja, Srbi, Makedonci, Romi (imaju i vrtić), Mađari, aerobika, ritmička gimnastika, borilačke vještine (karate, itd.), yoga, INat kazalište, Zelena Istra, invalidi, cebralci, plesači Zaro...

04: Rojc je danas jedini takav prostor u Hrvatskoj. Je li razlog tome bolja politička klima, jača izvaninstitucionalna scena ili nešto drugo?

Pročelnik Odjela za kulturu koji je dosta toga odobrio, tj. možda bolja politička klima i kaos. A jača izvaninstitucionalna scena... nemam pojma. Zapravo velika količina neiskorištenog i neiskoristivog prostora od MORH-a, a gradske vlasti nemaju pojma što će s time. Svaka investicija košta tonu para. To je tzv. izvaninstitucionalna scena lijepo iskoristila, a Gradu dobro došlo da ne mora razmišljati i o tome.

Fuck it, are we living in this city anyway? We're connected to the grass-roots activist networks, we're never passive users and we always analyze the cultural and other products, hack them, and recombine in a way they were never ment to be used. If my body is in Pula right now, it doesn't mean I'm dead! Reality hackers are everywhere, and we'll do what we can, we'll hack boredom, injustice, stupidity and you too! ;)

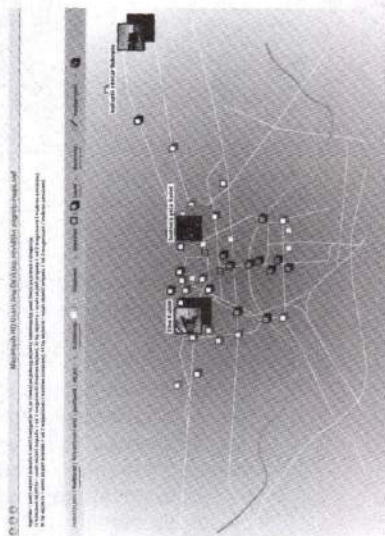
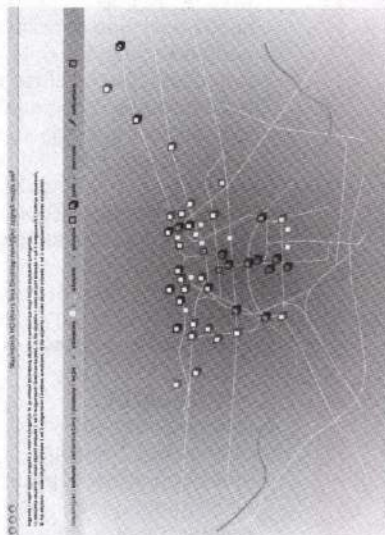
ivica petrinić

www.rojcn.net/hr

Lina Kovačević, Nevidljivi Zagreb – interaktivni CD ROM, Diplomski rad na Studiju dizajna u Zagrebu

Sučelje CD ROM-a zamišljeno je kao mapa lokacija projekta Platforme 9,81 "Nevidljivi Zagreb". Lokacije su kodirane bojom i znakovima prema određenim svojstvima, a objašnjena na legendi. Mapa koju je moguće pretraživati pomoću hyperlinkova ujedno funkcionira i kao interaktivna razglednica pojedinih lokacija te se šalje elektronskom poštom. Proizvod je namijenjen potencijalnim korisnicima objekata, a ideja razglednice provedena je i u oblikovanju samoga CD-a i pripadajućeg ovitka. Za razliku od klasičnih razglednica koje predstavljaju reprezentativne lokacije grada služe kao sredstva turističke promocije, ova CD-razglednica zamišljena je kao priručnik potencijalnim korisnicima prostora te sredstvo senzibiliziranja šire javnosti.

CD ROM je izrađen u Flash tehnologiji u suradnji s programerom Aleksandrom Erkalovićem.

Skvotiranje u Zagrebu?

— piše Eugen Vuković

Rane akcije skvotiranja u Hrvatskoj ne javljaju se kao reakcija na nemilosrdnu komodifikaciju/komercijalizaciju urbanog prostora, već kao reakcija na činjenicu nepostojanja prostora za izražavanje "alternativne kulture"

S obzirom na to koliko je u Hrvatskoj zapravo bilo malo ozbiljnih pokušaja skvotiranja, čini mi se da je ovo tema o kojoj se u zadnje vrijeme i previše piše. Ipak, nakon prijateljskog uvjeravanja nekih članova redakcije (i ponudjenog honorara), napokon sam posustao te – kao, navodno, dobro upućena osoba – pristao napisati kraći osvrt na uspjele i neuspjele pokušaje skvotiranja u Zagrebu; od samih početaka (prije nešto više od deset godina) pa sve do danas.

Ovaj pregled temelji se dijelom na mojim vlastitim sjećanjima na skvotirane prostore u kojima sam se kratkotrajno zadržavao, a dijelom na pričama sudionika raznih akcija skvotiranja koje nisam imao prilike doživjeti izbliza. Moguće je da su mi se zbog toga potkrale i krupnije faktografske greške; zato, ako ste se prepoznali u događajima koje spominjem, pišite pismo redakciji, pišite meni, ili me zaustavite na cesti pa mi objasnite kako je to doista izgledalo. Također, namjera ovoga teksta nije dati potpun prikaz svih akcija skvotiranja u Zagrebu, već samo onih, po mom skromnom mišljenju, najznačajnijih, tj. onih koje su potrajale dulje, pobudile određenu medijsku pažnju ili se dublje urezale u kolektivnu memoriju grupa koje su za njih bile zainteresirane.

KUGLANA

Usudio bih se ustvrditi da se rane akcije skvotiranja u Hrvatskoj ne javljaju (kao što je uglavnom bio slučaj s onim europskim gradovima u kojima se skvotiranje u jednome trenutku javilo kao masovna pojava) kao reakcija na nemilosrdnu komodifikaciju/komercijalizaciju urbanog prostora, već kao reakcija na činjenicu nepostojanja prostora za izražavanje onoga što ću i ja ovdje (u nedostatku boljeg naziva) nevoljko nazivati "alternativnom kulturom". Važno je primijetiti da su prostori "alternativne kulture" (kojih, istinabog, niti prije demokratskih promjena nije bilo previše) u postsocijalističkom, HDZ-ovskom periodu zatvoreni ne zahvaljujući bezličnim mehanizmima tržišta, nego svjesnim odlukama vladajućoj stranci bliskih pojedinaca koji su ih doživljavali kao potencijalne izvore političke, tj. ideološke subverzije.

Upravo kao rezultat tih okolnosti događa se u jesen 1994. godine skvotiranje Kuglane koja, možemo to s priličnom sigurnošću reći, predstavlja prvi pokušaj skvotiranja u Zagrebu, a vjerojatno i u Hrvatskoj uopće. Motive tadašnjih skvotera vjerojatno ponajbolje objašnjavaju riječi jednoga od njih:

"Da bi shvatio kako je to bilo, moraš proživjet tu '94. u Hrvatskoj. To je fakat doba užasne represije kad se ništa, apsolutno ništa nije moglo organizirat. Rane devedesete bile su doba izdisaja, pa je bilo nekakvih valova subkulture iz kasnih osamdesetih koji su još uvijek odjekivali, i to čak za vrijeme rata; i onda kad je rat stao, onda se to potpuno raspalo: ova stara generacija otišla je u Amsterdam, London, a ovi drugi su... pol ih se zdeprimiralo, pol su postali narkomani iz depresije. A realno... **ništa, ništa nije bilo, nijednog prostora za organizirat koncerte, nema šanse da imaš infoshop, bilo kakav prostor koji nije bio zatrovan nacionalizmom, tamburicom, ono, dominantnom kulturom, koja je potpuno obuzela sve sfere, od medija do fizičkih prostora.**"

Kuglana, koja je nekada doista bila kuglana, nalazila se iza zagrebačkog autobusnog kolodvora, u Strojarskoj ulici; sagrađena je u sklopu bivšeg rekreativnog centra Tvornice Janko Gredelj. U to je vrijeme zemljište bilo u vlasništvu Grada Zagreba, a dano je na korištenje Nogometnom klubu Sloga. Kako je godinu ranije izdan nalog za rušenje, skvotiranje nije ugrožavalo ničije interese. Inicijatori skvotiranja okupili su se uglavnom oko Zagrebačkog anarhističkog pokreta, nevladine organizacije koja je djelovala u sklopu mreže Antiratne kampanje Hrvatske; većina njih tada je bila mlađa od 20 godina. Osim spomenutog problema nepostojanja prostora za "alternativnu kulturu", i nadahnutosti tradicijom skvoterskog pokreta u zapadnoj Europi, na sudionike skvotiranja Kuglane naročito je snažan utjecaj imao primjer ljubljanskog skvota Metelkove, koja je tada uspješno djelovala već godinu dana. Doista, prilikom jedinog, dakako, od strane policije prekinutog pokušaja održavanja koncerta, Kuglanu je posjetila i "delegacija" iz Metelkove koja je zajedno s hrvatskim skvoterima provela izvjesno vrijeme u policijskoj stanici. **Nažalost, bilo je jasno da uvjeti za razvoj civilnog društva u Hrvatskoj te 1994. godine nisu bili niti izdaleka toliko dobri kao u Sloveniji: nekoliko tjedana nakon što je zauzeta, Kuglana je srušena, vjerojatno po nalogu nekoga iz Gradskog poglavarstva.** O "dobrim namjerama" egzekutora Kuglane svjedoči i činjenica da ona zapravo nije niti srušena u potpunosti, već samo dovedena do stanja neupotrebljivosti, dok je gradnja nove zgrade na njenim ruševinama počela otprilike tek dvije godine kasnije.

Jedan dio inicijatora Kuglane nastavio je nakon njena rušenja raditi na istom zadatku (pridobivanja prostora za "alternativnu kulturu") drugim, legalnim sredstvima: tako su bivši skvoteri iz Kuglane igrali značajnu ulogu u Udruženju za razvoj kulture, tj. URK-u (koje je organiziralo koncerte po rijetkim tada pristupačnim prostorima u Zagrebu), te Attacku (koji se kasnih devedesetih povlačio po raznim podstanskim prostorima). Činjenicu da su te dvije inicijative na samome kraju devedesetih pridobivanjem Tvornice Jedinstvo doživjele djelomičan uspjeh treba tumačiti kao rezultat svekolikog jačanja civilnog društva u to doba; to se, međutim, nije dogodilo zahvaljujući državnoj politici, nego prije usprkos njoj.

TAXI-REMONT

No, zanemarimo li legalne kampanje te se vratimo na ono što i predstavlja glavni interes ovoga teksta, tj. na akcije skvotiranja (a što bismo najšire mogli definirati kao neovlašteno zadržavanje na napuštenim nekretninama), možemo primijetiti da je razdoblje od "pada" Kuglane pa do pada HDZ-a na izborima 2000. obilježeno pokušajima skvotiranja organiziranim još slabije te izvedenima od strane aktera s još nižim prosjekom godina nego u slučaju Kuglane. Ipak, jedan pokušaj iz toga razdoblja koji svakako treba izdvojiti jest Taxi-remont: kompleks napuštenih hala u Adžijinoj ulici, iza benzinske crpke preko puta starog Samoborčerkovog kolodvora; prvi dulji boravci u Taxi-remontu zabilježeni su u kasnu jesen 1998. godine. Relativnom uspjehu ovoga skvota pogodovala su dva čimbenika: kao prvo vrlo dobra fizička konfiguracija samoga prostora, a kao drugo za skvotere vrlo povoljni, tj. vrlo nejasni vlasnički odnosi.

U slučaju Taxi-remonta naročito je zanimljiva činjenica da je skvotiran postupno; bilo bi vjerojatno bolje reći koloniziran, nego skvotiran. Kako su sve zgrade u kompleksu Taxi-remonta zjapile otvorene, nije trebalo planirati nekakvu posebnu akciju skvotiranja. Prostor je od strane nekolicine subkulturnih aktera koji su stanovali u blizini prvo korišten kao mjesto za piće i "čamu", nakon nekog vremena su u prostor počeli dolaziti njihovi prijatelji i poznanici iz drugih dijelova grada, da bi u kasnu jesen 1998. učestalost boravka postala tolika da je prostor doista počeo sličiti na skvot. **U njegovim je najboljim danima u Taxi-remontu bilo moguće pronaći i neke mnogo produktivnije sadržaje: npr., u najvećoj je hali otvoren skatepark sa sasvim upotrebljivim elementima, izgrađenima u potpunosti po D.I.Y. principu.**

U proljeće 1999. u Taxi-remontu pokušana je organizacija koncerta koji je, ponovno, prekinula policija koja je pritom (svjedoci tvrde namjerno) oštetila dio iznajmljene audio opreme.

Za propast Taxi-remonta, međutim, od presudnog značaja nisu bili upadi policije, nego stalni napadi nazi-skinheads. Taxi-remont je, osim ranije spomenutih dobrih, imao i jednu lošu stranu: nalazio se u neposrednoj blizini ugostiteljskog objekta koji su posjećivali skinsi. To je rezultiralo time da je skvot u više navrata zapaljen; u nekoliko slučajeva, navodno, čak uz pomoć benzina kupljenog na benzinskoj crpki koja se nalazila svega nekoliko koraka od ulaza u kompleks! Nakon nekog vremena u kompleksu remonta više nije bilo upotrebljivih zgrada te je prostor napušten. U vezi s time zabilježena je i jedna od rijetkih reakcija na Taxi-remont u mainstream glasilima: u crnoj kronici jednog tiražnog dnevnog lista izašao je članak s naslovom "Izgorjele stračare u kojima su pili mladi Zagrepčani".

VILA KISELJAK

Nakon što je Taxi-remont u proljeće (ili možda rano ljeto?) 1999. godine definitivno napušten, ponovo je uslijedilo dulje razdoblje u kojemu u Zagrebu nije bilo niti jednog ozbiljnijeg skvota. Neki od bivših korisnika Taxi-remonta trošili su energiju u legalnim prostorima poput Attacka, a neki na ulici ili pak izvan Hrvatske. Izuzmemo li pokušaj skvotiranja tiskare na Čromercu, koji je navodno bio nešto bolje organiziran, ali o kojem nemam dovoljno podataka, **prvi ozbiljni pokušaj skvotiranja (ujedno i prvi u potpunosti uspješni pokušaj skvotiranja u Zagrebu) dogodio se u jesen 2002. kada je zauzeta Villa Kiseljak (nekima vjerojatno poznata jednostavno kao skvot na Knežiji).** Nekoliko čimbenika skvot na Knežiji u to doba čine bitno drukčijim od svih dotadašnjih pokušaja skvotiranja u Zagrebu. Kao prvo, tu je činjenica da se ovdje prvi put radi o prostoru koji se doista koristi za stanovanje. Drugo, skvot na Knežiji prvi nije proizišao iz konteksta koji se kolokvijalno obično naziva anarhopankerskim. Na kraju je taj skvot značajan i po bezobrazluku, tj. odlučnosti koju su njegovi stanovnici iskazali prilikom njegova zauzimanja i obrane. Iako je u skvot u početku nekoliko puta upadala policija, njegovi su se stanovnici uvijek ponovno vraćali, tako da se nakon nekoga vremena i policija pomirila s činjenicom da u dotada nekoliko godina praznoj kući žive skvoteri.

Skvotiranje u Zagrebu?

MASARYKOVA 6

Još jedan prilično zapažen pokušaj skvotiranja dogodio lanjskoga listopada, kada je zauzet stan u napuštenoj zgradi u Masarykovo 6. Zgrada je navodno napuštena zato što joj je prilikom izgradnje novoga objekta slastičarnice Zagreb (koji se naslanja na nju) narušena statika te je kao takva postala nesigurna za stanovanje. Imajući priliku promotriti spomenuti prostor iznutra mogao sam zaključiti da bi priča doista mogla biti istinita; bilo je, naime, golim okom vidljivo da strop i štokovi ne stoje pod pravim kutom u odnosu na zidove.

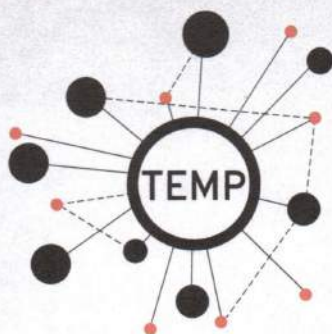
Skvotiranje toga objekta provela je (ponešto proširena) ista ekipa koja je nekoliko mjeseci ranije napustila skvot na Knežiji. Znatn medijski odjek u ovom je slučaju vjerojatno rezultat činjenice da je skvotirana zgrada u centru grada, kao i načina na koji je sama akcija izvedena. Naime, nakon što je policija prvi put upala u skvot i privela njegove stanovnike, oni su ga – svega dva dana nakon što su pušteni iz policijske stanice – ponovo zauzeli, pretvorivši ovaj put akciju skvotiranja u pravi ulični performans: kroz prozor stana izbačeni su transparenti, dok je jedan od skvotera snimao prolaznike video kamerom ispitujući ih pritom je li im jasno što se upravo događa. Začudo, nije bilo nikakvih neprijateljskih reakcija prolaznika i okolnih stanara, a vijesti o tome događaju osvanule su u obje najtiražnije dnevne novine.

Na kraju bi trebalo reći ponešto i o utjecaju skvotiranja na šire urbano-socijalne procese u Zagrebu. Bez puno dvoumljenja mogu ustvrditi da je taj utjecaj dosada bio doista nikakav. **Doduše, čak i u gradovima u kojima se skvotiranje javljalo kao izuzetno masovna pojava, ono nikad nije dovelo do značajnijih promjena u načinu funkcioniranja urbane cjeline. Svugdje gdje se jednom javilo masovno skvotiranje, ono je ili izbrisano izrazito represivnim pristupom ili se pak održava na razini na kojoj ne remeti planove za urbani dizajn koje su zacrtali država i kapital.** To, dakako, ne znači da skvotiranje u gradovima u kojima se javlja masovnije ne uveseljava one koji se u njega upuštaju, ili da ne bi moglo uveseljavati mnogo veći broj ljudi i kod nas, već samo to da ne treba gajiti nadu da će gradovi kakve sada poznajemo zbog toga u budućnosti izgledati bitno drugačije. ■

TEMP je interdisciplinarni projekt pokrenut krajem 2004. kao neformalna grupa sastavljena od različitih pojedinaca i organizacija. Početak djelovanja bila je analiza koju su proveli studenti antropologije i arhitekture, a obuhvaćala je degradirana područja Ljubljane i katalogizaciju privremenih struktura koje se ondje nalaze. Nakon toga širi se fokus mreže i obuhvaća druge načine djelovanja, poput problematiziranja nedostatka studentskih prostora (koje je rezultiralo tjednom akcijom na parkiralištu Arhi-

tektorskog fakulteta, na kojemu se privremeno konstituirala Autonomna studentska galerija). Grupa je sastavila mobilni paviljon koji se tada počeo seliti gradom stvarajući konfliktne situacije koje su upozoravale na nedostatke autonomnih prostora, slabu kvalitetu javnih prostora, automobilsku diktaturu, privatizaciju, itd.

Posljednja akcija odvijala se od 4. do 12. svibnja u parku iza Filozofskog fakulteta. Tom se prilikom konstituirala sljedeća mreža organizacija: Svobodna katedra – studentska organizacija koja se bavi organiziranjem izvanprogramskih predavanja, kulturni sektor K16 – skupina posljednjeg Autonomnog studentskog kluba s Filozofskog fakulteta koji je privatiziran netom prije početka akcije, studentski časopis Agregat, Ljudmila, Radio Študent, MARŠ (Mariborski Radio Študent), Dost je – anarho kolektiv, Code EP – grupa za vizualnu komunikaciju i urbanu kulturu, umjetnička grupa Kitch i Politično nekorektni filmski festival.

Za lokaciju je izabran prostor kojemu prijete denacionalizacija, a zbog svoje pozicije između tri fakulteta trenutačno predstavlja studentski prostor. Privremenom okupacijom parka, koncipiranom u obliku mobilnog paviljona u kojemu se odvijaju različiti programi, reagirali smo na cijeli proces privatiziranja javnog prostora i ponudili način djelovanja unutar takvih uvjeta. U osam dana park se transformirao u predavaonicu, koncertni prostor, radionicu, teatar i kino dvoranu. Prostor je političkim i umjetničkim aktivnostima aktiviran u subjektivnu javnu zonu.

ULjubljani se 21. veljače 2005. grupa "izbrisanih" (osoba koje je slovenska vlast izbrisala iz matičnih knjiga početkom devedesetih) odlučila za štrajk gladi zbog nemogućih životnih uvjeta i anemičnosti političkih aktera u rješavanju njihovih problema. Grupa je nasilno odstranjena iz zgrade TR3 na Trgu Republike, gdje se nalaze Europska ambasada i likovna galerija. Štrajk se nastavio u privatnim stanovima volontera jer se pokazalo da javni prostor u kojemu bi se demonstriralo bilo kakvo nezadovoljstvo – ne postoji.

Pitanje toga događaja bilo je: **možemo li govoriti o demokraciji bez postojanja javnog prostora?**

Društvene transformacije istočnoeuropskih država mogu se okarakterizirati kao prijelaz iz superjavne, komunističke, u superprivatnu, tranzitnu situaciju. Taj

se proces najjasnije može pratiti u prostoru, u kojemu se svi faktori materijaliziraju i postaju transparentni. **U superprivatnoj poziciji javni prostor gubi svoju svrhu, što je posljedica reinterpretacije samoga termina javnoga dobra, termina koji se ne uklapa u novu, denacionaliziranu situaciju. Trenutačno se nalazimo u denacionaliziranome gradu, i upotrebljavamo ga; grad stratificiran privatnim enklavama povezanim infrastrukturom.** Kapsule singularnosti priključene su u globalnu mrežu, a između puštaju zone, ne-mjesta, u-topije.

Paradoks sadašnjosti jest u tome da prisutnost veće količine komunikacije proizvodi manju potrebu za javnim. Je li se javni prostor preselio u cyberspace? Jesu li su konačno konstruirane "elektri-

čne agore" o kojima je William J. Mitchel toliko sanjao? Već se neko vrijeme zapaža, posebno preko suvremene kulturne produkcije, da www nije prostor već oruđe. Grupe u kiberprostoru mogu komunicirati samo do određenog stupnja – nakon toga komunikacija, odnosno mreža, zahtijeva materijalizaciju. Ne dođe li do toga preskoka, grupe, bilo kakve da jesu, djeluju samo u deteritorijalnoj medijskoj sferi i nemaju nikakve mogućnosti manifestiranja svojih ciljeva i ideja u fizičkom prostoru. Odvojene od mjesta i pojavnosti one postaju nevidljive – izbrisane.

PRIVREMENE STRUKTURE

Paralelno s razvojem denacionaliziranog grada opažamo krizu urbanističkog planiranja, doktrine koja projicira i materijalizira javni interes. Zbog nemogućnosti mijenjavanja vlastitih aparata djelovanja, i općenitog nerazumijevanja novih uvjeta planiranja, struka napušta grad, prepušta ga spontanom razvoju, propadanju i prestrukturiranju. Naravno da se grad ne prestaje transformirati, samo se transformira na drugačiji način – kaotičan, konfliktan, bottom up način.

U tome trenutku **pojedinač prezimima stvar u svoje ruke; gradi, okupira, parazitira, implementira. Razvija tehniku privremenih struktura koje nastupaju u određenom, ograničenom trenutku djelovanja i privremeno determiniraju prostor.**

Privremene strukture predstavljaju ad hoc rješenja poput kioska, štandova, baraka, cijelih kuća ili hala. Aplikativne su u kriznim situacijama koje očekuju brzo rješenje problema, pa makar parcijalno. U prolongiranoj krizi događa se da privremene strukture postaju stalne, kao što je slučaj autobusne stanice u Ljubljani. Nova neformalna struktura zasad služi kao oruđe za ekspanziju privatne sfere. Ona se širi izvan svojega područja u otoke javnog prostora, parazitirajući na trupu onoga što je nekada bio Grad. Javno dobro "privremeno" se okupira novim, privatnim programom. Trgovi se transformiraju u parkirališta, parkovi u vrtove.

Demokracija se zatvara u vlastite barake, nudeći štand kao ideal komunikacije!

RAZVOJ KRITIČNE ARHITEKTURE

Kritična, odnosno radikalna arhitektura derivat je suvremenog privatiziranog prostora. S oslanjanjem na društveno-politički kontekst nastupa u ulozu agitatora te konstrukcijama novih slika i materije simbolizira arhitektonski medij provokacije. Uvijek utopijska i konstruktivna istovremeno.

Nastanak kritične arhitekture paralelan je s prijelazom modernističkoga u potrošačko, postmodern društvo. U pedesetim godinama prošlog stoljeća situacionisti radikalno preispituju grad i izumljuju nove tehnike njegova psipiranja i upotrebe. Pomoću psihogeografske tehnike kolažiranja i urbanog *derivé*-a nastaje baza za teoriju jedinstvenog urbanizma – teoriju koja kombinira umjetnost i tehnologiju te vodi ka konstrukciji dinamičnog i eksperimentalnog okoliša. Prvi pokus jedinstvenog urbanizma jest Constantov projekt "Novi Babilon" iz 1958. godine. "Novi Babilon" predstavlja strukturu spontanih privremenih rješenja koja se povezuju i šire po svim krajevima svijeta. **Grupe nomada same stvaraju svoj ambijent, izdignut od tla i starog grada, kreirajući različite situacije i pristupajući prostoru kao a priori socijalnom i, dakle, političkom pojmu.**

Idejama koje su nastale unutar interdisciplinarnе političke grupe i kao reakcija na sveprisutnost društva spektakla odmah su se pridružile arhitektonske skupine iz više europskih centara od kojih su London i Firenca bili najutjecajniji. U Londonu 1961. godine počinje djelovati grupa Archigram koja se još kao studentska grupa specijalizirala za stvaranje novih utopija i subverzivnih konstrukcija na granici znanstvene fantastike i hipijevskog nomadstva. Paralelno su u Firenci nastale dvije radikalne grupe – Superstudio i Archizoom, koje kritiziraju svijet robe i zamišljaju prostor bez objekata i granica.

"Radikalne prakse pedesetih i šezdesetih godina vraćaju se u

devedesetima s novim grupama poput: Stealth group i njihovim istraživanjima privremenih struktura beogradskog crnog tržišta (Wild city); Stalker, političkoga kolektiva za urbanu umjetnost koji djeluje u brojnim zonama grada Rima; Urban Catalyst iz Berlina koji istražuje i apliciraju različite načine privremenog korištenja kao što su okupacija, skvotiranje, parazitiranje, itd.; **Platforma 9.81 iz Zagreba koja mapira grad kroz seriju događaja u projektu "Nevidljivi Zagreb"**; Marjetica Potrč i njene privremene ad hoc instalacije, i mnogi drugi aktivisti, umjetnici, arhitekti...

Sve radikalne prakse povezuje situacionistička teorija jedinstvenog urbanizma, psihogeografija kao politička pozicija i kritika suvremenih teritorija.

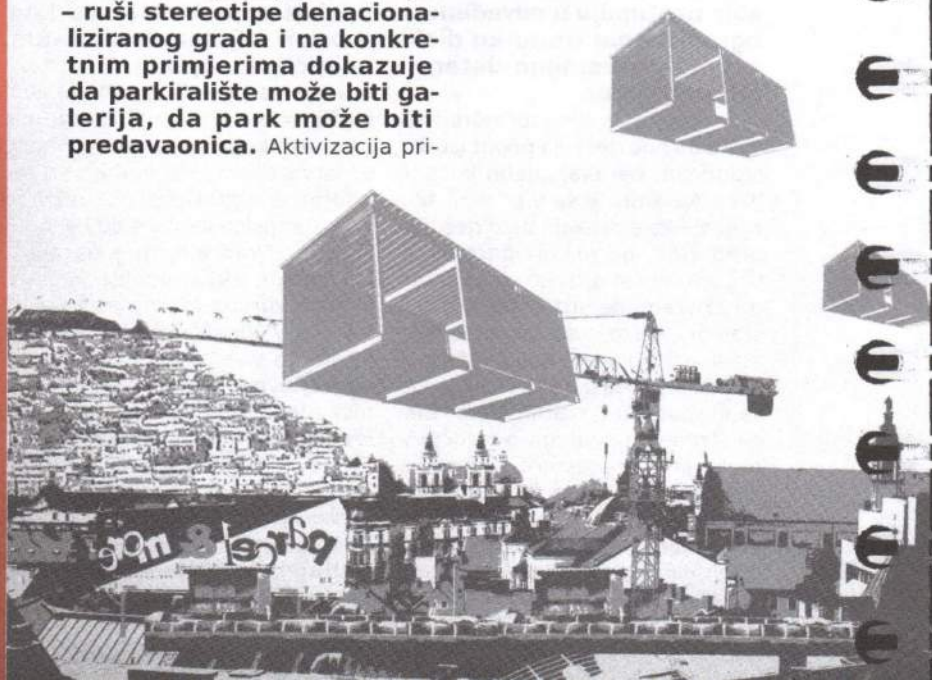
KONSTRUIRANJE SAMO-ORGANIZIRANIH PROSTORA

Upotrebom tehnike privremenih struktura možemo okrenuti proces privatiziranja grada, možemo ga usmjeriti u suprotnom smjeru, možemo okupirati privatno javnim. Privremene strukture, poput TEMP paviljona, otvaraju vrata različitim mogućnostima konstruiranja jedinstvenog urbanizma, privremene situacije, subjektivne javne zone, i sve to s ciljem vraćanja javnog javnosti. **Aktivni prostor – kao prostor događaja, situacije – ruši stereotipe denacionaliziranog grada i na konkretnim primjerima dokazuje da parkiralište može biti galerija, da park može biti predavaonica.** Aktivizacija pri-

stupa kritično u kontekstu teritorija, odnosno politično u kontekstu javnoga. Svaki je događaj izjava, svaka konstrukcija pozicija.

Dva važna faktora u samome događaju jesu privremenost i mobilnost. Strukture mijenjaju lokaciju, samoorganizirane grupe se sele i tako mapiraju drugačiju kartu grada, njen negativ, pun rupa i čvorova. Na taj se način aktivni prostor približava novoj metodi urbane kartografije ili čak novoj metodi planiranja. **Urbanizam privremenih struktura jest urbanizam otvorenog, kreativnog subivanja akcije i igre, politike i umjetnosti, gdje svatko pristupa prostoru kao pojedinac ili grupa, nudeći svoju osobnu sliku grada.** Naši su ciljevi politički, naša je poruka kritična, naša metoda konstruktivna. Stvaramo svoje, subjektivne vizije javnog prostora – prostora koji porađa politiku.

I dok se kriza javnog nastavlja, mi ćemo nastaviti našu avanturu. Dok se stara industrija ne transformira u kulturne centre ili fakultete, dok parkovi ne postanu dnevne sobe, dok parkirališta ne postanu nove agore, TEMP strukture će klicati i rasti. ■

AKTIVNI PROSTOR je prostor gurnut iz ravnoteže.

I proizlazi iz procesa međusobnih interferencija i djelovanja. Njegova je glavna funkcija prilaz iz mirovanja u akciju, iz slike u sekvencu. Takav prostor djeluje dinamično kroz intervenciju i potporu društvenog tkiva. Referira na prostornu problematiku grada koja u svojim mutacijama i promjenama stvara probleme nerješive institucionalnim putem, odnosno up-bottom. AKTIVNI PROSTOR proizvodi dijalektiku potrebnu za početak gibanja ustaljenog - statičnog prostora. S pomakom iz ravnoteže počinje putovanje statičnog prostora kroz dijalog, medije, privremenu uporabu ili, u konačnoj fazi, gradnju. Prostor se mijenja u gradilište scenarija.

AKTIVNI PROSTOR je jedino sredstvo kritične arhitekture.

Arhitektura je konstruktivna disciplina i kao takva djeluje kritično jedino preko materijalne manifestacije – izgradnje. Kroz konstruiranje i intervenciju potiče događaj, situaciju koja je sposobna prenijeti slike konfliktnih ZONA – napuštenih prostora i degradiranih područja. Kritična arhitektura (arhitektura koja je svjesna suvremenih društveno/političko/prostornih problema) upotrebljava AKTIVNI PROSTOR kao vlastiti diskurz, ostvaren kroz intervenciju, proizveden kroz događaj i navigiran kroz medijske debate.

Pomoću intervencije izazivamo događaj unutar ZONE.

ZONA je specifična topografija unutar samoga grada koja se pozicionira u suprotnosti do vlastitog konteksta. S gradom uspostavlja impulse koji variraju od privlačnosti do odbijanja. Mogli bismo ustvrditi da ZONE imaju naboj.

Iako je svaka ZONA dinamičan sustav, njezine promjene nisu vidljive izvana. Ona za grad ostaje nepromjenjiva – grad je definira kao stagnirajući teritorij. No, i u primjeru stagnacije, pozicioniranja ili kalkulacije, ZONA sama nalazi načine djelovanja – izvan strukture i stručne domene – gibajući se prema degradiranom pejzažu, napuštenom, "ne – djelujućem". Između strategije strukture i dinamike ZONE vidimo dijalektiku urbanog prostora.

S pojavnošću intervencije unosimo nov kôd u stagniranu okolicu, supstituiramo nepostojeći javni program i istovremeno konstruiramo AKTIVNI PROSTOR.

Urbana topografija definirana je dvjema međusobno interpoliranim arhitekturama koje su u stalnom konfliktu i komplementarnom odnosu. Prva zastupa razvoj, trajno, službeno i umjetno. Materijalizira se u urbanizmu, idejnim projektima, javnim i građevinskim potezima. Druga zastupa ilegalno, privremeno, sakriveno i prilagodljivo. Izražava se kroz različite načine okupacije prostora: od štrandova do divlje gradnje. Te dvije arhitekture dijele grad na formalan i neformalan. Jedna je domaćin, druga je parazit.

Iz neformalne arhitekture crpimo našu tehniku interveniranja – temporalnost, okupaciju, montažnost, promjenjivost i ilegalnost. Tako koncipiranom intervencijom generiramo program – kroz interakciju infrastrukture ZONE domaćina i novih javnih funkcija parazita.

Svjesni potrebe i trenutka nastupamo kao medijatori koji ne nude odgovore, već postavljaju pitanja. Okupacijom, gradnjom, interpolacijom, skvotiranjem lociramo razine socijalnih i prostornih odnosa koji se nalaze u ambijentima privremenog nedjelovanja. Upotrebljavamo kritične metode razvijene drugdje, izvan domene struke, u našoj blizini. Izviremo iz realnosti i prostora, ne iz teorije i retorike. Iz činjenica, ne iz teksta. Od dolje prema gore.

Pomoću događaja situacija emitira i bilježi problematiku.

Bilježenje promijenjene aktivnosti preko fizičkih i socijalnih gibanja unosi sustav korekcije kao oruđa za djelovanje u prostoru. Rezultati analiza usporedno utječu na programiranje AKTIVNOG PROSTORA.

Direktna akcija razvija mrežu pojedinih AKTIVNIH PROSTORA koji reagiraju na lokalne uvjete.

Za razliku od službenog planiranja, koje se projicira kroz razvojne planove, TEMP intervencija djeluje heterogeno i situacijsko. *Unutar mreže sustava povezujemo događaje koji mapiraju širi kontekst planiranja.* Svaka pojedina situacija nužno je konstruirana u korelaciji s konkretnim problemima i zahtijeva svoj način djelovanja – kodiranja.

TEMP predstavlja 5 razina strategije:

- neformalni grad kao kontekst
- aktivni prostor kao diskurzivno polje
- konstruirana situacija kao poruka
- kreativna deregulacija kao način djelovanja
- parazitna arhitektura kao tehnika integriranja.

Usamljena & zelena underground strip scena

Ja ne pratim suvremenu umjetnost, ona prati mene... Ponekad me sačeka iza vrata i preplaši me svojim novim oblikom

— uredila Ivana Armanini

— pitanja Claudio Parentela, Komix, Italija

— odgovori i strip Miro Župa, Split

Reci nam nešto o sebi – u 10000000000000 weird riječi!
Pelikanol, Combatcondom, Fourth rabbit, Wormhole, Turkey eyebrow i još 10000000000000000....

Ti si, dakle, što – plesač, zeleni vanzemaljac, strani špijun, umjetnik, underground strip-crtač, avant-pshitnois eextremebodyperformerhalloweenwitch ili nešto drugo... I što?

Sve to, ali obrnutim redoslijedom.

Tvoji zadnji projekti & budući projekti & na čemu radiš u ova apokaliptična vremena...

U zadnjem sam projektu pokušavao poljubiti svoje dupe, ali sam pritom slomio jedan kralježak, pa ću u sljedećem projektu pokušati poljubiti dupe nekoga drugoga (u ovom apokaliptičnom vremenu).

Kakva je underground strip scena u tvojoj zemlji?

Usamljena i zelena.

Što misliš o power of the comics; misliš li da strip može promijeniti ovu ludu realnost, da može na nešto utjecati... Ili ništa od toga?

U mojoj zemlji, prema načinu na koji živimo, power of the comics nije ništa bez snage mojih šaka. Tako da razbijam i svojim stripovima i svojim rukama, a nešto čak i djedovom lopatom.

Ti samo crtaš? Ili se izražavaš i na neke druge načine – & koje & kako?

Ponekad spavam, ponekad pijem kavu i čitam časopise, ponekad promatram aute kako jure ulicom u kojoj živim i onda se užasno zabrinem i izražavam se bljuvanjem u kantu. I radim grafike.

Sviđa li ti se suvremena umjetnost i pratiš li je? Što ti se sviđa? Što mrziš?

Ja ne pratim suvremenu umjetnost, ona prati mene... Ponekad me sačeka iza vrata i preplaši me svojim novim oblikom.

Jesi li uključen u glazbenu underground scenu? Općenito, što slušaš?

Općenito ne slušam ništa, ali osobno općenito volim sve što želiš, možda i više.

Je li istina da si sudjelovao na "PER 24000 BACI" u Ravenni? Kakvi su ti dojmovi?

Što? Ne znam, zbunio si me, idem sad doma.

Jesi li realizirao koji svoj strip-album?

Oni su realizirali mene! Razumiješ?

Tvoj kontakt...

Opet si me zbunio! Što je s tobom?

Poruka za čitatelje – iz srca...

Ništa se lijepoga ne može iscijediti iz mog srca, bio bi to veoma ljepljiv odgovor. Zato bih radije odgovorio iz koljena. Budite dobri i nemojte me opet udariti!

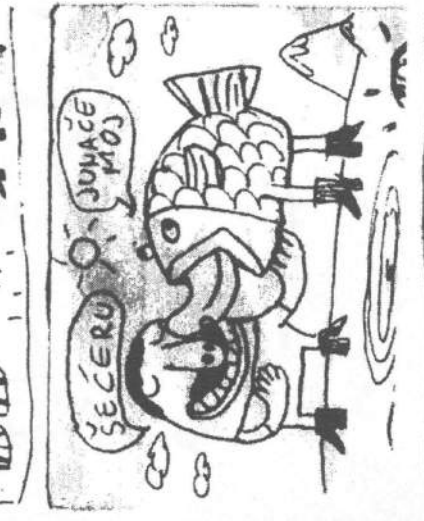
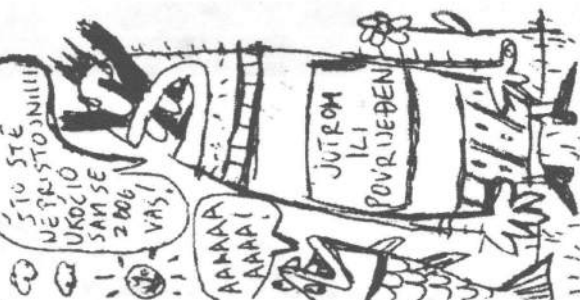

KOMIKAZE

www.jedinstvo.hr/komikaze

...solidarnost & sudjelovanje...

Za razliku od kapitalizma, u kojemu su ekonomski odnosi strogo određeni raznim centrima moći, ovdje je riječ o osobnoj odgovornosti, kako prema sebi, tako i prema zajednici

— piše **Marko Strpić**

U političkim i društvenim raspravama oko slobodarskih (ili anarhističkih) ideja pojavljivao se jedan od čestih prigovora zbog činjenice da slobodarski pokret nikada nije razvio jedinstvenu ekonomsku teoriju i praksu na kojoj bi počivao njegov program. Tu zapravo dolazi do dva problema – prvi je uopće pitanje jedinstvenog programa (i problemi koje bi on donio, što je jasno vidljivo iz povijesti drugih političkih ideja), a drugi je postavljanje ekonomije kao uvjeta emancipacije društva, odnosno društvene promjene.

Anarhističke/slobodarske teorije uvijek su prepoznavale kompleksnost društvenih odnosa, koji ne počivaju isključivo na ekonomskim uvjetima (odnosno, ne počivaju isključivo na jednom segmentu društvenog života, koji god to bio). Naravno, ekonomski odnosi imaju snažan utjecaj na društveni i politički život, te sve njihove segmente, ali se promjenom ekonomskih odnosa, ili tek njihovom transformacijom, ne bi postiglo uistinu slobodno i pravedno društvo (nazovimo to tako u nedostatku boljih termina).

Ekonomija bez ekonomije

Ipak, izostanak jedinstvene ekonomske teorije (i prakse) ne znači da nisu postojali pokušaji stvaranja različitih ekonomskih modela, kao i razni praktični eksperimenti, više ili manje uspješni. **Kada pogledamo na povijest slobodarskog pokreta, postoji cijeli niz osnovnih ekonomskih teorija koje počivaju na istim principima – solidarnosti, ravnopravnosti, suradnji i sudjelovanju. No, zapravo je najčešće riječ o ekonomskom modelu koji možemo nazvati "ekonomijom bez ekonomije"** jer nije tržišno uvjetovan; dakle, ne stvara umjetne potrebe, već se temelji na stvarnim potrebama, realno uloženom trudu/radu i ravnopravnoj raspodjeli.

Po tome se temeljno razlikuje od svih drugih ekonomskih modela; također, ovdje ne postoji nametanje toga modela "odozgo", iz nekog centra, već funkcionira isključivo ukoliko ga ljudi svojevoljno prihvaćaju i primjenjuju. Tu upada taj društveni moment jer bez sustavne promjene vrijednosti prema kojima organiziramo svoj život i život s drugima, niti jedan od ekonomskih modela ne može funkcionirati (naravno, pritom mislim da one slobodarske).

Za razliku od kapitalizma, u kojemu su ekonomski odnosi strogo određeni raznim centrima moći, ovdje je riječ o osobnoj odgovornosti, kako prema sebi, tako i prema zajednici.

Ukidanje razlika

No, neću dublje ulaziti u povijest slobodarske ekonomije, već ću se fokusirati na participativnu ekonomiju (skraćeno Parekon), kao noviji primjer pokušaja stvaranja ekonomske teorije i prakse koja je primjenjiva i danas, kada svi živimo u ovoj ili onoj vrsti kapitalizma.

Najistaknutiji teoretičar Parekona svakako je Michael Albert, koji je uzburkao anarhističke i slobodarske krugove predstavljanjem tog novog koncepta, bilo da je naišao na kritike argumentirane time da je riječ o reformizmu, ili pak prihvaćanje argumentirano činjenicom da je napokon stvorena jasna anarhistička ekonomska teorija. Kako god bilo, sam Michael Albert tvrdi da se Parekon čvrsto naslanja na anarhističku tradiciju, ali i da predstavlja nadgradnju te tradicije ondje gdje su njene vizije o organizaciji ekonomskog života bile na ovaj ili onaj način slabije ili nepostojeće.

No, o čemu je zapravo riječ? Što je Parekon? Na to pitanje M. Albert kaže: **"Participativna ekonomija jest model vizije koji podrazumijeva drugačiji način organizacije proizvodnje, potrošnje i alokacije. Fundamentalni su principi solidarnost, različitost, pravda i samoupravljanje. Te vrijednosti podrazumijevaju situaciju u kojoj ljudi brinu jedni o drugima, u kojoj su 'društveno' orijentirani, u kojoj postoje različite opcije i ishodi, pravedna podjela dobara, prihoda, kao i mogućnosti. To također znači da pojedinci – a ovo je i bit onoga što nazivamo ekonomskom demokracijom – imaju mogućnost utjecanja na donošenje odluka o stvarima koje se neposredno na njih odnose."**

Dakle, Parekon već u svojoj osnovi uzima odgovornost i direktnu demokraciju kao važne principe, jasno određujući da se sve odluke donose unutar baze, odnosno među onima na koje se te odluke direktno odnose. Iako se tu prvenstveno govori o ekonomskim pitanjima, zapravo je riječ o načinu odlučivanja koji je primjenjiv na sve razine društvenog života.

No, već su tu nastali problemi oko optužbi da parekonisti zapravo nešto drugačijom terminologijom pozivaju na revitalizaciju ekonomije istočnog bloka, što oni odbacuju, smatrajući da: "...participativna ekonomija predlaže institucije koje ne propagiraju nedruštvenost i individualno natjecanje, homogenizaciju ishoda i ukusa, užasnu nejednakost i hijerarhijski poredak dobro poznat kako iz kapitalizma, tako i iz dva postkapitalistička koordinativna modela koje njihovi zagovornici nazivaju tržišnim socijalizmom i zapovjednim socijalizmom, socijalizmom centralnog planiranja."

U svojoj osnovi, Parekon predlaže ukidanje razlike između radnika i potrošača organiziranjem zajedničkih savjeta kao nove institucije, te uvođenje punog samoupravljanja i sustava ravnoteže poslova kako bi se kombinacijom različitih zadataka, dužnosti i jednakih ovlasti unaprijedila opća kvaliteta života. Također, umjesto dosadašnjeg centralnog planiranja i tržišta, Parekon predviđa interaktivni model planiranja koji je logična posljedica promjene odnosa proizvođača – potrošača, gdje su jedni zapravo isto što i drugi i obrnuto. U tome odnosu presudnu ulogu igra uloženi trud, a ne učinak, moć ili vlasništvo, što je danas jedan od temelja postojeće neravnopravnosti.

Za slobodarski/anarhistički pokret, Parekon je posebno zanimljiv zbog isključivanja bilo kakvog utjecaja ili uloge

vlasti, odnosno nekog centra moći, na funkcioniranje ekonomije, ali i zato što se ne bazira isključivo na ekonomiji kao temelju društvene promjene. Brian Dominick u tekstu "ParEcon, Anarchy and Politics" (koji u cijelosti možete pročitati na www.zmag.org/parecon/writings/brian_state.htm) pokušava objasniti taj pristup, ali na način da se izbjegne pojednostavljena, sloganska pozicija "Parekon ne želi vlast", koja bi bila najjednostavnija, ali ne i zadovoljavajuća.

Važno je sudjelovati...

Baš poput slogana "Važno je sudjelovati, a ne pobijediti" (koji je na Olimpijskim igrama totalni lažnjak, pogotovo u zadnjim desetljećima njihova postojanja), Parekon se temelji na svačijem sudjelovanju i ulaganju truda, koji nije mjerljiv mjernim jedinicama kapitalizma (normama, satima i sl.), već uvažava sve naše različitosti i mogućnosti.

Što se tiče sudjelovanja, važno je napomenuti kako je riječ o ekonomskoj teoriji u razvoju, pa se danas može pronaći cijeli niz tekstova i diskusija koje se vode oko pojedinih dijelova Parekona, a sve ih možete pročitati na www.zmag.org/parecon/indexnew.htm, odnosno na www.zmag.org/parecon/intro.htm, što je svakako mjesto s kojega možete krenuti u dalje istraživanje o ovom ekonomskom modelu.

Osim same baze u razvoju svoje ekonomske teorije, cijela priča oko Parekona otišla je i nešto dalje, pa je tako moguće pronaći popis onih koji participativnu ekonomiju već danas primjenjuju u svome radu. Uglavnom je tu riječ o izdavačkim kućama i sličnim socijalno orijentiranim projektima, ali na stranici je moguće pronaći i druge primjere.

Kako je riječ o ekonomskoj teoriji u razvoju, neka i ovaj tekst ostane na toj razini, neka vrsta uvoda i uopće motivacije da potražite dodatne informacije, ali se i priključite razvoju Parekona, na teorijskoj ili praktičnoj razini...

... jednakost & učinkovitost...

Dio predavanja održanog u sklopu konferencije "Drugačiji svijet je moguć" u Zagrebu, u travnju 2002. godine.

— piše Andrej Grubačić

Što Parekon nudi i što program Parekona podrazumijeva? Prije svega, demokraciju savjeta. Savjeti, ili vijeća, logična su i kvalitetna povijesna manifestacija i organizacijska forma koja s jednakim uspjehom povezuje razine lokalnog i regionalnog odlučivanja. Dok se proizvodni savjeti odnose na radna mjesta, industrije i ekonomsku organizaciju u cijelosti, potrošački se savjeti odnose na lokalne jedinice, gradove i čitave regije.

Drugi je institucionalni segment Parekona princip ravnoteže poslova. Definiramo li posao u ekonomiji kao konglomerat određenih, definiranih zadataka i odgovornosti, onda već i površan pogled na kapitalističku ekonomiju dopušta konstataciju da je organizacija poslova u njoj statična i nepravedna. Jedan broj zaposlenih, koje Michael Albert i Robin Hahnel nazivaju koordinatorskom klasom, zauzima najviše privilegija, simboličkog kapitala i visoku renumeraciju, dok je najveći broj radnika osuđen na manualne i repetitivne, sasvim nezanimljive poslove. Sustav ravnoteže poslova, nasuprot tome, podrazumijeva situaciju u kojoj su zadaci i odgovornosti raspoređeni tako da svatko ima mogućnost, u jednoj vrsti ravnoteže, obavljati velik broj različitih poslova, od kojih su neki dosadni i monotoni, drugi pak zanimljiviji i povezani s određenim privilegijama. Postupajući na taj način, **Parekon program ukida hijerarhijsku podjelu rada dizajnirajući situaciju u kojoj svaki radnik sudjeluje, kroz različite poslove, u procesu odlučivanja; ukida se podjela između rada i kapitala i – važno je naglasiti – podjela između klase koordinatora i rada.**

Treći je institucionalni segment Parekona renumeracija prema uloženoj trudu, koja se, u uvjetima društveno uravnoteženog kompleksa poslova, nameće kao najugodnije i najlogičnije rješenje. Ukoliko Robert istovremeno radi u knjižari i u novinama, a Danijela jednim djelom piše za novine, drugim opet radi u knjižari, oboje će imati interes poboljšanja uvjeta i kvalitete izdavaštva, odnosno kvalitete novina u kojima rade.

Četvrti je institucionalni segment Parekona participativno planiranje. Planiranje obuhvaća pregovore između protagonista kojima se, kroz usaglašavanje ponude i potražnje, kroz proces kooperacije, stvara zajednički plan koji odgovara svim akterima. Motiv proizvođača u ovakvoj institucionalnoj situaciji postaje što veća realizacija kapaciteta, u suglasju s preferencijama, potrebama i ekonomskoj nagradi kojom se nagrađuje trud koji ulože u proizvodni proces.

Motiv je potrošača, pak, korištenje proizvoda koji poboljšavaju njihovu životnu situaciju, uzimajući u obzir situaciju proizvođača.

U skladu s ljudskim potrebama

Participativna ekonomija, dakle, predstavlja sustav institucija za realizaciju proizvodnje, potrošnje i alokacije u skladu s ljudskim potrebama. Sustav institucija dizajniranih tako da potiču solidarnost, jednakost, samoupravljanje, različitost i učinkovitost. Sustav institucija koji počiva na demokratskim savjetima, renumeraciji prema trudu i žrtvi, sustavu ravnoteže poslova, i participatornom planiranju. Sustav institucija koji odgovara na pitanje: koja je alternativa kapitalizmu?

Participativni program je skup zahtjeva koji obuhvaća pravedne nagrade, samoupravljanje, dostojanstven rad i demokratizaciju međunarodnih odnosa kroz ukidanje Svjetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda, Svjetske trgovinske organizacije i osnivanjem demokratskih agencija koje bi odgovarale potrebama lokalnog stanovništva, u nastojanju da se što pravednije regulira svjetska trgovina i razmjena.

Već sam spomenuo problem i nužnost odgovorne socijalne promjene. **Da bismo promijenili svijet, moramo ga prije toga objektivno sagledati; što znači da moramo izbjeći revolucionarni romantizam, češće škodljiv nego koristan, i okrenuti se radikalnoj i racionalnoj društvenoj kritici. Svaka odgovorna strategija socijalne promjene mora zadovoljiti dva proizlazeća kriterija. Prije svega, ljudi moraju živjeti bolje već sada, a ne tek nakon revolucije.** Drugo, svaka reforma mora biti samo jedna karika u kontinuiranom procesu socijalne promjene koji vodi revolucionarnoj promjeni osnovnih institucija društva. Riječ je procesu koji je Andre Gorz opisao sintagmom "nereformističke reforme", a Noam Chomsky efektom frazom "proširivanja dna kaveza". **Mi moramo istovremeno proširivati demokratski prostor, ili dno kaveza, ne gubeći pritom svijest da smo ipak u kavezu i da je naša krajnja namjera njegovo rušenje.**

Nereformističke reforme iznuđene su promjene koje se osjećaju u kolektivnim mentalnim strukturama, zakonima, većim nadnicama, paradigmama ponašanja, svijesti, pa i u našim pokretima i organizacijama. Nereformističke reforme, kao proces emancipacije u kojoj se reforma shvaća kao taktička komponenta revolucionarne strategije, dovode do poboljšanja u ljudskim životima danas, i stvaranja nove svijesti i nove infrastrukture koja omogućava dalju borbu. Samo se tako zamišljenom socijalnom promjenom može izbjeći ono što ćemo nazvati "ljevičarskim defetizmom" ili, ako bismo na trenutak citirali Hydena, "vađenjem poraza iz čeljusti pobjede". Taj fenomen osjećaja melankolije koji tako često nalazimo na ljevici javlja se kao posljedica "štimuma razočaranja" i najčešće dovodi do kooptacije disidentata. Odličan primjer u tome pogledu predstavlja povijesni fenomen "velikog zaokreta" u kojemu je, nakon svog marša protiv ili kroz institucije, nastala današnja neoliberalna inteligencija.

A just alternative to capitalism & communism

Parekon u praksi

Parekon program uključio je tu strategiju socijalne promjene u vlastiti program. Velik je broj organizacija u istome duhu usvojilo strukture i vrijednosti Parekona. Spomenut ću samo nekoliko: South End Press, izdavačku kuću koja već 20 godina koristi sustav ravnoteže poslova; Tao Communications iz Toronta koji je, relativno nedavno, usvojio najveći broj Parekon principa i organizacijskih postulata; Arbeiter Ring, kolektiv koji je vjerojatno u najvećoj mjeri organiziran prema Parekon modelu; Mondragon knjižaru i kafe koji je potpuno eliminirao svaku hijerarhijsku organizaciju i koji se naziva participativnim radnom organizacijom – prema Parekon modelu. Usto, G7, glazbena izdavačka kuća, zajedno s Yoga Mandirom, također je zanimljiv primjer Parekona u praksi, kao i, naravno, Z Magazine, jedan od najtjecajnijih političkih mjesečnika u SAD-u, te Z Net internetska zajednica i Z Media institut.

Primjedbe koje bih ja uputio Parekon modelu odnose se više na moj vlastiti anarho-skepticizam nego na tehničke detalje. Ljudsko je društvo previše kompleksno da bi se njegov razvoj mogao predviđati. Svaka institucionalna projekcija budućeg društva zbog toga mora, koliko god perceptivna bila, pronaći svoj korektiv u iskustvu i eksperimentu. Dalje, u institucionalnoj projekciji vreba opasnost stvaranja sektaškog stava avangardističke zatvorenosti. Nužno je zato imati u vidu ono što ekolozi nazivaju principom opreznosti, principom koji bi inzistirao na tome da vizija slijedi isključivo logiku iskustva, da ona postane pristupačna, svima razumljiva i dostupna – vizija kao svojevrstan demokratski fenomen koji inspirira kritiku i nadu, otvoren stalnom preispitivanju i kritičkoj egzaminaciji, eksperimentalnoj provjeri i debati. **Kapitalizam sasvim izvjesno ne kopa sam sebi grob, već nama daje, odnosno iznajmljuje, lopate kojima mi sami sebi kopamo grobove. Mi moramo bolje iskoristiti te lopate. A to znači: unutar kulture kapitalizma stvarati novu infrastrukturu koja bi svojom kvalitetom uvjerljivo demonstrirala prednosti jedne ekonomske organizacije na osnovama socijalne pravde.** Vrijednosti koje postulira Parekon model, odlučivanje o stvarima koje nas se neposredno tiču, korištenje stručnog znanja ograničenog na pravu mjeru i potrošnja u skladu s uložnim trudom, moraju biti provjerene u praksi. Iskustvo alternativa u prošlom stoljeću upozorava nas i osuđuje na skromnost.

Parekon valja shvatiti kao viziju koja mora biti prihvaćena s konstruktivnim skepticizmom, kao samo jednu od mnogih mogućih vizija, čije se vrijednosti i principi moraju braniti ne samo u ideološkim debatama, već se moraju testirati i u stvarnosti. Uloga Parekon modela, protumačenog na pravi način, može u suvremenom pokretu postmarksističke ljevice imati vrijednost značajne inspiracije.

Jeste li imali tu nesreću da stavite svoj autogram na potvrdu o "privremenom oduzimanju sumnjive biljne materije izgledom i mirisom nalik opojnoj drogi marihuani"? Oni među nama koji jesu naučili su mnogo u cjelonoćnim razgovorima s pametnijima od sebe. Naučili su da je "privremeno oduzimanje" samo fraza, a da su ljepljivi smečkasti vrhovi izgubljeni zauvijek (i sjetit će ih se puno puta gledajući hrpice presušenog lišća i prašine); naučili su i to da se počinje s jednim džointom, a završava "na igli!"... No, ponajprije su naučili da je to sve za njihovo dobro i da je "bojje da ih skupe sad nego kad bude prekasno". Kasni večernji sati provedeni asketski na neudobnim drvenim klupama policijske postaje Trnje djeluju na čovjeka kontemplativno, pa se tako ponekad pita - otkuda smo mogli prepisati tako glupe zakone? Prepisali smo ih, dakako, kao što to uvijek biva, od nerazumnog i nasilnog šijama. Represivne mjere protiv pušača kanabisa dio su rata koji se već stotinjak godina vodi u samom centru svjetskog nereda. Sljedeće su stranice posvećene američkom ratu protiv droge.

WAR ON DRUGS

— piše Miroslav Zec

Prosječni radni dan djelatnika američke Agencije za suzbijanje zlouporabe narkotika, legendarne DEA, najčešće uključuje kontakte s opasnim i nepredvidljivim polusvijetom narko-podzemlja, stoga je jasno da agenti DEA-e moraju biti pravi majstori u prikupljanju informacija. Do zuba naoružani agenti nisu, dakle, bili niti najmanje iznenađeni kad su 23. lipnja ove godine upali u jednu zgradu u predgrađu San Francisca i tamo zatekli vrhunski uređeno postrojenje za uzgoj kanabisa s čak 9000 pojedinačnih biljaka. Droga koja im je pala u ruke, procijenili su agenti, na crnom bi tržištu postigla cijenu od barem pet milijuna dolara.

Ta je organizacija djelovala preko četiri godine, ali sada je razbijena, pobjedonosno je izjavio specijalni agent Javier F. Peña na konferenciji za tisak. Američka javnost mogla je odahnuti, još je jedan lanac distribucije droge prekinut, a smrtonosni tovar završit će tamo gdje i pripada – na policijskoj lomači. Iznenađuje, doduše, tek jedna činjenica – organizacija zbog čijega je kraja likovao agent Peña djelovala je u skladu s odobrenjem kalifornijske državne uprave. Radilo se, naime, o ustanovi za distribuciju medicinske marihuane. **Populacija koju su zlikovci željeli iskvariti ovoga puta nije bila američka mladež, nego, da zločin bude još opakiji, najteži bolesnici – mnogi od njih s terminalnim stadijem karcinoma. Ta nelogičnost može iznenaditi samo one neupućene u dugogodišnje nastojanje američke federalne vlasti da ospori pojedinačnim državama demokratsko pravo na toleranciju medicinske upotrebe marihuane.** Stroge represivne mjere protiv aktivista, ali i bolesnika, u tom su sukobu više pravilo nego iznimka. Pravno oruđe nazvano "obavezna minimalna kazna" (mandatory minimum sentence) čak osigurava da razumniji suci ne mogu dodijeliti blagu kaznu.

Larry Jackson, sitni lopov, neosuđivan za nasilne zločine, osuđen je 11. lipnja 1992. godine na doživotni zatvor jer je policajac pored njegove noge uočio određenu količinu marihuane. Točnije, 0.16 grama!!! Doduše, vjerojatno najbizarniji slučaj ikad jest slučaj Jima Montgomerya – paraplegičara nepokretnog od struka nadalje koji je pušio marihuanu kako bi ublažio grčeve u mišićima. Uhićen je u gradu Sayre u Oklahomi kada je šerif pretresom njegovih invalidskih kolica pronašao vrećicu s nešto više od pedeset grama marihuane. Osuđen je na doživotni zatvor plus 16 godina. Sudac je presudu naknadno smanjio na deset godina, a na kraju je nakon deset mjeseci zatvora pušten zbog po život opasne infekcije koju je stekao u zatvoru.

Od početka ove godine pa do završetka ovog članka oko 466 tisuća ljudi uhićeno je diljem Amerike zbog prijestupa vezanih uz marihuanu, dok će se do kraja godine ta

brojka popeti na znatno više od 600 tisuća. No, rat protiv droge ne svodi se samo na (uglavnom neuspješno) suzbijanje upotrebe marihuane. Uz borbu protiv potpuno neškodljive biljke (za razliku od jaja, mlijeka, kikirikija i drugih namirnica iz svakodnevne prehrane, od konzumacije marihuane nije zabilježen niti jedan smrtni slučaj), rat protiv droge uključuje i napore da se potisne proizvodnja, upotreba i distribucija drugih, znatno opasnijih psihoaktivnih tvari.

U istraživanju koje je Nacionalno udruženje okruga (National Association of Counties) ove godine provelo među institucijama koje rade na suzbijanju droga, kao glavni problem vezan uz zloupotrebu droga navodi se metamfetamin, u uličnom slengu poznatiji kao speed. Ovo ne čudi, s obzirom na to da je riječ o drogi koja je često povezana s nasilnim ispadima i psihičkim epizodama, te opasnim, a razmjerno jednostavnim postupcima proizvodnje u koje se često upuštaju kemičari amateri. Broj uhićenja povezanih s metamfetaminom, navodi se u istraživanju, u odnosu na trogodišnje razdoblje porastao je za 87 posto. No, uz to je ozbiljan porast od 70 posto zabilježen i u broju oružanih pljački povezanih s konzumacijom speeda, a 62 postotni porast zabilježen je i na području obiteljskog nasilja, također povezano s upotrebom metamfetamina. I što onda po tome pitanju radi DEA? Ta agencija ponosno ističe kako je proizvodnja metamfetamina uspješno potisnuta izvan Amerike, pa se sada 80 posto speeda konzumiranog u Americi proizvodi u inozemstvu, najčešće u Meksiku. No, isto tako DEA priznaje i kako time domaća američka potrošnja metamfetamina nije niti najmanje smanjena.

Štete koje američki rat protiv droge nanosi okolišu i stanovnicima zemalja Centralne i Južne Amerike (posebice Kolumbiji i Meksiku) tema su za sebe, ali se postavlja pitanje – koliko uzaludni križarski rat stoji američke porezne obveznike? Iznosi su, dakako, astronomski – samo u ovoj godini (do zaključenja broja) rat protiv droge "pojeo" je 32 milijarde i 145 milijuna dolara, s time da se troškovi uvećavaju za dvije do tri tisuće dolara svake sekunde!

Uz skupoću i neučinkovitost, jedna od osnovnih kritika upućena ratu protiv droge jest njegova rasistička narav. Ogromna većina osuđenih zbog prekršaja vezanih za drogu jesu druge (ne bijele) rase, najčešće Afroamerikanci i Latinoamerikanci. Tako je, primjerice, više od pola crne populacije grada Washingtona u nekoj fazi života prošlo kroz kazneni sustav. Nastanak zakona protiv droga redovito je bio posljedica paranoičnog odnosa dominantne (bijele) kulture prema onima koji se od nje razlikuju – dakle, rezultat ideološke netrpeljivosti prema subkulturalnim skupinama, a ne nastojanje da se riješe stvarni društveni problemi. Prvi takav zakon donesen je u San Franciscu krajem 19. stoljeća i zabranjivao je pušenje opijuma u pušionicama. Obrazloženje zakona glasilo je: "Mnoge žene i mlade djevojke, kao i mladići iz uglednih obitelji, potaknuti su na posjećivanje kineskih pušionica opijuma, gdje bivaju moralno i općenito upropašteni". Glavni poticaj pokretu za donošenje toga zakona proizašao je iz moralne panike

utemeljene na uvjerenju da kineski imigranti i radnici na željeznici opijumom zavode bijele žene. Kalifornijski primjer uskoro slijede i druge države, a potom je i na federalnoj razini donesen niz zakona kojima se zabranjuje pušenje i prodaja opijuma. Da su ti zakoni doista bili rasistički po prirodi svjedoči činjenica da nisu zabranjeni proizvodi na bazi opijuma poput raznih – u to doba vrlo popularnih – otopina koje su proizvodili, ali i konzumirali bijelci. Razlika je bila isključivo u načinu konzumacije (pušenje naspram pijenja), a problematična je bila samo kineska varijanta.

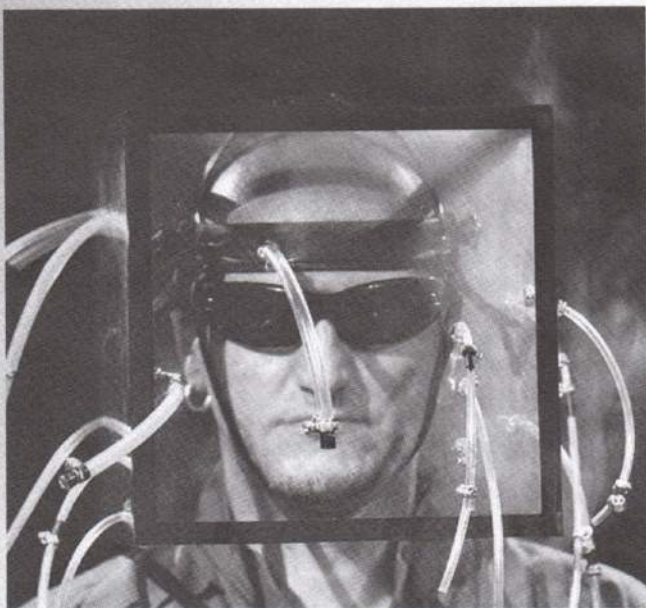
Početkom 20. stoljeća izvan zakona stavljen je i kokain. U senzacionalističkoj medijskoj kampanji korišteni su pojmovi poput "crne kokainske propalice" (Negro Cocaine Fiends) i "kokainizirane crnčuge" (Cocainized Niggers). Izbila je panika nacionalnih razmjera – strah od crnaca drogiranih kokainom koji siluju bijele žene. Koliko je daleko odmakla histerija svjedoči i činjenica da su brojni policijski odjeli s municije kalibra .32 prešli na municiju kalibra .38 budući da se vjerovalo da je manji kalibar nedostatan da zaustavi crnca na kokainu. Ubrzo nakon toga donesen je "Harrison Act" prema kojemu su trgovci opijatima i kokainom morali imati posebnu dozvolu, koju je bilo vrlo teško dobiti ukoliko niste bili bijelac.

Takav je zakon 1937. godine donesen i za marihuanu (Marijuana Tax Act). Iste godine pokrenuta je i kampanja za potpunu zabranu marihuane. **Jedan od najzaslužnijih za konačnu zabranu kanabisa, Harry J. Anslinger iz Biroa za narkotike, tvrdio je kako je neophodno zabraniti marihuanu jer ima nasilan učinak na "degenerične rase", misleći pritom ponajprije na meksičke imigrante. U pohodu na subkulturne pokrete šezdesetih Richard Nixon upravo droge koristi kao neposredan povod za represiju – upravo će Nixon prvi put upotrijebiti pojam "rat protiv droge".**

U to vrijeme počinje i ozbiljno američko lobiranje da se droge nepoželjne u Americi proglašaju ilegalnima i u drugim zemljama. Kao izravna posljedica američkog zalaganja sklopljen je i niz međunarodnih sporazuma među kojima se ističu tri konvencije. Jedinstvenom konvencijom o narkoticima (Single Convention on Narcotic Drugs) iz 1961. godine kanabis je pridružen opijatima na popisu protuzakonitih supstanci. Konvencija o psihotropnim supstancama (Convention on Psychotropic Substances) donesena pri UN-u 1971. godine za cilj je imala kontrolu psihoaktivnih tvari poput amfetamina i barbiturata te zabranu LSD-a. Konačno, 1988. godine donesena je Konvencija Ujedinjenih naroda protiv ilegalne trgovine narkoticima i psihoaktivnim supstancama (United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances) koju je potpisalo 170 zemalja.

I to nas vraća na drvenu klupu zagrebačke policijske postaje. U obranu bijele Amerike iznesimo ipak još svega jedan podatak. Prvi američki zakon koji se ticao drage nam biljke Cannabis Sativa, donesen davne 1619. godine u saveznoj državi Virginia, zahtijevao je da se uzgaja u svim kućanstvima. Kamo sreće da je se nikad nisu dokopale degenerične rase. 🌿

Povod za razgovor sa Spartakom Dulićem, likovnim umjetnikom iz Osijeka, njegov je nedavni iskorak u umjetničku formu performansa. Performans je realiziran u interaktivnoj formi, a čin interakcije između performerera i publike bio je uživanje opijata. Iako različite vrste droga imaju svoju povijest zastupljenosti u umjetničkim izvedbama (kao sredstvo stimulacije, provociranja psihofizioloških reakcija, ritualnog postignuća transa, kao element životnih situacija, povezivanja umjetnosti i života, itd.), Dulićev performans na vrlo zanimljiv način istražuje i aktualizira različita pitanja u kontekstu umjetničkih i društvenih praksi...

O performansu "Kutija" izvedenom 17. lipnja u Galeriji Kapelica u Ljubljani govori "umetnik gusarsko/hrvaško veteranske frizure in uhana" koji je uz sudjelovanje publike "ne da bi trznil z mišico na obrazu, herojsko prejemal konjsko dozo za konjsko dozo THC-ja", kako u tekstu "Muke po Spartaku" piše Jaša Kramaršič Kacin (Mladina, Ljubljana, 27. lipnja 2005.).

04: Možeš li ukratko opisati u čemu se sastojala izvedba performansa "Kutija" i s kojim si se idejama, emocijama, promišljanjima upustio u tu izvedbu? Što si sve ugradio u koncept performansa?

Ako ću ga secirati, onda se sastojao od sivog kombinezona, sivog aparata (trake za trčanje) i instalacije (kvadratne pleksiglas kutije, gumenih prozirnih cijevi različitih širina i duljina, objumica i konstrukcije za glavu). Ideja se dogodila krajem 2003. godine, u vrijeme životnog sadržaja otuđenosti i izoliranosti... Halucinacija (umjetna događanja)...restart~inkubacija... Zaintrigirala me mogućnost promjene prostora tijekom laganog hoda i trčanja.

U tome trenutku još nisam bio siguran u dizajn jedne takve kutije, tako da sam dosta vremena potrošio u usklađivanju vizualnog (materije) i sadržaja (izvedbe u vremenu). Rješenje je bilo u performansu koji sadržava jednu živu interaktivnu instalaciju. Osim toga, i sam čin upuhavanja dima performeru u glavu (protoka iz jedne hermetike u drugu) otvara zanimljiva tumačenja i diskusije, gdje se "subjekt" pretvara u "mi", a prostori ispunjavaju mutnim materijaliziranim mislima...

Intervju **SPARTAK DULIĆ** osječki likovni umjetnik i omdavno performer

HALUCINACIJA & RESTART

INKUBACIJA U DIMU HAŠIŠA

Dulićev performans "Kutija", izveden 17. lipnja u ljubljanskoj Galeriji Kapelica, realiziran je u interaktivnoj formi, a čin interakcije između performera i publike bio je uživanje opijata

— razgovarala Ana-Marija Koljanin

— fotografije Vuk Tešija (obrada Ratka Lugumerski), ljubaznošću Galerije Kapelica; Igor Škafar, preuzeto iz Mladina d.d.

(mozak + pluća + usta) +- beskonačno
-----=dim
(kutija + cijevi + aparat za hodanje)

dim= (misao - disanje - govor)

(prostor - pređeni put)

dim=materijalizirane misli

04: Kada kažeš da te "zaintrigirala mogućnost promjene prostora", tu misliš na svoju percepciju, svoj mentalni doživljaj ili...? Iako to ne spominješ, za performerans je i realno i simbolički važan kemijski sastav toga "dima"?

Ne samo na to, vodio sam računa o dramaturgiji događaja i obliku kutije, tako sam taj događaj istrгнуo hermetizmu, postavljajući ga u odnos neke problematične realnosti. Cilj je bio i oblikovati objekt (kutiju) i ovladati medijem – kretanjem po samome rubu umjetnosti. Bilo mi je važno da budem precizan i jasan sa svim elementima koje koristim. Htio sam, upotrebljavajući materijale do preciznosti, istraživati moguće proširenje umjetničkog diskursa, a ne samo istraživati elemente s kojima sam radio, izbjegavajući koncepte performansa šezdesetih i sedamdesetih.

04: Ako "čin upuhavanja dima performeru u glavu" nazivaš "protokom iz jedne hermetike u drugu", to zvuči vrlo pesimistično u kontekstu komunikacije i razmjenjivanja "mutnih materijaliziranih misli". Možeš li to prokomentirati?

Ako sve zaista traje ± beskonačno, otvara li se mogućnost maksimalne agresive uslijed statičnosti tijela (hodanja i trčanja u mjestu) i pretjerane halucinacije? Tko u tom ± beskonačnom trajanju postaje latentni ubojica, a tko luđak, tj. kakva je naša odgovornost?

04: I – kako je ljubljanska publika reagirala? U pozivu publici nije bilo doslovno predočeno koja bi bila njezina uloga u performansu?

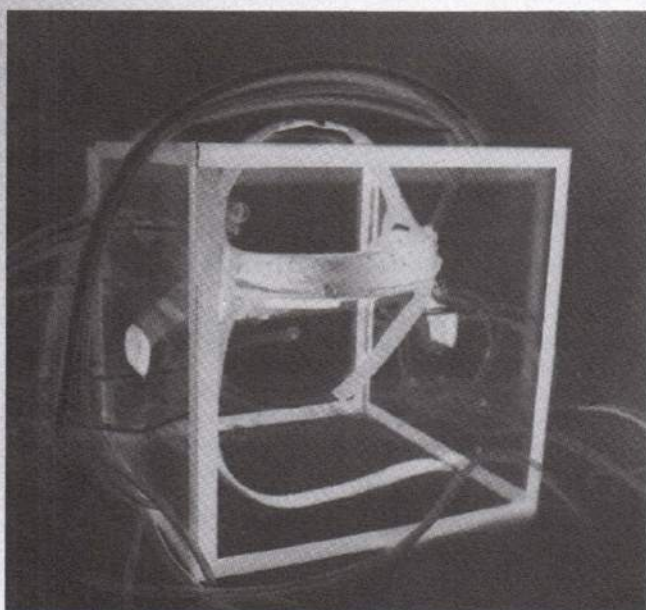
Da, postojao je rizik neprihvatanja i nesudjelovanja publike, sve se događalo bez ikakvih verbalnih formi. Performans je počeo dijeljenjem pribora posjetiteljima, ostavljajući ih u situaciji samoodlučivanja.

Povukavši se u drugu prostoriju, promatrao sam preko monitora što se događa. Poluzamračena prostorija s uključenim aparatom za trčanje i hodanje... Poslije desetak minuta ekipa se opustila i tada sam preodjeven izašao.

Tijekom trajanja performansa bilo mi je dosta teško odrediti tajminge, a s vremenom sam gubio i koordinaciju. Jedini izvor informacija bila je količina dima u kutiji, prema kojoj sam određivao duljinu koraka, položaj ruku i cijeloga tijela. Za dvadesetak minuta sišao sam s trake, hodajući unazad prema svojim odajama, ne okrenuvši leđa.

04: Performans se, dakle, sastoji od tjelesne akcije performerana te interakcije u kojoj performer publici prepušta kontrolu nad izvedbom. Točnije, publika je iz svojih pluća kroz cijevi upuhivala dim hašiša u unutrašnjost kutije oko tvoje glave. Voditelj Galerije Kapelica, Jurij Krpan, u najavi performansa napisao je da je jedna od važnijih karakteristika koja performans razlikuje od kazališne izvedbe status posjetitelja umjetničkog događaja, budući da se publika performansom i gledatelja kazališne predstave razlikuje po tome što sudjeluje. Ako su gledatelji performansa

označeni kao aktivni sudionici u događaju, time s autorom dijele odgovornost za uspjeh i legitimnost, pa i legalnost umjetničkog djela? Krpan piše da nas – sa stanovišta umjetničkog diskursa, koji uključuje topos etike cjelokupnog umjetničkog djela u polju društvenog – performans vodi u nepoznato, u beskrajno i često naporno osvješćivanje vlastitog udjela u izvedbi odgledanog umjetničkog djela. Performans nam ne jamči sigurnu, predvidljivu, institucionaliziranu formu. Osim što percipiramo događaj na vanjskoj razini, traži da se aktivno uputimo na put osvješćivanja sadržaja. Slažeš li se s takvim formulacijama?

U ovom slučaju, da... Pa, mogli su zadržati sve za sebe, nasmejati se i izaći van!

04: Misliš li da je performans koji si izveo radikalniji i zbog čega jest ili nije? I što je, po tvome mišljenju, danas radikalno u umjetničkoj praksi?

Mnogo se toga može proglasiti radikalnim, pogotovo ako to ne odgovara nekim političkim elitama...

Osobno u umjetnosti izbjegavam riječ "radikalno". Promatrajući samo tijelo, performans i nije radikalniji, ali je zanimljiviji u konceptu komunikacije (a i kriminala).

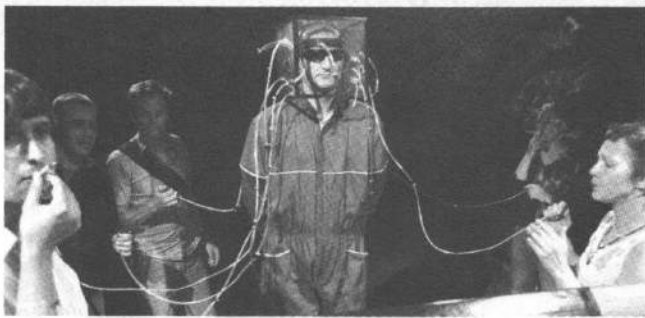
04: Koliko ti je bilo važno testiranje granica legalnosti? Dosta je toga što je uključeno u performans s pravnog stajališta potpuno ilegalno, radi se o posjedovanju i uživanju opojnih sredstava. Kažeš da je performans započeo dijeljenjem "pribora" publici i njihovom "situacijom samoodlučivanja". Publika se, dakle, odlučila za uživanje u učincima ponuđenog opijata. Kako su reagirali mediji?

O radu i konceptu već sam odgovorio... Od medija nije bio nitko osim novinara Mladine, što sam tek kasnije saznao.

04: Kako se Galerija postavila prema zakonu, je li slovenska policija bila obaviještena o održavanju performansa?

Ne znam, bilo je na radijskim najavama – kulturno zapakirano.

IDEJA SE DOGODILA 2003. GODINE, U VRIJEME ŽIVOTNOG SADRŽAJA OTUĐENOSTI I IZOLIRANOSTI
ČUJ JE BIL I OBLIKOVATI OBJEKT [KUTIJU] I OVLADATI MEDIJEM – KRETANJEM PO SAMOME RUBU UMJETNOSTI
TKO U TOM = BESKONAČNOM TRAJANJU POSTAJE LATENTNI UBOJICA, A TKO LJUBAK, T.J. KAKVA JE NAŠA ODGOVORNOST?

04: Iskustvo s Galerijom Kapelica, u kontekstu umjetnik – institucija?

Profesionalno, tako da mi je koncentracija bila usmjerena samo na izvedbu.

04: Tvoj je rad osječka publika u oficijelnim izlagačkim prostorima posljednji put mogla vidjeti 2002. godine, na samostalnoj izložbi u Galeriji likovnih umjetnosti, nakon čega si samostalno izlagao u Križevcima, Zagrebu, Vinkovcima i Ljubljani, a u pripremi su tvoje samostalne izložbe u Splitu i Subotici. Odbio si nekoliko poziva za izlaganje u Osijeku, u kontekstu predstavljanja lokalne umjetničke scene. U Osijeku živiš i radiš, dakle, zašto ne biti dio scene? Koje je tvoje mišljenje o "sceni" u Osijeku?

To bi značilo da je sve uredu, a smatram da nije. Jednostavno ne želim davati legitimitet nekim projektima, previše je manipulacije i destrukcije. Godine 1999. u Osijek smo došli Antun Božičević, Boris Šincek i ja te počeli kreirati neku novu scenu. Svi ostali nisu ni razmišljali o povratku, a onda – oti mačina nasiljem... Paraziti (savršeni oblik života) ili, u blažoj varijanti – nekima sve na dlanu.

Ne osjećam pozitivnu atmosferu, plašim se zaraze, te mi se trenutačno ne izlaže, ali ne želim ući u koncept žrtve...

04: To su dosta teške riječi – oti mačina, nasilje, paraziti, zaraza... O čemu se ustvari radi?

Ili se radi o mojoj paranoji, ili o refleksiji i tematiziranju stvarnosti oko nas...

04: Možeš li nešto reći o svojim videoradovima koji su prikazani u vinkovačkoj Galeriji likovnih umjetnosti? Izložba se ne sastoji od uobičajenih *black boxova*, što bi sugerirao naslov izložbe, "4 kutije", već su radovi predstavljeni kroz model kino dvorane; zašto si se odlučio za takav postav? Kućni partyji, druženja i svirke – na prvi pogled zvuči pozitivno, ali je atmosfera videa poprilično mučna... To je ta otuđenost i izolacija koju si spomenuo?

To su projekti u kojima je sudjelovalo nekoliko ljudi, pri čemu sam najviše surađivao s Mariom Kanaetom. Radovi "cx12", "rain party", "svirka", "ex17r" nastali su od 2002. do 2005. godine. Svi su nastali u sabijenim, kvadratnim prostorijama, privatnim stanovima i skloništim. Prepuni su malih, kratkih performansa koji pokazuju određenu dinamiku, pokret. Bilo mi je zanimljivo publiku postaviti u suprotni koncept – statičnost, promatranje, neurokinetika... U Zagrebu će se videoradovi moći vidjeti u retrospektivi hrvatskog videa pod nazivom INSERT u organizaciji MSU-a.

04: Planovi?

Upravo se ovih dana bavim time...

odjela Umjetničke akademije u osnivanju u Osijeku, a videoprojekcijama na brodu "Negrelli" sudjelovao je u međunarodnom projektu "raum&designstrategien_space&designstrategies_unit_m". Samostalno je izlagao u Subotici, Beogradu, Osijeku, Križevcima, Zagrebu, Ljubljani i Vinkovcima, a u njegovoj su biografiji od 1996. do 2005. također mnoge skupne izložbe poput Tjedna vođačkih Hrvata u Klovičevim dvorima, projekta Pax Danubia u Vukovaru, 17. i 18. slavonskog biennala u osječkoj Galeriji likovnih umjetnosti, budimpeštanske Galerije Lurdy, 2. međunarodnog festivala na papiru u Ljubljani, 16. triennala hrvatskog slikarstva u Zadru... U realizaciji su mu, usto, samostalne izložbe u Subotici i u Splitu.

Iz biografije Spartak Dulic rođen je 1970. u Subotici. Maturirao je u Srednjoj strojarskoj školi za zvanje VKV alatničar te 1990. u rodnome gradu započeo studij strojarstva. Tri godine kasnije upisao je ALL u Zagrebu, grafički odsjek, i ondje diplomirao 1998. u klasi prof. Ante Kuduza. Radio je kao vanjski suradnik u Hrvatskom restauratorskom zavodu te kao nastavnik likovne kulture u osnovnoj školi, a od 2001. profesor je stručnih predmeta u Srednjoj školi primijenjenih umjetnosti, dizajna i tekstila. (Sujosnivač je Udruga za audiovizualnu suvremenu umjetnost GRADDONJI i Grupe MEGA-TRONG te sudionik njihovih izložbi, akcija i happeninga; participirao je u koncipiranju likovnog

PULSKI ALTERNATIVNI FESTIVAL ALTERNATIVA POKLEKLA PRED SPEKTAKLOM

Uzevši u obzir to da se PUF probija tjesnacem nepoćudnih okolnosti, na eventualne propuste može se gledati blagonaklono, ali trebalo bi više povesti računa o tome koliko programska šlampavost pridonosi, a koliko šteti reputaciji festivala i njegovoj važnosti

— piše Ivana Slunjski

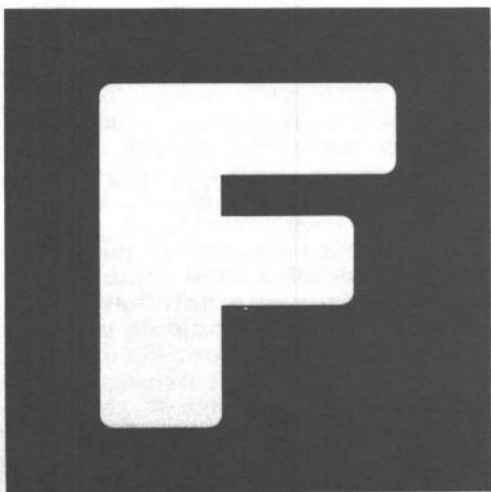
Četvorica zanesenjačkih kazalištaraca (imenujmo ih: Romano Bogdan, Nebojša Borojević, Davor Mojaš i Branko Sušac), nezadovoljna neravnopravnim odnosom institucionaliziranoga dijela glumišta i nezavisnih kazališnih grupacija, tražeći prvenstveno vlastito mjesto reprezentacije u sferi javnoga djelovanja, prije jedanaest godina odlučili su utemeljiti festivalsko okupljalište koje bi brisalo međe profesionalnoga i amaterskog, centraliziranog i marginaliziranog. Ako je suditi po ovogodišnjem odabiru predstava, Pulski alternativni festival (PUF) nije (bar ne više) alternativan na interpretativnoj razini izvedbenoga tkiva. Prije bih rekla da je ovdje riječ o neformalnom načinu komunikacije unutar festivalskih konvencija i izborničkom promoviranju manje ekspaniranih kazališnih vrsta. To znači da u središtu zbivanja nije propitivanje dramskoga kazališta i uz njega vezane inovacije, otklon se odnosi na neverbalne scenske oblike, kazalište pokreta, ulično kazalište, performans i hepening, koji jednako tako mogu biti klasični, predvidljivi ili zamorni. Uzevši u obzir to da se PUF probija tjesnacem nepoćudnih okolnosti, na eventualne propuste može se gledati blagonaklono, ali trebalo bi više povesti računa o tome koliko programska šlampavost pridonosi, a koliko šteti reputaciji festivala i njegovoj važnosti. **Kroz protekli jedanaestogodišnji period pojam alternativnoga kazališta ponešto je promijenio svoj predznak te bi shodno tomu valjalo uskladiti i smjernice PUF-a kako bi se mogao nametnuti kvalitativno, nadomještajući praznine kazališne scene ili utječući na prilagodbu dobro uhodanih, ali vizionarski oronulih institucija.**

Bilo kako bilo, prvih pet srpanjskih dana ovaj je put organizacijski tim PUF-a na čelu s umjetničkim ravnateljem Brankom Sušcem razdijelio između uličnoga spektakla, kojemu se izvedbama priklanjaju poljska skupina Theatre a Part, španjolska skupina Sol Picó i njemački Free International Radicals, nepredvidljivoga studentskog kazališta, u koje bih svrstala predstave dubrovačkoga Lera, teatarske radionice Narodnoga pozorišta Tuzla i pulskoga kazališta Dr. INAT, i plesnoga, uvjetno rečeno, *mainstreama*, zastupljenoga duetima Maje Delak s Andreom Rubertijem i Malom Kline. Domeni uličnoga kazališta pribrojala bih hepening *Anno Domini 2005* (koji je, na žalost, izmakao mojoj prisutnosti) u režiji Marija Kovača, kojim je ovogodišnji PUF i otvoren. U takvoj su podjeli mjesto našla zalutala i posve nekazališna instalacija *Container Man* i vrlo verbalan performans Kate Pendry *Sex in the Warzone*. Rezultat međunarodnoga

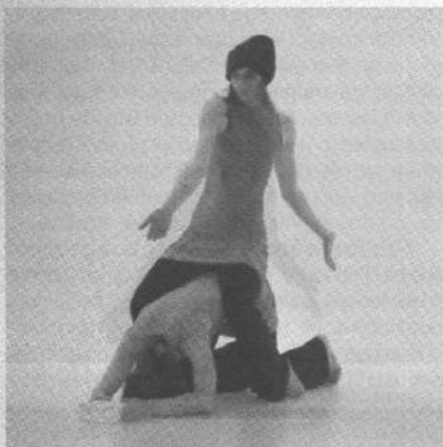

projekta nastalog na inicijativu Yina Peeta i Viktora Loisa, *Container man* u potpunosti je sastavljen od odbačenih stvari kakve se obično nakupljaju na zabačenim kutovima starih tavana. Sklopljeni mehanizam veličine kamiona, u čiju smo unutrašnjost pozvani na razgledavanje, ujedno je instrument koji pod vještim rukama izvođača proizvodi glazbeno prihvatljivo ozvučenje okoliša.

Performans britanske autorice Kate Pendry spada u red iznimno visokoga scenskog umijeća i neosporno je najveći doseg ovogodišnjega PUF-a. No, budući da se autorica obrušila na nemile prerogative postratnoga turizma posluživši se vlastitim iskustvom posjeta Sarajevu i Kosovu 2002. godine, dio ocjenjivačkoga suda (koji su činili Enes Kišević, Du-bravka Lampalov i Bojan Munjin) neopravdano ga je zanemario pri dodjeljivanju nagrada, procjenjujući da su Pendryni postupci neetički. Titulu etičke beskrupuloznosti Pendry je zaradila nespretnom usporedbom nesrazmjernosti medijskoga agitiranja prilikom terorističkoga napada na Svjetski trgovački centar s domicilom u okrilju američke velesile i medijske neučinkovitosti pri izvještavanjima iz multietničkoga balkanskog rata. Naravno da se teroristički čin razaranja WTC-a i ratna groza genocidnoga pokolja jedne Srebrenice nipošto ne mogu i ne smiju uspoređivati, ali Pendryn iskaz nije ni išao u tome smjeru. Pendry iz svoje zapadnjačke vizure, koju nijednom tijekom izvedbe nije zanijekala, već ju je, štoviše, višekratno izložila na metu vlastitih sarkastično ubojitih oštrica, osuđuje dopuštanje mogućnosti da do ljudskih katastrofa uopće dođe, apelirajući i na UN, i na NGO sektor, i na medije, i na Crveni križ, i na svevišnji Zapad. Ono što se može i smije uspoređivati, a što Pendry zapravo i čini, jest falokratska vladavina i falocentrična moć, prisutna i u terorističkom napadu i u genocidnom ratu, jednako osjetna u patrijarhalnim zasadama i američkog *demokratskog* i onoga manje demokratskog društva iz balkanskoga gro-tla. Otuda proizlazi i erotičnost koju Pendry u *Sex in the Warzone* izlaže poruzi, a koju u *zapadnjacima* navodno pobuđuje posjet ratom traumatiziranim zemljama. Isti korijen kao i erotizirani naboj ima i ratom potaknuta agresivna manifestacija maskuline nadmoći, silovanje. Te poveznice naglašava i Pendry spominjući brutalan seks s Kanađaninom u ratnoj zoni. Pendryn performans oslanja se na počela *stand up* komedije, na izvedbenu formu koja je, po Philipu Auslanderu u *From Acting to Performance*, u formalnoj perspektivi tradicionalno falocentrična jer pretpostavlja

heteroseksualnu mušku publiku i njihovu nasladu, dok se istodobno očekuje da žena, kako navodi Lisa Merrill u *Feminist Humor: Rebellious and Self-Affirming* (po Auslanderu), prihvati identifikiranje s komičnim koje ih vrijeđa. Odvojena praksa komičarki koje su izvodile isključivo za žensku publiku pokazala je da se dotad neizbježna objektivizacija s predmetom šale i viktimizacija mogu prometnuti u snagu kreiranja feminističke javne sfere koju Lauren Berlant u *The Female Complaint* (po Auslanderu) vidi kao teatralno mjesto gdje žena može vidjeti, iskusiti, živjeti i buniti se protiv opresije mase. **Istim saznanjima poslužila se i Pendry u *Sex in the Warzone*. Svjesna sklonosti zapadnoga sustava ostraciranju, koju prezire, ali joj ni sama ne može izmaknuti, Pendry kao sredstvo samoogoljivanja odabire krv, puštajući je zarezivanjem ruke na početku performansa, vitalni fluid kojim tijelo poništava svoje socijalne i kulturalne inskripcije.**

Kazališno neiscrpna tema traganja za životnim smislom, o povezanosti ovozemaljskog i onostranog učinila se primamljivom i scenaristu i redatelju Marcinu Herichu u predstavi *Femine vol. 2* skupine Theatre a Part. U konstrukcijama kaveza prekrivenih folijom, lancima, tuširanju i sapiranju krvi (boja, dakako), dvobojima bijelih i crnih spodoba na štulama i riganju vatre, dalo se ponešto naslutiti o ritualnom zatvaranju životnoga ciklusa, ponovnom rađanju, vječitom sukobu dobra i zla, sublimaciji vode i duše. Ali vizualno dojmljivoj igri bijelih figura koje izranjaju iz mraka dvorišta bivše vojarne Karlo Rojc praćene povremenim vatrenim izbojima ipak je nedostajalo više logične povezanosti. Poklonici cirkuserije došli su na svoje u predstavi *La Divadivina Y El Hombrebala* i akrobacijama skupine Sol Picó čiji su članovi kroz nadrealno i almodovarski ispričanu priču o ljubavi započetu vrtoglavo u visini gdje je Divadivina sigurna u zagrljaju čeličnoga krana oniričnim kretanjama i lelujavim haljetkom vabila Hombrebala, zahuktalu u temperamentnim pantomimskih izmjenama grotesknih situacija iz javnoga prijevoza i sretno okončanu efektivnim letom Hombrebala iz topa kojim na poslijetku osvaja srce Divadivine. **Najviše pomutnje i adrenalina među publiku unijeli su Free International Radicals izvevši unutar zidina utvrde Monte Paradiso piroklastični performans *Vatra*. Provjerenom metodom kontroliranoga kaosa ciljajući na suočavanje gledatelja s realnim i nerealnim strahovima kada nad glavama osjete toplinu**

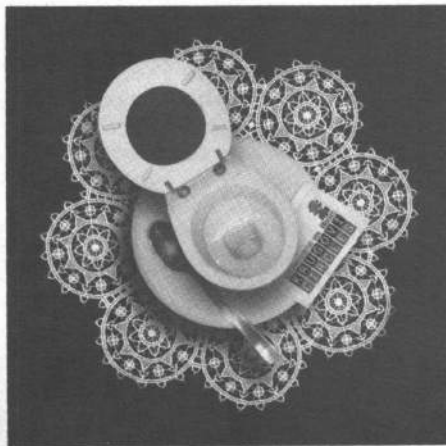
plamena, premda pažljivo odmjenim dometom plamenobacača, poželi su različite reakcije promatrača, od tjeskobnoga osjećaja bezizlaznosti do srećom ozarenih lica i divljenjem zacakljenih očiju.

Pravi raj za piromanske užitke nastao je kada su izvođači odsvirali rapsodiju reguliranjem dotoka zraka i izgaranja plina na plamenicima.

Zakupljenost temama o prolaznosti života, ljudskim stremljenjima, manama i gubicima, uz manju ili veću dramaturšku nedosljednost, u predstavama *Leptirice noći* Studentskoga teatra Lero, *Krugovi Dr. INAT-a* i *Dolno Solan* Teatarske radionice tuzlanskoga Narodnog pozorišta ukazuje na bliskost stvaralačkih poetika Davora Mojaša, Branka Sušca i Seada Đulića. Svim trima skupinama u gradnji materijala karakterističan je neprekinuti tijek nizanja scenskih slika, oslanjanje vizualnoga na dramaturgiju glazbe, očita i pomalo banalna simbolika boja i korištenih rekvizita, izraz koji njegujući mimu i pantomimu prednost daje pokretu zaustavljenom u gesti te emocija pretpostavljena naraciji. Stoga bi se prizor iz *Leptirice noći* u kojemu žene u crnom koje vješaju bijele košulje i preko njih polažu crvenu ružu kontekstualno jednako dobro nadovezao na prizor iz *Solno Dolan* gdje žena u bijeloj haljini s crnim velom na licu gura dječja kolica ili na prizor rađanja i oslobađanja pupčane vrpce iz *Krugova*.

Gina i Miovanni Maje Delak i Andree Rubertija i Hi-Res Maje Delak i Male Kline korektno su odradene, ali ne osobito nadahnute ni inovativne plesne predstave. Duet *Gina i Miovanni* posvećen je američkoj pjesnikinji Mini Loy čije je djelovanje vezano uz futurističke i nadrealističke avangardne pokrete. Scenska komunikacija počiva na Rubertijevu umetanju klaunovskoga gega i mirova u izrazito plesne sekvence Maje Delak. Suptilno gibanje slovenskih plesačica Maje Delak i Male Kline potpomognuto intervencijama svjetla i videa u predstavi *Hi-Res* stvorilo je iluziju snovitoga. Kroz stanja i odnose tijela u prostoru provlače se pitanja o međuljudskim odnosima, dominaciji i subordiniranosti, sebičnosti i širokogrudnosti, odbojnosti i ljubavi.

Na kraju još nagrade. Za istraživačke dosege nagradu *Vjetar* dobio je performans *Vatra, Krugovima* je pripala nagrada *Oblak* za najcjelovitije promišljanje, a Šandoru Slackom u istoj predstavi nagrada *Kaplja* za najbolje pojedinačno ostvarenje. Podijeljene su i dvije izvanredne nagrade, predstavi *La Divadivina Y El Hombrebala* za vizualne efekte i predstavi *Hi-Res* za specijalne efekte (video Mauricija Ferlina i dizajn svjetla Jake Šimenc). ■

Uvijek je lijepo doći na Motovun film festival! A znate zašto? Zato što je to sjajno događanje koje ni nakon sedam godina nije izgubilo šarm, kvalitetu i prepoznatljivost, a i zato što mi uvijek daju akreditaciju... :)

Tempo života između 25. i 29. srpnja potpuno je poguban za mladi organizam, pogotovo ako biste htjeli biti dio svega što se nudi: gledati filmove, partijati, družiti se i piti medicu iz flaše. Pogubno je i za novčanik jer je ugostiteljima zinula guzica, pa su cijene na gotovo svim štandovima porasle za 30 do 40 posto u odnosu na prošlu godinu – nastoje zaraditi na svemu što se miče! Ipak, cijene ulaznica za projekcije srećom nisu prešle optimalnih 25 kuna, mada i da jesu, vjerujem da nijedna stolica ne bi ostala prazna. Doslovno svaka projekcija u svakom od četiri kina (Trg, Barbacan, Bauer i Još manje kino), od podneva pa do dva ujutro bila je krcata, a o tome da organizatori nisu pohlepni govori i niska ograda na glavnom trgu, pa ste fino zavaljeni u stolicama na terasi hotela Kaštel, vješto zanemarujući grane drveta, prolaznike i nešto buke, mogli pogledati film koji vas zanima potpuno besplatno. Vanjske buke i žamora ionako nisu bili lišeni ni oni u zadnjim redovima toga kina od svojih 800 mjesta, čak i ako su platili kartu.

A kad smo kod buke izvana, zanimat će vas da se broj slobodnoproložačkih tjelesa i dreka za vrijeme projekcija bitno smanjila, pa su u prva tri dana začudni bili tišina i

prazne motovunske ulice jer svi su bili tamo gdje i valja – u kinu!

Organizatori su napravili sve da razularene zabave, zvučna muzička imena i besplatne koncerte svedu na minimum. Poklopio se i očekivani "overload" onih koji "vole filmove, ali mrze gungulu", pa se niti oni nisu pojavili.

Ipak, zabave nije nedostajalo, plesali smo svaku večer na jednom od tri frekventna mjesta gdje se, jel, uvijek pleše: na stražnjoj terasi hotela uz austrijske dje i bandove, na glavnoj ulici gdje je muziku puštao motovunski Stuff i volonterska ekipa, a i u podosta dosadnom Bambus baru koji su ove godine arhitektonski uneredili, postavljajući dj-a u centralnu poziciju i oduzimajući prostor za ples...

Beč, grad partner, zbrendirao je ovu godinu jer je sve bilo u znaku stereotipa bečke škole – bijele rukavice, fino ophođenje, šnicla, bonton, valcer, njemački natpisi, špice, dio filmskog programa, bendovi i dj-i... Fini Motovun, rekli bismo!

A filmovi? Prije svega dobri i pažljivo odabrani, pobjednici IDFA-e, Berlina, europske filmske nagrade... – da zasolimo – pa dobri debitantski naslovi i visoko obećavajuća balkanska filmska produkcija. Genijalni Von Trierov "Manderlay", vickasti "The yes man", novi Wenders, poljski "My summer of lowe" Pavela Pawlikowskog, lutkarska animacija "Strings", samo su mali

MOTOVUN 7. FILM (2005) FESTIVAL

25-29.07.

SVETKOVINA DOBROG NEZAVISNOG FILMA

Motovun film festival odgojio je svoju publiku i za nju ne mora strahovati. Čak i da ugase svaku zabavu u gradu, kina će opet biti puna

— piše **Oliver Sertić**

dio naslova koje možete i sami chekirati na www.motovunfilmfestival.com. Nama uvijek zanimljiva ex-YU produkcija predstavljena je s popriličnim brojem naslova, a nagradu od A do A (od Austrije do Albanije) zaslužio je odnio sjajni frenetični Kusturica-style makedonski "Bal-can-can" Darka Mitrevskog, koji ćete uz malo sreće vidjeti i kod nas u kino distribuciji. Apsolutnog pobjednika festivala "Smrt gospodina Lazarescu" vjerojatno, nažalost, nećete jer to nije nešto što bi silno zanimalo naše ziheraške kino distributere. Uglavnom, nagrada Amnesty Internationala i ona glavna otišle su Rumunjsku – dobio ih je Cristi Puiu, koji je otprilje poznat i kao laureat na Zagreb film festivalu za kratki film "Kava i cigarete", a to valjda govori dovoljno... Probajte nekako ilegalnim kanalima do filma...

Zašto ne spomenuti i projekciju svježeg izbora s Revije amaterskog filma, čime se amaterizam nametnuo kao relevantan u našem filmskom svijetu.

Da Pula nije iz čiste objesti uvela međunarodnu konkurenciju, vjerujem da bismo u Motovunu gledali još poneki atraktivan naslov poput novog Jarmuscha ili pak braće Dardenne. A kako je odlukom Ministarstva kulture tom našem najstarijem festivalu nehajno «oduzeta» lani sjajna dokumentarna kategorija, uz obrazloženje kako je za to odsad zadužen ZagrebDox, tako bi Puli valjalo oduzeti i međunarodnu kategoriju jer za te filmove postoje zahvalnija pu-

blika i bolji festival. Naime, po festivalskim pravilima filmovi mogu biti prikazani samo na jednom od njih, što bi značilo da jači, pa zašto ne reći i bogatiji – tlači, jer je u posljednje tri godine nerealno veliki budget Puli osigurao sjajne naslove u katalogu, ali ne i publiku u areni. Problem je što nakon visoke ponude i projekcije u Puli film ispada iz kombinacije za Motovun, a sasvim je sigurno kako bi ga upravo motovunska publika više cijenila.

Sve u svemu, Motovun film festival potvrdio se kao svetkovina dobrog nezavisnog filma i mjesto sjajnog druženja na kojemu ne postoje crveni tepih i nedostupni organizatori. Ovdje u istom malom kinu ovlaš dodirujete ruku Mire Furlan, pijete za istim stolom sa Stephenom Daldryjem, nema ograde da vas priječi u barenju P. T. Andersona ili neobaveznom čakuljanju s Mikijem Manojlovićem, a organizatore uvijek možete povući za rukav i pitati ih nešto o filmu koji se upravo spremate pogledati.

Motovun film festival, možemo reći, odgojio je svoju publiku i za nju ne mora strahovati. Čak i da ugase svaku zabavu u gradu, kina će opet biti puna, pa taman i da sve skupa premjeste u neki drugi grad, što mi je, vidjevši aroganciju lokalnjaka, nekoliko puta palo na pamet kao solidna ideja.

6. najveći mali DIRTY OLD FESTIVAL
Velika, 15. i 16. 07. 2005.

Hasta la fiesta siempre

Ljetni su festivali izgleda u modi... A postali su i kao izbornici – svako mjesto i s bilo kojim povodom ih ima... No, dobro, ne bi trebalo biti negativno jer će se valjda od te kvantiteta kvaliteta... E, sad, iz razloga što se sve i svašta u ovoj dobi festivalom, mi smo razmišljali da promijenimo ime u fiesta, ja znam, ali DOF je DOF, a zašto ponosno možemo reći da se nalazi se u tekstu koji slijedi...

— piše Karolina Pavić

Šes, baš kao što se moglo pretpostaviti iz te e-mail najave, šesto izdanje Dirty Old Festivala što je, uz nezaobilaznu krilaticu *Hasta la fiesta siempre*, 15. i 16. srpnja održano na livadi usred Parka prirode Papuk u Velikoj nedaleko od Požege potvrdilo je svoj kulturni status *najvećeg malog festivala u Hrvatskoj*, ali i sugeriralo da je, prema zamisli agilnoga organizatora Igora Banjanina, na najboljem putu da postane slavonski Exit. To, pak, i ne bi bilo čudno da nema podataka koji svjedoče kako je DOF izrastao iz rođendanskoga tuluma na kojemu su godine 2000. kazetofoni i akustične gitare zamijenjene live svirkom nekih bendova. S obzirom na to da su pod etiketom izdavačke kuće Dirty Old Town do tada objavljeni albumi skupina Bambi Molesters, Debeli precjednik, Fakofbolan i Deafness By Noise, izbor nije bilo teško napraviti i – *the rest is history...*

U međuvremenu su na DOF-u nastupili valjda svi domaći izvođači koji se mogu prepoznati pod urbanim, rockerskim, hip-hop, alternativnim i sličnim oznakama, a osim poznatijih imena, festival svake go-

dine ugošćuje i mlade, neafirmirane bendove. Uz one iz Hrvatske, također okuplja izvođače s ex-Yu teritorija te iz mnogih europskih, pa čak i prekoceanskih zemalja, a redovito su na DOF-u, prema devizi za svakoga ponešto, prisutni i mnogi DJ-i različitih stilova.

No, najvažnije mu je to što je festival od ekipe za ekipu na kojemu nema muljanja, ali ima dobre zabave. Tako je i ovogodišnja dvodnevna open air manifestacija urbane glazbe i kulture odisala doista odličnom atmosferom s brojnim posjetiteljima iz zemlje i inozemstva, veličkim tratinama načrčkanima šatorima, vegetarijanskom i mesnom kuhinjom, bogatim šankom te ogromnom pozornicom na kojoj je nastupilo dvadesetak bendova i DJ-a.

Svirali su splitski The Beat Fleet čiji hit *Aller gut* ponajbolje opisuje feštu šestoga DOF-a, riječki Let 3 koji je na podpapučkom festivalu, uz nekoliko stvari sa novoga albuma *Bombardiranje Srbije i Čačka*, predstavio i birane primjerke

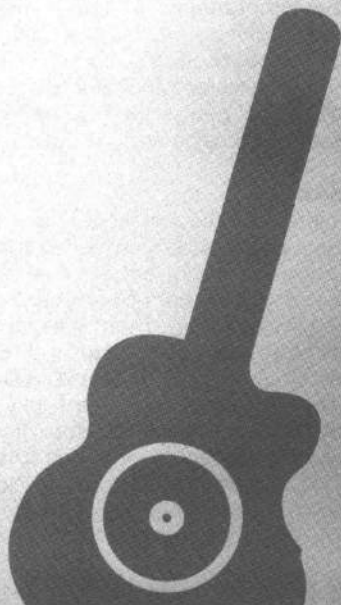
mpre

r za Miss
, to u završnici
ete roditi i
žavi naziva
ta, tulum ili što
smo festival

iz kolekcije *prozračnih* modnih kreacija u kojima se Mrle i Prlja te ostali *dječaci* iz skupine, prema vlastitome priznanju, osjećaju ugodno i nesputano, zatim floridski punkeri Against Me s himničnim repertoarom za mnogostruka pivska nazdravljanja, njemački Ready Killerwatt punokrvnog garage rock izričaja, francuski ska bend P. O. Box te popularni Atheist Rap i Red Union iz SCiG. Nabranje treba nastaviti domaćim skupinama Starvation, Agressive Snail Attack, COG, Carl Hunter i Debeli precjednik te odličnim nastupima veselog makedonskog benda Superhiks te talijanskih Figli di Madre Ignota, koji za sebe vele da sviraju, pazite sad, mix accaroniswingrumbapolkaswingska-rocksteadymambopatchanka, a potom i zaključiti energičnim njemačkim psychobilly-punkerima Mad Sin koji su doslovno

zapalili publiku usprkos tome što se baš za njihova performansa na veličke livade sručio pljusak popraćen grmljavinom. I, da, pritom ne zaboraviti spomenuti dj Seru, Gyrosa, Jabba Crew, Rrkollektiv, Bass Invaders, Skatanico Sound.

3. reggae festival SEASPLASH Pula, 21.–23.07. 2005.

Muzika je ljubav

Jasno je da Seasplash iz godine u godinu prelazi lokalne i nacionalne granice, ne samo po izvođačima, već i po posjetiteljima

— text + foto Ana Fornažar

Sunce, kiša i pun mjesec tri su elementa koja su označila ovogodišnji, treći Seasplash Reggae Festival, održan od 21. do 23. srpnja na Marsovu polju u Puli. Četvrti element – glazba, koja je reggae narodu najbitnija, provukla se kroz tri festivalska dana u svim svojim žanrovskim oblicima. Od dancehall reggaea preko elektronskog duba sve do roots reggaea, glazbena ponuda sve vitalnijeg Seasplasha zadovoljila je muzičke ukuse šarolike publike.

1. dan

Upijanjem dobrih vibracija koje su B. R. Stylers širili sa stagea nestale su sve sumnje o tome hoće li promjena lokacije utjecati na kvalitetu i ugođaj festivala. Naime, ta talijanska grupa, predvođena karizmatičnim ženskim vokalom, svojom je reggae dub svirkom oduševila nekoliko stotina plesača, koji ih nakon završetka koncerta nisu puštali s pozornice, pa je bis bio jedini mogući kompromis. Nakon njih na stage su se popeli francuski Djins, koji su u nešto lakšoj maniri te s više simpliranih vokala nastavili širiti dobru plesnu vibraciju, koju su do četiri ujutro podgrijavali zagrebački Radikal Dub Kolektiv.

2. dan

Promjena lokacije (sa skućenog prostora tvrđave Punta Cristo na veliku poljanu) rezultirala je većim brojem posjetitelja, boljom organizacijom i pojavom zvučnijih imena na koncertnom meniju. Tako su reggae i dub fanovi došli (ili ostali) poslušati Love Grocera feat. DubDadda, Overproof Soundsystem te Tricky D-a i Daddy Freddyja. Na maloj soundsystem pozornici mijenjao se velik broj izvođača – od Jah Shadova do Children of Ziona, a nerijetko bi se mlade reggae djeve popele na nju i zaplesale u ritmu DJ-a. Koncertni

nastupi Love Grocera i Overproof Soundsystema u laganoj reggae maniri uspjeli su zadovoljiti veliku većinu posjetitelja, a oni navikli na brže ritmove na svoje su došli kada su se na glavni stage popeli drum'n'bass DJ Tricky D i njegov vokalni alter ego Daddy Freddy. **Kiša nije smetala Daddy Freddyja (najbržeg MC-ja na svijetu) koji nije htio stati ni kada je pljusak dosegao biblijske proporcije.** No, zbog opasnosti od strujnog udara, organizatori su u ranim jutarnjim satima odlučili isključiti struju, što je ušutkalo i neumornog Freddyja.

3. dan

Imali smo priliku vidjeti, slušati i uživati u koncertnoj izvedbi Molare i njenog pratećeg banda. Molar je publici poznata kao pjevačica Zion Traina, a u ovoj je organic postavi gdje svirana glazba zamjenjuje elektronske udarce i jeke naprosto briljirala. Legende roots reggaea, Twinkle Brothers, Jahovi ratnici i neumorni zabavljači, pokazali su svima prisutnima što znači višegodišnje iskustvo na sceni. Propovjednički stil pjevanja i obraćanja publici plijeni pažnju i ostavlja snažan dojam. Atmosfera koju Twinkle Brothers tijekom koncerta pletu nalikuju ritualnom slavlju u kojemu se uzdižu ideali bratstva i

ljubavi, tolerancije i mira. Na kraju zadnje večeri sve su "razdrмали" The Freestylers fascinantnim spojem muzike Prodigyia i reggae koji nije puštao na spavanje sve do ranog jutra.

Iako su najavljivana dva podija, glavni i nešto lošije posječeni soundsystem, na kraju se ispostavilo da su posjetitelji mogli plesati na čak tri jer je Kingston soundsystem iz Zagreba organizirao vlastiti, za njegove dimenzije, vrlo dobro posjećen "štanđ" na kojemu su se uz prodaju CD-a mogle čuti i improvizacije domaćih, ali i stranih MC-a. **Posjetitelji su se, osim na "klasičnim" štanđovima s ručno izrađenim nakitom, hranom i pićem, nakon iscrpljujućeg cjelodnevno plesanja, mogli počastiti i ayurvedskom masažom u improviziranom indijanskom tipiju.**

Jasno je da Seasplash iz godine u godinu prelazi lokalne i nacionalne granice, ne samo po izvođačima, već i po posjetiteljima. Na Marsovu polju, uz glazbu sa soundsystem pozornica, bilo je mjesta za 600 šatora i besplatno kampiranje. Na Seasplashu je gostovalo pet hrvatskih grupa, sedam iz Velike Britanije, tri iz BiH, po dvije iz Italije i Poljske te jedna s Jamajke. Na soundsystem stageu gostovale su brojne domaće i strane grupe, poput

engleskih Doubdadda ili francuskih Original Bass Foundation uz puštanje video-projeksija.

Po danu se na velikome molu pokraj šumice Sakordane okupio veliki broj reggae plivača koji su uz mali soundsystem uživali u blagodatima sunca i mora, a između obale i mora deseci su ljudi plesali i pili u baru improviziranog kampa, sve do navečer – kada su se samo preselili na Marsovo polje.

3. trance festival UNDERWATER OVERGROUND Pula, 26.–31. 07. 2005.

Više od partijane

Ovogodišnji UWOG svakako je uspješan festival s publikom širom od transepleme geta

— piše Lela Vujanić
— foto Tihana Goričnik

Mega dobar plejs u kompleksu bivše vojne baze Vale Lunga/Monumenti, desetak minuta udaljenom od Pule, prostor je koji već godinama posjećuju samo pulski junkiji, a rijetko i oni jer postoje bliže i primamljivije napuštene vojne lokacije. Ondje je od 26. do 31. srpnja, u organizaciji zagrebačkoga Attacka, održan ovogodišnji, treći Underwater Overground festival, čiji je glazbeni dio okupio tridesetak domaćih i inozemnih DJ-a.

Osim prostora festivalskog kampa u kojemu su se smjestila tri floora – main, chill out i freestyle, kao i većina šatora, primamljivo je bilo i okolno područje i put do mora. Moja prva reakcija: "Jebote, pa koliko zgrada... kako netko već nije ušao unutra?" I dogovor: "Ma, Pula ima toliko napuštenih vojnih prostora da im nije bed, mogu birati..." Ogromne vojne zgrade građene pedesetih godina prošlog stoljeća raspoređene su poput malog grada slijedeći liniju obale, a sada su potpuno devastirane, razbijene i opljačkane. Goli zidovi i razbijena stakla svuda po podu, kamen koji je ponegdje zbog svoje kvalitete izbijen tako da su ostale samo krnje stepenice i psi koji lutaju u potrazi za hranom.

Sve u svemu, dojam Apokalipse danas, čudna mješavina spooky atmosfere zajedno s nekom neobjašnjivom privlačnošću prostora koji vapi za naseljavanjem. Svatko je mogao skvotirati svoju vlastitu rezidenciju s vrtom i silaskom u more. Nakon naporene noći i jutro u kojemu smo zapamtili samo Sun Control Species iz Australije slijedilo je chillanje pored mora – pomicali bismo se samo da bismo se sklonili od sunca, i tako otprilike cijeli dan.

Festivalske su radionice, nažalost, tada već prošle – mogli ste naučiti žonglati, s Nevenom & Viskijem snimati film, s Komikazama izbrijavati strip, učiti svirati bubnjeve, gledati projekcije i izložbe... DJ-i su bili isti oni koji su već nastupili na prva dva izdanja festivala – sada ovdje u sjećanju na Šekija, pokretača cijele priče.

Ovogodišnji UWOG svakako je uspješan festival s publikom širom od transepleme geta; ipak pomalo vuče nostalgija za vremenima kada sve nije bilo tako dobro organizirano, kada je festival možda i pušio pare i kada je većina ljudi ondje bila for free. Pretpostavljam da se nikome ne da pušiti pare, pa se onda u skladu s profesionalizacijom u sponzorskoj sekciji ove kulture koja ipak smjera da bude nešto više od obične komercijalne partijane bez ikakvog beda našao i T-Com.

U slučaju da niste bili, posjetite prezentaciju Underwater Overgrounda u petak, 16. rujna, u staroj klaonici, gdje će vas tranceu privesti Attackovi resident DJ-i Sekkt, Hip i Njax.

7. festival novomedijske kulture MEDIA
MEDITERRANEA Pula, 09.–13. 08. 2005.

Dim i blejanje ispred Rojca

Navečer je, naravno, bilo nabrijanije i masovnije –
slušalo se Bilk, Bitcharke na travi, Shakalakazoo...

— piše **Lela Vujanić**
— foto **Denis Mikšić**

pušteni style dnevne sobe u Metamedia klubu u prostoru skvotirane vojarnje Karl Rojc i laganini šetnja do Ferijalnog saveza u kojemu je bila smještena većina gostiju i posjetitelja, učinili su od ovoga festivala intimističku priču – savršenu za upoznavanje, dim i blejanje ispred Rojca. Navečer je, naravno, bilo nabrijanije i masovnije – večernji program događao se na stageu ispred Rojca i u Metamedijinom klubu. Slušalo se zagrebački Bilk koji uspijeva biti band na kojemu i partijaneri uživaju, a zatim i Bitcharke na travi koje su zbog vremena preselile svoj nastup u unutrašnjost prepunog kluba i odradile sjajan koncert o kojemu kažu: "Mi smo se strava provele". Bio je tu i Đura iz beogradskog Shakalakazoo, pulska DJ nada Ana, stari trenser Marino koji je vrtio drum i jungle, pulski hip hoperi.... **Između toga mogli ste lunjati po Rojcu, nastavljati ocrtavanje njegovih zidova – projekt Krojberg o kojemu smo već pisali – grafitima, slikama, crtežima... ili jednostavno istraživati bezbrojne**

prostorije i katove u kojima se nalazi čitava pulska znana i neznana scena.

Šedmi put zaredom Media Mediterranea ponudila je i besplatne dnevne radionice iz područja novomedijske kulture koje su se održavale u Metamedia studiju te Monteparadiso Hacklabu: studijsko snimanje, DJ i VJ radionica, pure data, pc music production, free software and web streaming. Vodili su ih lokalni i gostujući umjetnici, DJ-i i aktivisti koji su istovremeno prezentirali svoj rad, s ciljem edukacije i poticanja lokalne produkcije. **Bile su tu i prezentacije našega izdavača, Saveza udruga Clubtura by Emina, novog portala nezavisne kulture Kulturpunkt by Janja i na kraju definitivno najveće i najposjećenije događanje festivala – prezentacija 04, Magazina za hakiranje stvarnosti. Pa onda vi recite što su korupcija i monopolizam u medijima.** Za kraj – volonterke i volonteri su bili za deset. Ma ne, za kraj tradicionalni beach party, ove godine održan na Štinjanu koji su na breakz/jungle flooru fantastično završili Fillipe iz zagrebačkog Confusiona i sarajevski scratcher Ahmaad, a na house/progressive flooru uvijek dobar Ganes

5. festival psihodelične kulture
FUTURENATURE Pula, 15.-21. 08. 2005.

Psytrance fešta za pankere i trancere

Šestodnevni festival koji organizira pulska udruga Mars Room obuhvaćao je radioničarski i glazbeni dio

— text + foto Ana Fornažar

Festival psihodelične kulture Future Nature 5 u organizaciji udruge Mars Room iz Pule započeo je u legendarnoj tvrđavi Monte Paradiso, a završio vikend partijem u natural-kampu Sherwood kraj malog istarskog mjesta Bale.

Audio-vizualna udruga, kako sebe nazivaju Mars Room, iza sebe već ima pedesetak psytrance partija koje su u ilegali radili na slikovitim lokacijama južne Istre, samostalno ili u suradnji kao što je bio Psychedelic Revelation s Austrijancima 2002. Ovoga ljeta, nakon što su se i formalno registrirali kao udruga – par su godina čekali pečat birokrate, kaže Nesho – pripremili su šestodnevni festival, ovoga puta ne u ilegali.

Prvi, radioničarski dio festivala održavao se od ponedjeljka do petka u tvrđavi Monte Paradiso, a vodili su ga Nenad Milačić (dj Nesho) i UV dekorater dj Alen Planinšek. Osim radionica "Uvod u Photoshop, digitalnu fotografiju i autocad" te "Miksiranje beat to beat", svi zainteresirani mogli su naučiti i tehnike izrade UV dekoracija i instalacija. Prilikom izrade dekoracija – gljiva, leptira, patuljaka i ostalih "psytrance ukrasa" – koristili smo se žicom, poliester-skom smolom ili tkaninom, a oslikavali ih UV bojama i zračnim kistovima. Kako su Mars Room jedini "u nas" koji se bave izradom UV dekoracija, njihove smo dekoracije mogli vidjeti i na nedavno održanom Underwater Underground festivalu. Za njihovu je izradu potrošeno 6000 kuna, kaže dj Alen, ali koristit ćemo iste dekoracije i na našim partijima ili iznajmljivati drugima. Radionice je sve zajedno posjetilo oko 5 ljudi, ali to je tek početak...

U petak navečer glazbeni je dio festivala započeo sa šačicom ljudi okupljenih

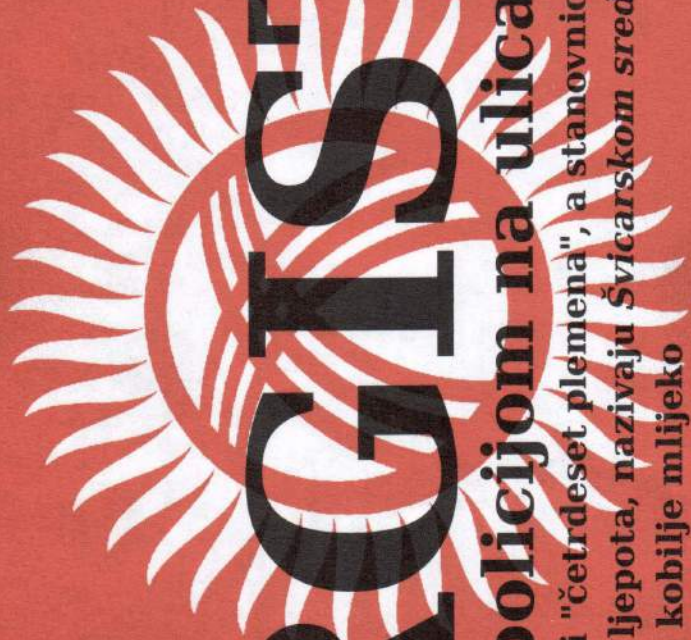
oko UV gljiva na velikoj zelenoj livadi Sherwooda. Nastupio je Shuma iz Tribal Visiona (Zagreb) live nastupom kojim je dobro pripremio teren za full on Chubu iz Amsterdamama.

U subotu je sve počelo na chill outu u dekoriranom šumarku s videowallom, a nastavilo se po pljuskju ispod pokrivene drvene konstrukcije sa šankom. Nastupili su odlični Dj Funky Dragon (Sinergetic Rec.) – Srbin iz Austrije, i još bolja Betty (Ajuka Production) – Srkinja iz Nizozemske koja je već par puta "puštala" kod nas. Izredali su se i svi Marsroomovi dj-i: Nesho, Alen, Tomo i nova nada, dj Saša koji je dobio sve pozitivne kritike i pozvan je na Ponikve u rujnu.

Austrijanac Valentin, 21, koji je sam iz Beča došao na party, kaže da je muzika bila podosta progressive, ali inače stvarno dobra. S tim da je bila stvarno dobra složila bi se većina koja je ostala do kraja, do nedjelje, kada je u 12 sati muzika stala. Objašnjenje da je vlasnik Sherwooda tako odlučio ekipi koja je navikla raditi ili posjećivati "do it yourself" partije nije bilo prihvatljivo, pa se nastavilo s puštanjem glazbe iz automobila i trensanjem do navečer.

KIRGISTAN

Cjenkanje s policijom na ulicama Biškeka

Riječ *kirgiz* navodno znači "četrdeset plemena", a stanovnici zemlje koju, uglavnom zbog prirodnih ljepota, nazivaju *Švicarskom srednje Azije*, rado igraju *udariš* i piju fermentirano kobilje mlijeko

Predsjednik SAD-a u međuvremenu je napustio poštapalicu "Osovine zla", u koju su spadale Sjeverna Koreja, Irak i Iran, jer se čini da Sjeverna Koreja neće moći utažiti ničije apetite za naftom. Stoga su se u koloplet veselja zapetljale neke nove zemlje. U srpnju su svjetski mediji na imaginarnoj karti ratova u bliskoj budućnosti već vidjeli Siriju, Saudijsku Arabiju i Kirgistan, dok se u kolovozu Venecuela kao *new entry* strelovito počela kretati spram vrha ljestvice. Nikoga tužnijeg od nas, ali nikoga ni sretnijeg od nas! S proteklim smo brojem ozbiljno razmišljali o konačnom utruću ovoga feljtona, budući da ni do kakvih živih sugovornika iz Sjeverne Koreje nije bilo moguće doći.

No, kako sada stvari stoje, odlučili smo feljton polako privesti kraju prilozima o južnoameričkoj republici Venecueli i srednjoazijskoj republici Kirgistan. U kojoj se – gle, čuda li čudna! – početkom srpnja dogodio neki državni *udarčić!* Što li je nekog nagnalo da planinsku zemlju koju još uvijek naseljavaju seleći stočari proskribira tako ozbiljnom optužbom? Iako je u blizini puno zanimljiviji Kazahstan, s mnogo većim zalihama nafte. Nije se valjda netko u Bijeloj kući zabunio, zafrknuo, što li? Nemoćno sliježemo ramenima, a evo što smo o "Švicarskoj srednje Azije" saznali od svojega izvora pri Guglu.com.

Opći podaci

Zemlja je skoro četiri puta veća od Hrvatske, a nalazi se zapadno od Kine, smještena je između Kazahstana, Uzbekistana i Tadžikistana. Prijestolnica Biškeek ima oko 800.000 stanovnika i periferija joj je veliki slam. Stanovnika u državi ima malo preko pet milijuna i mahom su nomadi koji se bave poljoprivredom te nije neobično da im gospodarstvo počiva na pamuku, duhanu, vuni i mesu. Glavni izvozni proizvodi jesu zlato, živa, uran, zemni plin i struja, a nakon razlaza s SSSR-om 1991., inflacija se stabilizirala sredinom devedesetih i Kirgistan je prvi u regiji postao članom WTO-a. Nakon državnog udara početkom srpnja, na ulice Biškeka izašla je vojska, a dotadašnji predsjednik Akajev odletio je avionom u nepovrat. Sadašnji predsjednik Kurmanbek Bakijev ujedno je i premijer!

Turistički potencijali

Planinski lanac Tien Shena, kojim je nekad prolazio Put svile, zbog prirodnih ljepota i biološke raznolikosti nazivaju i "nebeskim planinama". Najviši mu vrh iznosi 7439 metara visine i zove se, zapravo, Tomur Feng, što je na kineskom Jengish Chokusu,

a na ruskom Pik Pobedy. Kao gotovo u potpunosti neistraženo područje privlači sve penjače koji će se zadovoljiti usponom na obližnje vrhove od 6000 metara. Za dotična područja još ne postoje ni karte, osim na ruskom.

Put svile – u funkciji od 2. st. pr. Kr. do kraja srednjeg vijeka! – kojim su još nekoć nedavno prolazili karavani i lukavi trgovci, danas je turistička ruta, barem za poduzetnike iz francuske tvrtke Randocheval. Oni od 2003. organiziraju aranžmane koji zapadnjacima nude da postanu nomadi na 10 i 18 dana. Uključeno je jahanje, spavanje u tradicijskim šatorima jurtama, ishrana na osnovi mesa i mlijeka, gledanje prirodnih ljepota te razgovaranje sa šutljivim nomadima o počelima animizma. Sve to za neke tri prosječne hrvatske plaće u paketu s avionskom kartom na relaciji Pariz – Biškeek – Pariz!

Religija

Mnoga arheološka nalazišta tumače o bogatstvu povijesti koje zaljubljenici putovanja tek moraju otkriti. Povijesni slojevi srednjoazijskog susjedstva otkrivaju prisutnost raznih vjeroispovijesti, od mani-

heizma do zoroastrizma, preko budizma i nestorskog kršćanstva, sve do današnjeg 75-postotnog prisustva sunitskog islama i 20-postotnog ruskog pravoslavlja.

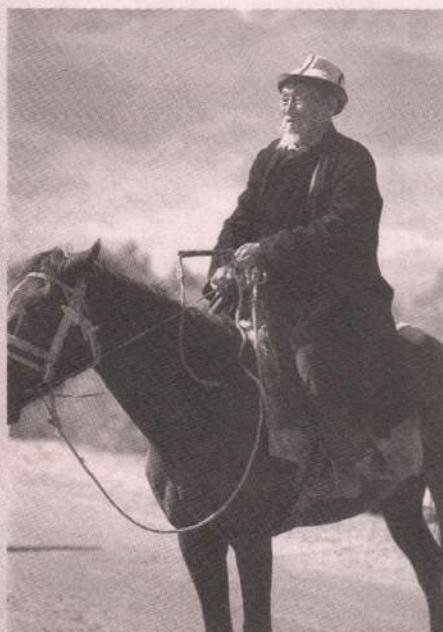
Perspektive

Prosječna plaća iznosi od 30 do 40 američkih dolara. Svakidašnju politiku trese privatizacija državnih poduzeća, demokratizacija utjecajima izvana, traženje političkih sloboda stanovništva koje živi u gradovima, odnosi među etnijama i rat protiv terorizma. U posljednje vrijeme vrlo su pojačani migracijski procesi seljenja mladih naraštaja seoskog stanovništva prema sjedilačkom načinu života, prvenstveno u gradove. Mladi od 15 do 29 godina starosti čine 30 posto stanovnika, a 40 posto stanovnika živi vrlo siromašno, prema istraživanju Svjetske banke.

Mehrigul Ablezova s Odsjeka za sociologiju Američkog sveučilišta u Biškeku smatra kako se migracije s juga zemlje u gradove Oš, Alal-Jabad i Biškek poduzimlju zbog posla, dok su one na sjeveru uglavnom zbog obrazovanja.

Nomadi

Riječ *kirgiz* navodno znači "četrdeset plemena". Kirgistanci često citiraju posloviцу: Onaj tko nema konja, nema niti noge – koja dobro opisuje mentalitet nomada. Kroz planinska je područja još uvijek puno pogodnije proći konjima negoli terenskim automobilom. Gostoprimstvo i dobar tretman stranaca jamče gozbu kojom plećkom kravice, jaka ili ovčice. Što na lice stranca rado navuče – osmijeh!

Razonoda

Sportske navike nomada podsjećaju na afganistanski buzkaši, samo što se taj isti sport ovdje zove ulak tartiš. Akt čabiš su konjske utrke na trasama od 4 do 50 kilometara. Udariš je kombinacija jahanja i hrvanja, a odvija se između dva igrača iz dvaju suparničkih timova, koji se hrvu sjedeći na konjima te pokušavaju jedan drugome odvezati sedlo. Ime igre vjerojatno dovoljno govori o njezinom temperamentu. Od ostalih prevladavaju skijanje, nogomet i plivanje.

Iskustva putnika

Do Biškeka se dolazi avionom, presjedaćući u Alma Ati, bivšoj prijestolnici Kazahstana. Temperatura usred ljeta iznosi i do 47 stupnjeva Celzijusa. Došljaci često nemaju problema s prijevozom prtljage jer je KLM nerijetko izgubi. Iskustva turista govore kako konobari u centru grada nisu skloni oderati strance, a otvorit će restorane samo zbog dvoje ljudi; a i hrana je prilično jeftina. Nema nikakvih restrikcija na zapadnjačku modu, odnosno nošenje kratkih hlača ili suknji, usprkos većinskoj muslimanskoj populaciji. Također, vozila stranaca zaposlenih u Kirgistanu imaju žute registarske pločice. Policija zna naplatiti kaznu zbog nevezivanja pojasa za vrijeme vožnje, a kada netko ne želi platiti, nije neobično da se policajci cjenkaju s okrivljenikom.

Dokumentarni filmovi

Dvojica kirgistskih redatelja, Petr Lom i Aktan Abdikalikov, dovoljno su poznati

u svjetskim krugovima dokumentarnog filma. Lomov se film zove "Otimanje nevjeste u Kirgistanu", a do toga dolazi nema li mladoženja dovoljno novca za miraz. Sjetimo se da je Arena pisala kako je taj običaj bio aktualan u južnim krajevima naše zemlje još sedamdesetih. Otmica se obično obavlja autom, a u dogovoru sudjeluje cijela obitelj *otmičara*, dok se nakon otmice dogovara svadba. Lom u dokumentarcu nikome ne nameće stroge zaključke, filmom zapravo pokazuje koliko je sloboda univerzalna vrijednost, te da kirgistsanske žene u velikoj mjeri same odlučuju o svojoj sudbini. Prema posljednjim istraživanjima, polovina je brakova u ruralnim područjima zemlje osnovana na otmicama, i u polovici takvih brakova mlada se ženi protiv svoje volje.

Abdikalikovljev film zove se "Posvojeni sin" i problematizira seks u kontekstu istočnjačke ruralne zajednice. Nagrađen je Srebrnim leopardom na festivalu u Locarnu, a prikazivan je i po inim festivalima, poput Sundancea i Sydneya. Sniman je crno-bijelo i u boji, bez puno dijaloga. Zabava u selu sastoji se od valjanja u blatu, špijanja seoskih žena dok se peru, krađe jaja u dućanu i seksualnih iskustava s kipom gole žene napravljenim od pijeska. O seksu se ne priča otvoreno, dok smrt oca može dovesti do prevage u obitelji, da najstariji sin preuzme njegovu ulogu i brižu za domaćinstvo, usprkos ulozi majke.

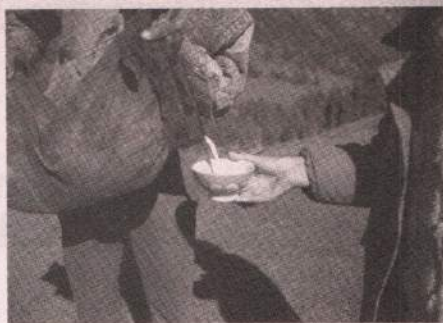
Glazba & književnost

Manas je stari kirgiški herojski ep, premošnica između književnosti i glazbe, primjer usmene književnosti. Najdulji je ep koji poznaje suvremena povijest – 1995. je cijela država slavila 1000. godišnjicu svog nacionalnog epa. Navodno je dvadeset puta dulji od Illijade i Odiseje, a oko dvaput dulji od indijskog epa Mahabharata. Manas je mitski heroj čija je legenda sačuvala kirgistsansku pučku kulturu, a time i jezik, jer nomadi nemaju pismo. Iako ga se ne smatra povijesnom ličnošću, pripisuje mu se i drevna grobnica na gorju Talas. U Manasu svi konji imaju imena i razgovaraju sa svojim vlasnicima govoreći ljudskim jezikom.

Najugledniji kirgiški književnik Čingiz Aitmatov danas živi u Bruxellesu, iako je zastupnik parlamenta, a piše više na ruskom nego na materinjem jeziku. Dvedesetih je bio savjetnik predsjednika Mihaila Gorbačova.

Manaši

Manaši – što znači izvođač Manasa – Risbek Jumabajev izvodi ga u klečećem položaju, s vunenom kopicom na glavi, uporno mrmljajući, uzimajući duboke uzdahe,

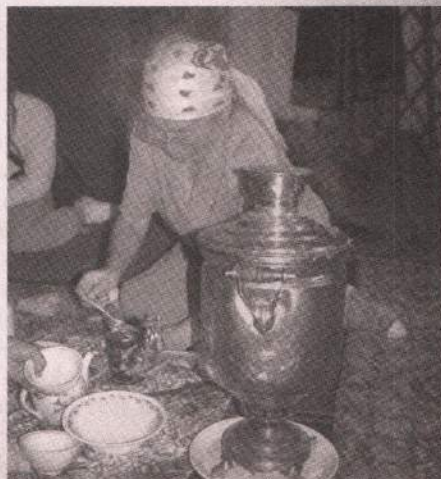

okrećući očima da mu se samo bjeloočnice vide. Pjeva pjesmu koja počinje bez frekvencije – samo grgljanje, vrisci i šuštanje – i pretvara se u ekstatičnu pjesmu koja se podražava ratobornim gestama.

Najugledniji pokojni manaši je Sajakbai Karalajev, dok je najznamenitiji živući Urkaš Mambelatijev. Kao i u Tuvanaca i Mongola, i Kirgistanci gudalima sviraju trožičane lutnje. Najpoznatiji učitelj Bakit Hirtirbajev (chyrtyrbaev) počeo je kao violinist, ali ga je opilo iskustvo slušanja šamana kako izvodi stari nomadski ritual. "Dok danas sviram, zaboravim na stvarnost i uđem u svijet šamana. Sva najbolja umjetnost počinje od šamanizma." Osim njega, tu je još i Nurlanbek Nišanov, multi-instrumentalist koji svira u grupi Tengir-Too. Zanimljivo je da svi glazbenici za život zarađuju svirajući na svadbama.

Cuga

Naravno da ima i zelenog i crnog i čaja. No, pića specifično vezana uz to podneblje jesu kumys, dzarma i boso. Kumys je fermentirano kobilje mlijeko čiji okus podsjeća na lagano alkoholno piće. Još uvijek ga se pije na selu, a odbijanje ponuđene čašice može izazvati i uvredu. Dzarma je ječmeno-zobeno piće s kašom (pulpom), a boso je fermentirani proso i podsjeća na pivo.

SOVI NAS

Tehnologija nas je uvela u eru aktivnog uskraćenog i čitavog ljudskog roda, pronašla još jedan način

— piše Miroslav Zec

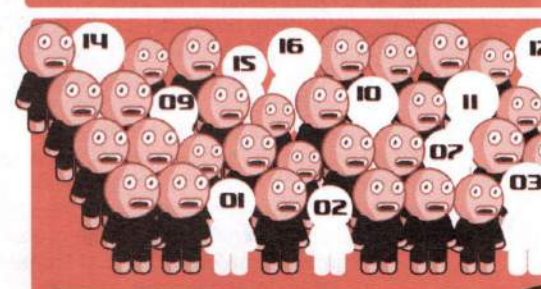
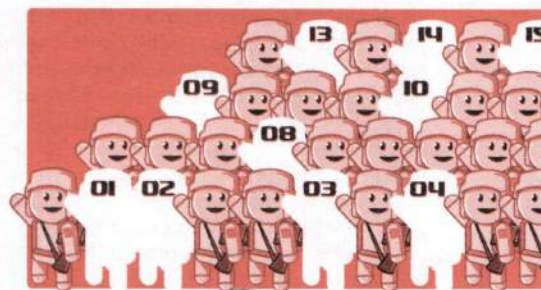
Ili je tehnologije potrebno za konačnu uspostavu nedodirljivog totalitarnog poretka? Teško je reći, ali svakako si na dobrom putu imaš li uređaje kojima iz Zemljine orbite možeš snimiti pseće govno. Ili čitati tekst s nečijeg monitora kroz zidove. Ili na daljinu bilo kome usaditi minijaturni čip za praćenje. Ili prisluškiivati sve telefone i mobitele u svojoj i drugim državama. Ili ako imaš najjaču vojsku na svijetu, s gomilama ubojitih sranja kakva ne možemo (i bolje da ne možemo) zamisliti.

Amerika je svakako na dobrom putu.

Ili, svjetskim oligarsima nije lako, koliko god se trudili i nadzirali svoje, bombardirali tuđe, zatvarali drugačije, pacificirali obične...uvijek im se čini kao da im se prijestolje klima. I onda valjda legnu u krevet, a pred očima im se pojavi slika Mussolinija kako zajedno sa svojom fuficom visi na trgu, dobro uhranjen ali mrtav, izbečenih očiju, kao da upozorava kolege — čuvaj se raje!!!

Tako ljudi dobiju inspiraciju i odluče odvojiti još koju milijardu dolara od novca koji stotine tisuća birokrata, neumorne šalterske pčelice, svakodnevno skupljaju od poreznih obveznika. Novac uložen u kontrolu poreznih obveznika vraća se stotruko.

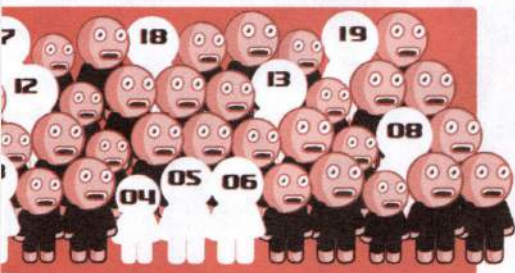
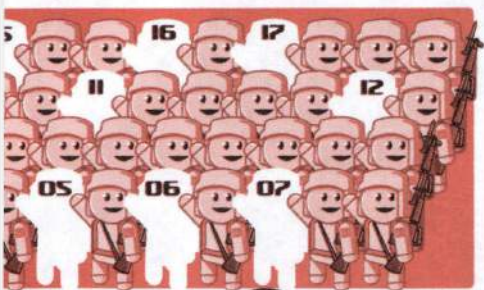
Ili, nedavno su mi dežurni paranoici ukazali na još jedno tehnološko čudo iz pentagonske tvornice strave. Projekt nazvan "Active Denial Sistem" koristi mikrovalove kako bi istovremeno izazvao prodornu neizdrživu bol kod velikog broja ljudi. Za upravljanje uređajem, montiranim na terensko vozilo, dovoljna su dva čovjeka — jedan vozi, drugi loži mikrovalku. Što je najbolje od svega, ističu pentagonski manijakalni znanstvenici, uređaj je gotovo potpuno neškodljiv...

ZA POBUNU

čivanja, a znanost je, na ponos i zadovoljstvo
n da jedni drugima naudimo

Osim ako imate metalne predmete u džepu, ili naočale, ili otvorene oči, ili ste preblizu, ili ste predugo izloženi...pa dobro, sad...

Hura!!, povikaše Mengele, Staljin i Papa Doc sa suzama radosnicama u očima iz svoje zajedničke rezidencije u paklu.

primjena? Počinje već 2006. u Iraku, dok se još ne zna kada će uređaj prvi put biti upotrijebljen na američkom vlastitom buntovnom šljamu. No, ne treba ograničiti primjenu samo na aktivno promicanje mira i demokracije, upozoravaju proizvođači. "Aktivni sustav uskraćivanja", kako bi ugrubo glasio hrvatski prijevod imena uređaja, može se koristiti i za uskraćivanje mogućnosti ulaska u zaštićena područja (onda, dakako, i za zatvore bez rešetki), a u džepnoj varijanti i kao praktično sredstvo torture za sve prigode – zgodna alatka za regulaciju svakodnevnih međuljudskih odnosa.

Tehnologija nas je tako uvela u eru aktivnog uskraćivanja (za početak aktivnog uskraćivanja prava na kolektivnu javnu kritiku režima), a znanost je, na ponos i zadovoljstvo čitavog ljudskog roda, pronašla još jedan način da jedni drugima naudimo.

ve skupa mu dođe otprilike kao u basni o cvrčku i mravu. Samo što u ovoj verziji basne cvrčak nametne svoju vlast ogromnoj gomili mrava pomoću apsolutne kontrole i prijetnje nasiljem. I mrav je zapravo jebena stranka. Onda se izmanipulirani mravi međusobno kolju, a cvrčak na tome odlično zarađuje.

Na kraju basne poremećeni insekti u suludom tangu destrukcije unište cijeli svijet.

Pouke nema.

ECOTOPIA BIKETOUR 2005.

Bicikliranje veće od života

Superekskluzivan,
direktno s ceste, još vruć
izvještaj o najluđem
aktivističkom
ljetovanju u Europi

— text+foto Ivan Gregov
— ilustracija Janet Attard

Tko još svojevrijedno živi na cesti osim prostitutki, kami-ondžija i Roma?

Biketour, ponekad definiran kao *mobilna komuna*, fenomen je koji već 15 godina okuplja ljubitelje pedaliranja iz Europe i svijeta. Osnovne su zamisli pokazati da je biciklom moguće ići na ljetovanje te stići na Ecotopiju najodrživijim prijevoznim sredstvom, a pritom se i zabaviti, odmoriti, potanko iznutra upoznati zemlje kroz koje se putuje. BT je i idealan godišnji za razne aktiviste jer se uz svakodnevnu vožnju i kuhanje stignu raditi i akcije, ali veći dio sudionika čine obični, uglavnom mlađi ljudi – ni aktivisti ni biciklisti. Nema šefa, svi zajednički odlučuju konsenzusom, komunalne zadaće (kuhanje, nabavka, vuča prikolica s loncima) svaki dan rade dobrovoljci.

BT je 1990. pokrenut kao projekt organizacije EYFA (European Youth For Action) sa sjedištem u Amsterdamu, a 2004. ga je preuzeo World Carfree Network iz Praga. EYFA je bajkturu dala svoj genijalni izum – ecorates, virtualnu fer valutu. Dan proveden na BT-u sudionici plaćaju 15 eco, što je za Nijemce 15 eura, ali za Hrvate 3.50 eura, ili za Bosance 2.25 eura.

Svakoga se ljeta Ecotopia organizira u jednoj od europskih zemalja, koja te godine postaje odredište Biketoura. Zemlje u kojima se nađu lokalni organizatori postaju bajkturova ruta. Ovoga su ljeta to bile Bosna, Srbija, Rumunjska i Moldova.

Bosna i Hercegovina

Jan i Karl koji su biciklirali iz Beča, i Joao i Alexandre koji su već napravili 4000 kilometara od Lisabona, sastali su se sa ostalima koji su stigli iz različitih dijelova Europe i Amerike u bajkturovoj prijestolnici – Zagrebu (vidjeti prošli broj 04!), gdje su ih ovdašnji bajkturaši rasporedili po svojim

kućama. Par dana kasnije ta manja grupa priključila se ostalima na službenom startu u Banja Luci 17. lipnja, koji su priredili tamošnji marljivi aktivisti. Krenulo je svega 15 sudionika, broj koji će se narednih mjeseci udvostručiti. **Fokus početnog dijela bile su rijeke; kanjonima Tare i Vrbasa prijeti se branama i elektranama (jer što nije zajebo rat, mogao bi mir) pa bajkturaši privlače medijsku pozornost prosvjedima, a rijeke im uzvraćaju raftingom i kristalno čistom vodom. Otuda i podnaslov ovogodišnjeg, jubilarnog 15. Biketoura: *Rivers dont know borders – neither do bikes.***

Bosna nekako podsjeća na sedamdesete, ako mi je dozvoljena misao koja preskače rat u devedesetima, i ako zanemarim sveprisutna bijela UN vozila. Prastari kamioni, netaknuti tepisi šuma dokle pogled seže, živopisna narodska svađa vozača autobusa – premda voze za zapadne kompanije, neke stare pjesme iz tranzistora.

Organizator bosanskoga dijela, Tiho, i sam je strastveni bajkturaš, pa sve teče glatko. Nužno je upoznati sudionike s informacijama o minskim poljima. Još uvijek netaknute litice i brzaci, kao i susretljivi domaćini, dobitna su kombinacija bosanskoga dijela. Spavati se povremeno može besplatno u hotelima koji nemaju vrata ni prozore.

No, ipak je to Bosna, pa na samome početku imamo prvu nesreću: kamion pretječe u zavoju drugi kamion, i udara Janovu prikolicu od bicikla, srećom bez posljedica. Gitara ostaje neoštećena. Prava uzbuđenja počinju s tunelima – od njih tridesetak na našem putu, rasvjetu imaju dva. Uletjeti u takav, 700 metara dug tunel po sunčanom danu, znači voziti u potpunom katranu. Vadimo bljeskalice, ali ne pomaže, ne vidimo zid tunela. Onda se pojavljuje kamion. Tunel pojačava zvuk

do nesnosne razine. Pipajući tražimo zid i pripijamo se uz njega. U drugom tunelu auti se jureći mimoilaze pokraj nas, bez oduzimanja brzine. Upoznajemo elementarni strah.

U Srbiju prelazimo preko impresivne Andrićeve stare turske čuprije.

Srbija

Planine+pljusak=prehlada i loše raspoloženje. Ispred Valjeva iznenadna reanimacija u obliku krčme sa sviračima i pevaljkom. Uvlače nas unutra, i počinju runde rakijice. Naroljani lokalci jednostavno ne znaju što da rade s činjenicom da pred njima sjedi nekoliko Zagrepčana. Moj beogradski prijatelj primjećuje da možda nisu u životu sreli Hrvata.

Čini se da je Srbija u nekoj vrsti pospanog transa, zaustavljenog u jugo-vremenima iz kojih se ne može ili ne želi maknuti. Fasade, ceste, auti i autobusi, čak i razmišljanje, sve se to nije promijenilo od osamdesetih, ili kao da je preskočilo devedesete.

Srpska ruta protječe bez uzbuđenja, osim kritične mase u Beogradu, kako nam je rečeno – prve u tome gradu. Preuzimanje ulica od strane biciklista u beogradskom prometu pretvara se u kaos, srećom bez posljedica. U popularnom klubu koji bajkturu pruža smještaj jedva punoljetni beogradski šminkeri do jutra slave zaruke. BT se podebljava za pet starih i novih prijatelja, i odlazi preko banatske pjeskovite ravnice.

Rumunjska

Ako je Bosna u sedamdesetima, a Srbija u osamdesetima, gdje je Rumunjska?

To je zemlja iznenađenja. Imati na umu da ona nisu uvijek ugodna. Prvo već na granici: organizator tri tjedna dugog rumunjskog dijela otkazuje dogovorenu pomoć. Pored ostalih stvari koje radimo u hod, otvara se izazov svakodnevnog mobitelskog dogovaranja smještaja za dvadesetak ljudi. U grupi nema Rumunja,

pa je sreća da Španjolac Xavier govori rumunjski.

Iznenađuju i ceste, lošije od onih u dvije prethodne države, a Rumunjska nije imala ni rat ni NATO bombardiranje. Vozači su također gori od prethodnih. Automobil je apsolutni vladar kojemu se podčinjava i staro i mlado. Nitko ne poštuje ograničenja brzine, nitko (policija) ih ne kontrolira. Vozači se ne vezuju, ne puštaju pješake, neprestano trube na sve oko sebe. Oni koji imaju zapadne aute čekali su na njih 50 godina, i ne pada im napamet da sada voze polako. Smrskani psi, mačke i ostalo ukras su gotovo svakog sela, na što se nitko ne obazire. Promet u gradovima izgleda kao oni kaotični snimci iz dvadesetih u Americi. Riječju, raj za bicikliste.

Negdje na vrhu Karpata opet iznenađenje: sablasna elektrana gigantskih razmjera, napuštena zajedno s pripadajućim stambenim zgradama kada je ugljen presušio. Pokraj starih rimskih ostataka, zemljom su razasuti i ostaci ovog drugog carstva, Ceausescuove industrijske komunističke Rumunjske.

U Karpata im nailazimo na selo imenom Steiersdofr. Nijemci i Austrijanci u grupi razgovaraju s mještanima na njemačkom. Kako pljušti kiša, jedan od njih poziva cijeli promoćeni bajktur u svoju neveliku kuću, i prepušta nam sva tri kreveta i sve podove. Saznajemo da kiše uzrokuju katastrofalne poplave na istoku zemlje, prema kojemu polako napređujemo.

S Karpata silazimo u Transilvaniju. Dok mokat teglim prikolice kroz 40 centimetara duboku, blatnjavu vodu, padaju mi na pamet Bush, Kyoto i slična imena, ali od toga se ne osjećam bolje. Fini pijesak ulazi u osovine bicikla i više ne izlazi van.

Naši pregovori za smještaj često idu preko gradonačelnika gradova i načelnika sela, pa smo česti gosti na primanjima, čajevima, doručcima i presicama u gradskim upravama duž zemlje, a sportske dvorane ili tereni ponuđeni su nam besplatno. U la-

siu, drugom po veličini gradu Rumunjske, sastajemo se s vodećim ljudima regije i TV ekipama, pa se moramo predstavljati, držati govore o bajkturu...

Od tih gradova svega nekoliko imaju privlačnu povijesnu jezgru (Sibiu, Sighisoara), dok su većina ostalih fabrikati s pokretne trake komunističke ere, gdje zadnje zgrade završavaju u polju kukuruza i gdje su čak i fontane tipski rađene. Nakon petog ili šestog nemoguće ih je razlikovati, premda neki imaju ugodnu atmosferu.

Jedne noći nam je ukraden bicikl s kojim je Alexandre prešao 5500 kilometara od Portugala. Tužno, no – glavni inspektor brat je gradonačelnika čiji smo gosti, pa policija za dva sata vraća bicikl. Pljesak i ovacije, Alex presretan.

Transilvaniju napuštamo preko prijevoja u istočnim Karpatima. Dvojicu nas frontalno udara galopirajuća zaprega. Konje je preplašio neki kombajn na cesti, pa su se otrgnuli iz romske karavane. Odbačeni smo preko ograde ceste i kotrljamo se u strmi ponor, ali ostajemo živi. Konj, zaprega i dva bicikla s prikolicom, gitara i lonci, zapetljani su u čvor koji visi nad ponorom. Čini se – kraj puta za Davida i mene.

Slijede dani predaha u planinskom nacionalnom parku, jedna mehaničarska stega i zlatni Tihini prsti: bicikli ponovo jure, rane su očišćene, čak je i gitara cijela. Litice i slapove smjenjuju krvavi obračuni

u diskoteci i na ulici. U četiri ujutro upadamo na svadbu na kojoj, shodno običaju, pečeni pijetao skače gore-dolje pred nosom mlade koja nam daje jesti i piti. Tako napuštamo tu zemlju čuda.

Moldova

No, iznenađenja ne prestaju ni u ovoj zaobavljenoj komunističkoj oazi s etiketom najsiromašnije europske države. Carinik sebi u bradu prebrojava pasoše na ruskom; tjedni učenja rumunjskih fraza padaju u vodu. BT ovdje prati petnaestak domaćih biciklista, ali i policijska vozila koja nam ne dopuštaju izlazak iz kolone ni da napunimo vodu. Obrazloženje je naša sigurnost, a saznajemo da je naredba "s vrha". Čuvaju li samo nas od Moldove, ili i Moldovu od nas? **Već smo mjesec i pol na cesti i potreba za bliskoću među ljudima vrišti. Noću, među sablasnim uniformama s kalašnjikovima, u šatorima ima mjesta i za ljubav.**

Dvojica naših odlučuju se za noćni život moldovske metropole, u kojoj bivaju napađnuti i okradeni. Policija kao da je samo to čekala: BT ujutro ulazi u Chisinau, jednu od 15 prijestolnica bivšeg SSSR-a, kroz počasni špalir nekoliko stotina policajaca. Saznajemo da je predsjednik (uzgred – ujedno i najbogatija osoba u državi) osobno uznemiren i zabrinut za našu sigurnost. Djevojci iz naše grupe dopušteno je vidjeti unesrećenog Yarden a sa šavom preko lica tek popodne, nakon cjelodnevno ispitivanja.

I tako se 15. Biketour, nakon 2300 kilometara sirovih avantura, na svom ušću ulio u Ecotopiju baš na obali Dnjestra.

Ecotopia

Na kraju jednog kišnog dana temperatura se diže: oko 200 ljudi dočekuje BT vrištanjem, slatkijima i pivom na ulazu u Ecotopia kamp. Spodoba prekrivena blatom iskače odnekud i grli nas, sjebavajući naše svečane majice. Frodo, legenda Ecotopije, maše zastavom na kojoj je velika, plava Zemlja. Grupa od desetak Iraca praši na svojim frulama i *bodhranima*, dok se stari prijatelji prepoznaju i grle. Kasnije svi odlaze na Ekoviziju, zeku na račun Eurovizije koja je te večeri na programu, ali većina bajkturaša nakon večere crknuta pada u svoje šatore.

Narednih dana smjenjuju se radionice, svirke i obroci, čiju količinu kuhar Connor uporno pogrešno procjenjuje, pa se traži porcija više. Napraviti potpuno održivi kamp u zemlji poput Moldove nije lako. Hrana nije baš sva lokalno uzgojena, potkralo su tu i pedesetak kila konzervi. Sve se događa na otvorenom, okolo su razbacani šatori.

Glavna su tema ovogodišnje, 17. Ecotopije – alternativne tehnologije, pa je većina radionica povezana s time (gradnja solarnih peći, permakultura, zemljana gradnja, eko-sapuni, free software...), uz ostale tipične radionice poput aktivizma,

odlučivanja konsenzusom, fundraisinga, itd. Velik broj sudionika s krajnjeg istoka Europe i kavkaskog prostora predstavio je i svoje specifične teme i projekte. Teško je reći da su ovdje glavni europski ekolozi i antiglobalisti, ali neki od njih svakako su tu. Irci koji rado sviraju zapravo su opaka aktivistička grupa koja je, između ostalog, oštećivala američke bombardere u Irskoj uoči napada na Irak. Njihov član je i brat Anthony, 60-godišnji benediktinski fratar, jedan od organizatora Ecotopije u Irskoj 2003.

Dnjestar je udaljen svega dvadesetak metara, ali ne kupamo se zbog zagađenja i nejasne sigurnosne situacije na suprotnoj obali. Zato rijeka navečer dolazi k nama; opako hladna i vlažna magla tjera nas da obučemo sve što imamo i stiskamo se uz vatru.

Prije kraja kampa i Biketour svodi svoje račune: imamo višak od gotovo 1000 eura, pa odlučujemo dio novca podijeliti, dijelom kupiti nove prikolice za iduću godinu, dijelom pokrenuti BT fond... Možda kupiti gitaru. Bajkturova gitara izdahnila je u zadnjim kilometrima prije Ecotopije, pa ide u reciklažu zajedno s rastavljenim solarnim tuševima i kompostnim toaletima.

Posljednji dan Ecotopije: dogovori za projekte tijekom godine, čišćenje prostora kampa, zagrljaji i rastanci.

Afterbiketour i neki važni zaključci

Nakon što autobus odvozi zadnje ekotopljane, BT se dijeli u nekoliko grupa, koje poslije još puno zagrljaja kreću prema jugozapadu, natrag u Karpate ili dalje prema istoku, prema Odessi, s brodom za Istanbul na umu. Ta je grupa zaustavljena samo 15 kilometara dalje, na ulazu u Transdnistriju koja se ispriječila između nas i ukrajinske granice. To nije ime iz Šeherezade, već slična babuška koja čući unutar i želi se odvojiti od veće babuške Moldove koju je Staljin nekoć odvojio od Rumunjske...

Ruski graničari s groteskno velikim šapkama telefoniraju nekome tko kaže

da stranci ne mogu ući na ovaj dragocjeni teritorij, vjerojatno očekujući da ih podmažemo, zapravo čineći uslugu nama. Ta nepriznata zemlja zapravo je zabavni park veličine Istre koji oživljava Sovjetski Savez nakon što je on prestao postojati. Nekoliko dobrih ljudi koje smo upoznali na Ecotopiji primaju po 5-6 nas zajedno s biciklima na spavanje u Chisinau, ali se svi vozači autobusa u gradu urote da nas ne prime u bus bez 300 eura, i odlazak iz Moldove pretvara se u grozničavi bijeg.

Ponovno dobra stara Rumunjska, olakšanje nakon Moldove. Spuštamo se duž obale Crnog mora do dunavske delte, nepreglednog močvarnog prostranstva zaštićene prirode. Tamo do zore gledamo festival nezavisnog filma, a onda sunce kako izlazi iz muljevitog Crnog mora. Druga grupa već prelazi iz Rumunjske natrag u Srbiju...

Povlačimo se još nekoliko dana po autobusima, vlakovima i cestama polako u smjeru zapada, spavamo po čekaonicama pokraj beskućnika i smrdimo zajedno s njima. I kada zadnji članovi obitelji na biciklima odu svojim pravcima suznih očiju, film se počinje odmotavati.

Ovogodišnji BT nije bio lošiji od prijašnjih, koji su se odvijali u nešto sretnijim okolnostima. On je bio intenzivniji, divljiji i nekon-

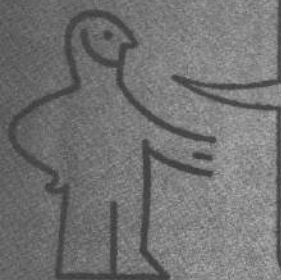
troliran, pogađao je više u glavu. Više nije tako čudno da je nama koji smo to prošli BT najjači događaj u godini. U svakom putovanju ima nešto magično, možda zato jer smo se kretali oduvijek, prije nego što smo prešli u sjedilački život. Ovo je putovanje upravo takve vrste, dovoljno sporo da se premjeri svaki metar zemlje, dovoljno brzo da se u mjesec ili dva upozna dobar dio Europe i ljude koji ga nastanjuju, njihove domove i načine života.

BT je grupa idealne veličine da se poveže u pleme, što smo shvatili na Ecotopiji koja je prevelika za takvo povezivanje. Ta grupa svakodnevno prolazi kroz teške i lijepe trenutke; to je lonac u kojemu se ljudi skuhaaju zajedno kao rijetko gdje. U kriznim situacijama instinktivno smo štitiili svoje, njegovali povrijeđene, bili psiholog, majka i bračni drug. A opet je to nesektaška grupa dovoljno otvorena da u svakome trenutku prigrlji novog člana.

Dva mjeseca pravog, nepatvorenog života u njegovim elementarnim inkarnacijama; kretanje, preživljavanje, traženje zaklona i hrane, nesreće i ljubavi... A onda deset mjeseci spavljivog poluživota na poslu ili fakultetu, i san o idućem bajkturu. ■

PLETUĆI MANIFEST

Smatramo da svaka zajednica treba posjedovati sva sredstva za ispunjenje osnovnih potreba njenih članova. Shodno tome, Krug revolucionarnih pletača poziva sve ljude da započnu bitku koristeći oruđa lokalne proizvodnje. Moramo podići glas pozivajući na opću pravdu, ali i iskoristiti oruđa za oslobođenje lokalne zajednice od okova globalnih korporacija. Razmjenjujući vještine i resurse naših zajednica, moramo prekinuti ovisnost naše egzistencije o globalnoj trgovini. U tome procesu moramo biti u mogućnosti obavljati pravednu i ravnopravnu trgovinu ne samo dobara, nego i kulturnih kodova neophodnih za postizanje razumijevanja, pravde i mira koji će zaista obogatiti živote pojedinaca i naše zajednice.

Vraćajući proizvodnju neophodnog u ruke zajednice možemo iskorijeniti zavisnost koju su izgradile elite - dajući zajednicama slobodu izbora vlastitih sudbina. Pozivamo sve koji žele oslobođenje od korporativnog ropstva da nam se pridruže u akciji preuzimanja proizvodnje osnovnih dobara iz ruku multinacionalnih kompanija i vraćanju te proizvodnje ljudima.

Ovo je svakodnevna borba.

Gurnimo tu borbu u lice elita sudjelujući u knit-inovima na mjestima njihove moći širom svijeta. Organizirajmo radionice i razmjene vještina na mjestima njihovih najvažnijih susreta, na stepenicama vladinih ureda i, što je možda i važnije, u bankama, shopping centrima, pa čak i u poslovnim "kulama" najbogatijih među bogatima. Ostat ćemo svoji - nećemo povjerovati da ne postoji alternativa korporativnoj doktrini i bit ćemo u stanju proizvoditi potrebno bez razorne ruke investicijskih bankara i njima sličnih na našim vratovima.

Želiš li plesti, tkati, uzgajati hranu, graditi kuće, podučavati, liječiti... ponuditi neku od svojih vještina zajednici, pozivamo te da se pridružiš u kreiranju procesa proizvodnje i učenja izvan dominantne "korporativne ekonomije". **S oduševljenjem u srcima gledamo na tu akciju koja će sjati dok proizvodi-mo toliko toga za zajednicu, ne dajući elitama odvratni profit. Udružimo se u akciji stvaranja globalne pravde u kojoj će svi ljudi živjeti slobodno.**

Ovo je naša konstruktivna revolucija.

KRUG REVOLUCIONARNIH PLETAČA

- POTREBNO :**
- * FINA VUNA, BILO KOJE BOJE
  - * IGLE BR8, DUGE 35CM
  - * IGLICA ZA VUNU S VELIKIM 'UHOM'
  - * MALE ŠKARE

01

Oko jedne od igala napravite početnu petlju.

01

Drži iglu s očicama u lijevoj ruci; umetni vrh desne igle u prvu očicu, od naprijed prema natrag.

02

Postavite iglu u lijevu ruku. Desnom držite drugu iglu i kontrolirajte nit. Umetnite vrh desne igle, od naprijed prema natrag, u početnu očicu i ispod lijeve igle.

02

Desnim kažiprstom postavi nit ispod, pa poviše vrha desne igle.

03

I dalje držeći igle u lijevoj ruci, prstima lijeve ruke prihvatite desnu iglu.

03

Provuci nit kroz očicu vrhom desne igle.

04

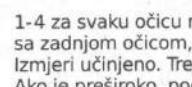
Desnim kažiprstom dohvatite nit s klupka.

04

Ovaj korak je drugačiji nego prije: povuci očicu tako da potpuno prijeđe na desnu stranu. Ponovi korake

05

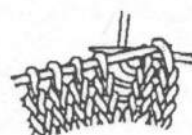
Opustite stisak desne ruke. Kažiprstom prebacite nit ispod i preko desne igle.

1-4 za svaku očicu na lijevoj strani. Kada završiš sa zadnjom očicom, jedan red pletiva je završen. Izmjeri učinjeno. Trebalo bi biti široko oko 18 cm. Ako je preširoko, počni ispočetka s manje očica; ako je preusko, počni ispočetka s više očica. Kada postigneš pravu širinu, ovako započni novi red: premjesti desnu iglu u lijevu ruku. Sa slobodnom iglom u desnoj ruci ponovi korake 1-4. Ponovo uzmi iglu s očicama u lijevu ruku i ispleti još jedan red. Pleti dok red ne postane dug 23cm.

06

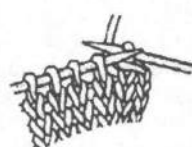
Vratite prste desne ruke na desnu iglu. Provucite nit kroz očicu vrhom desne igle.

01

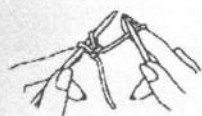
Ispleti prve dvije očice; umetni lijevu iglu u očicu koju si prvu isplela/o i povuci preko druge očice i potpuno s igle. Jedna očica je sada oslobođena.

07

Povucite vrh lijeve igle u pozadinu nove očice, pa uklonite lijevu iglu.

02

Ispleti još jednu očicu, umetni lijevu iglu u prvu očicu na desno u povuci preko nove očice, a zatim potpuno izvan igle. Ponavljaj korak 2 sve dok ne preostane samo jedna očica; prereži nit nakon petnaestak centimetara. Iglom provuci kraj kroz zadnju očicu da bi se ojačala. Provuci ostatak niti kroz nekoliko očica.

08

Lagano povucite klupko tako da nit labavo stoji na igli.

09

Umetnite vrh desne igle, od naprijed prema natrag, u očicu koju ste upravo napravili. Ponovite korake 5-6 još 26 puta, dok na igli ne bude 28 očica. Ovako završava početni red.

Drage čitateljice i dragi čitatelji, i u ovome broju nastavljamo s rubrikom vezanom uz otvoreni kôd (Open source) i slobodan softver (Free software). Njezin je cilj da educira, kako o programima, tako i o vrijednostima Open source/Free software zajednice te da praktičnim savjetima potakne i olakša upotrebu slobodnog softvera ljudima koji na tom području baš i nemaju velikoga iskustva ili ga nemaju uopće.

Imate li pitanja, komentara, kritika ili prijedloga, želite li podijeliti svoje znanje/iskustvo vezano uz ovu tematiku, nemojte se sramiti, nego se javite. Ne zaboravite da ja nisam nikakav Linux guru, pa stoga nika-ko nemojte ni pomišljati da niste dovoljno stručni da biste se javili/e. Samo naprijed, pišite mi na perogabud@zamir.net.

OSNOVE RADA U KONZOLI

— piše **Pero Gabud**

Prije nego što krenem s današnjom temom, želio bih skrenuti pažnju na jednu grešku koja se potkrala u prethodnom članku "Nekoliko praktičnih savjeta". Nakon podnaslova "Dodaj me" nalazi se rečenica "Dakle, to bi izgledalo otprilike ovako: `man /dev/sda0 /mnt/usb` gdje je `man` naredba, `/dev/sda0` device kojeg dodajete i `/mnt/usb` mjesto gdje ćete ga dodati". Umjesto `man` treba pisati `mount`. E sad, ili ste već postali/e toliki/e hackeri/ce čitajući prethodne članke da ste sami/e shvatili/e grešku ili ovo nitko živ ne čita ili su u šumi. :)

Nadam se da ste do sada uspješno svladali sve prepreke i da se koristite nekom od GNU/Linux distribucija. U ovom ćete broju naučiti neke osnove rada u konzoli. Zašto uopće raditi u konzoli kada postoji grafičko sučelje lijepog izgleda? Zato jer je konzola, iako nije sva ušminkana, zapravo puno moćnija, korisnija, a često i brža, nego rad u grafičkom sučelju. Nakon svakog imalo ozbiljnijeg rada u GNU/Linuxu shvatit ćete da vam je konzola često spas i da vam štedi vrijeme. Recimo, kada morate kopirati neki fajl, promijeniti mu dozvole, pročitati neki tekst i slično. Uostalom, može vam se dogoditi da na računalu trebate samo pogledati neku sitnicu ili recimo prebaciti jedan fajl na USB stick. U tome slučaju nemate potrebu za podizanjem grafičkog sučelja jer nepotrebno trošite vrijeme čekajući da se sučelje podigne.

KORAK PRVI

Pa, krenimo redom. Prilikom podizanja sustava, vrlo vjerojatno vam se po defaultu podiže i grafičko sučelje. To možete promijeniti ako promijenite fajl koji se zove `inittab`. U konzoli, pomoću naredbe su promijenite korisnika u root, a zatim u Vi tekst editoru otvorite `inittab` pomoću naredbe `vi /etc/inittab`. Odmah pri vrhu nalazi se default runlevel. Obično je on 5, a vama treba 3. Da biste to promijenili, potrebno je pritisnuti slovo `<i>`. Primijetit ćete da u dnu konzole sada piše `-- INSERT --`. To znači da možete mijenjati fajl. Dakle, promijenite runlevel u 3, pritisnite `<Esc>` (sada je nestao `-- INSERT --`), upišite `:qw` i pritisnite `<Enter>`. Sljedeći je korak da se pomoću naredbe `cd /etc/rc3.d` prebacite u `rc3.d` direktorij. Pomoću naredbe `ls` izlistat će vam se sadržaj tog direktorija. Ukoliko u njemu imate fajl

S99kdm, obrišite ga ili ga preimenujte u K99kdm. Pomoću **rm S99kdm** ga brišete, a pomoću **mv S99kdm K99kdm** mu mijenjate ime. Nakon toga će se kod svakog idućeg podizanja sustava umjesto grafičkog sučelja otvoriti konzola u kojoj se logirate s korisničkim imenom kojim želite. Želite li nakon logiranja pokrenuti grafičko sučelje jer vam je potrebno, upišite naredbu **startx**.

To je bio samo prvi korak čuvanja dragocjenog vremena jer on sam po sebi ne znači ništa ako se ne znate služiti konzolom. Prije nego što krenemo s naredbama, bilo bi dobro znati neke detalje. U nekim konzolama će vam raditi miš, pa ćete pomoću scroll bara moći scrollati tekst kao i kod surfanja webom. Ako vam ne radi miš, držeći <Shift> i pomoću strelica ↑ i ↓ ili tipki <PgUp> i <PgDn> birate smjer pomicanja teksta.

Neke naredbe poput **mount**, **umount**, **chmod** i **man** već ste naučili/e u prošlom broju, pa ih nećemo ponavljati. Tko nije čitao prošli broj, neka ga nabavi i vidi o čemu se radi. Neke ste pak naredbe već vidjeli/e na djelu u prvom dijelu teksta, ali ćemo ih svejedno objasniti.

NAREDBE

- ★ **whoami** naredba će ispisati ime korisnika u slučaju da ste zaboravili jeste li root ili običan korisnik
- ★ pomoću naredbe **cd** šetate kroz direktorije – na primjer, **cd /usr/doc** će vas odvesti u direktorij doc koji se nalazi u direktoriju usr, **cd ..** vas vodi u direktorij ispred trenutnog, **cd /** u vaš home direktorij, **cd /** u **root** – glavni (početni) direktorij, a **cd -** u direktorij iz kojega ste došli
- ★ **pwd** će vam pokazati gdje se trenutno nalazite, a sa **ls** ćete dobiti sadržaj trenutnog direktorija
- ★ **cp** kopira fajl ili direktorij – na primjer, **cp foo.txt /home/perogabud/** će iskopirati foo.txt u direktorij perogabud, a isti je postupak i za direktorije uz dodatak **-r** nakon **cp** tj. **cp -r** (koristite naredbu **man cp** da dobijete popis opcija)
- ★ **mv** služi za preimenovanje ili selidbu fajlova/direktorija, a funkcionira na isti način kao i kopiranje – **mv staroime novoime** ili **mv fajl /home/perogabud/**
- ★ **mkdir** će kreirati direktorij, **ls** izlistati njegov sadržaj, a **rm -r** ga obrisati zajedno sa sadržajem (fajlovi se brišu bez **-r**)
- ★ **less** i **more** su programi za čitanje fajlova, pri čemu je zanimljivo da **less** ima više mogućnosti nego **more** – na primjer, **less foo.txt**
- ★ **gzip** kompresira, a **gunzip** dekompresira fajl formata **.gz**, dok **bzip2** i **bunzip2** barataju s formatima **.bz**, **.bz2** i sl.
- ★ **tar** služi za kreiranje i odpakiranje archive i njihovo (de)kompresiranje – iskoristite opciju **man tar** da pogledate primjere
- ★ **locate** imefajla koristi vlastitu bazu za pronalaženje fajlova na disku – da biste kreirali bazu, kao root korisnik morate upisati **updatedb**
- ★ **Vi** (Vim) je tekst editor – **vi imefajla** otvara određeni fajl, a **vi nepostojeceime** otvara prazan dokument

I za kraj još dvije korisne opcije. Istovremenim pritiskom <Control> i <C>, prekidate izvršavanje programa ili komande, a <Control> i <D> služi kao logout. Dajte si oduška, uživajte i otkrivajte čari konzole.

KORISNI LINKOVI

http://pingvin.carnet.hr/web_dokumentacija/opcenito/
<http://www.cs.fsu.edu/general/unix.html>
<http://limestone.truman.edu/~dbindner/mirror/>
<http://www.eng.hawaii.edu/Tutor/vi.html>

INTERNET ROUTING ZA SUVREMENOG DISIDENTA

Totalni anonimus

— piše **Phillip Bailey**
— prevela **Ivana Pavić**

Podaci o našem kretanju webom i uz to vezane aktivnosti predmet su pohranjivanja u baze podataka i iscrpnih analiza. Pri katalogiziranju naših ponašanja i navika, marketinške agencije i institucije vlasti ulažu ogromna sredstva u najmodernije tehnologije za *tracking* (praćenje) kako bi izgradile detaljne baze podataka iskoristive za najrazličitije svrhe, pa i one koje krše pravo na privatnost građana. Najpoznatije online oglašivačke agencije koje koriste tu tehnologiju jesu DoubleClick i FastClick, koje su u stanju, analizirajući podatke o stranicama koje smo posjetili, izgraditi detaljni profil korisnika.

Sa svakom posjetom nekoj web stranici za sobom ostavljamo mali milijun informacija, prvenstveno IP adresu – jedinstvenu adresu našeg računala na Internetu. Iz nje je moguće doznati državu u kojoj se trenutno nalazimo i ISP (pružatelj Internet usluga) čiji smo korisnici. Ostale informacije koje će se zateći u logovima jesu operacijski sustav i pretraživač koji koristimo, link koji nas je doveo do stranice, a ponekad i naizgled nezanimljive bizarnosti kao što su rezolucija i veličina ekrana. Te naizgled beznačajne informacije u kombinaciji s tisuću drugih podataka postaju opasan instrument globalne kontrole. Aktivisti vode neprekidnu kampanju kako bi senzibilizirali javnost za pitanja privatnosti promovirajući instrumente za digitalnu samoobranu. Jedan od tih instrumenata je Tor, čiji razvoj koordinira Electronic Frontier Foundation.

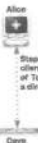
Moj server servira anonimno

Tor je mreža virtualnih tunela koja pojedincima i grupama omogućuje zaštitu privatnosti na Internetu, a programerima da pri kreiranju softvera osiguraju sigurnije metode komunikacije. On prikriva pojedinog korisnika mnoštvu tuđih IP adresa, čime stupanj privatnosti i anonimnosti raste s povećanjem broja korisnika. Zabrinutost po pitanju privatnosti izaziva činjenica da vlasnik servera putem analize zaglavlja paketa može doznati detalje o njegovom pošiljatelju. Isti podaci dostupni su i onome tko upravlja bilo kojim serverom preko kojega podaci prolaze prilikom prijenosa. Relativno jednostavan način analize prometa predstavlja postavljanje na određenu točku između pošiljatelja i primatelja zahtjeva, i analiza zaglavlja paketa kako bi se otkrili podaci o izvoru.

Postoje, međutim, i puno moćnije metode analize prometa. Vlade, komercijalne agencije i pojedinci nadgledaju mnogo segmenata Interneta i koriste sofisticirane statističke analize kako bi razotkrili sheme komunikacije između različitih grupa. U ovome slučaju ne pomaže kriptiranje poruka, koje će prikriti samo sadržaj komunikacije, ali ne i tragove njenog postojanja. Tor pomaže smanjenju rizika od ovakvih analiza, jednostavnih ili sofisticiranih, distribuirajući promet putem više računala na Internetu, na način da ni jedna od pojedinih točaka nema informacije o čitavom putu koji je podatak prethodno prošao.

Analogija ovoga sustava u "stvarnome svijetu" bila bi korištenje krivudavog i nelogičnog smjera da bi se zavarao onaj tko nas slijedi, uz povremeno brisanje tragova. Umjesto da prema cilju krenu najjednostavnijim putem, paketi unutar Tor mreže biraju neočekivan pravac, prolazeći preko mnogih servera od kojih nijedan ne zna koje je sve točke prošao i koje će točke proći paket na putu do odredišta. Tor korisnicima omogućuje da sakriju gdje se nalaze te da ostalima istovremeno ponude prikrivene servise, kao što je objavljivanje na webu ili *messaging*. Koristeći Torove "RendezVous" točke, ostali korisnici mogu koristiti prikrivene servise bez saznanja o karakteristikama mreže ostalih korisnika. Ta funkcionalnost prikrivenih servisa omogućuje korisnicima Tora da kreiraju web stranice na kojima se materijali mogu objavljivati bez brige da će biti otkriveni. Nitko neće biti u stanju ustanoviti tko je vlasnik stranice, niti će vlasnik moći doznati tko je postavio sadržaj.

EU How

EU How

EU How

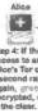
EU How

EU How

EU How

EU How

Tor ne rješava sve probleme anonimnosti, fokusira se samo na anonimnost transporta podataka: sakrit će lokaciju, ali podaci koje šalje pretraživač, kao što su *cookies*, lako će otkriti niz informacija. Iz ovoga je razloga dobro koristiti neki od *proxyja* kao što je Privoxy.

Povećana sigurnost ne mora nužno loše utjecati na upotrebljivost: s rastom broja korisnika (nodova) Tora, raste broj mogućih odredišta i ciljeva.

Današnja situacija vezana uz zakone, politiku i tehnologiju prijeti slobodi izražavanja kao nikada dosad. Sa svakim novim korisnikom i serverom, Tor mreža postaje robusnija: povećava se entropija podataka iz koje će biti sve teže zaključiti o navikama i vezama između grupa i pojedinaca na mreži, ali i kapacitet Tora da kontrolu sigurnosti i privatnosti vrati u tvoje ruke.

Tor i Privoxy dostupni su za Linux i Windows. Evo uputa za instalaciju pod Linux i BSD operacijskim sustavima. Za instalaciju pod Windows OS-om, kao legalni korisnik toga sustava nazovite Microsoft službu za korisnike... ili potražite dokumentaciju o instalaciji na linkovima na dnu stranice.

Instalacija

Najnoviju verziju Tora preuzmite na linku na dnu stranice. Tamo se nalaze i paketi za Debian, Red Hat, Gentoo i *BSD.

Ako instalirate iz *sourcea*, prethodno instalirajte **libevent** biblioteku, *openssl* i *zlib* (uključujući i *-devel* pakete ako je potrebno).

```
$ tar xvfz
$ cd tor-0.1.0.14
$ ./configure && make
# make install
# /usr/local/bin/tor
```

Preuzmite najnoviju verziju Privoxyja, raspakirajte je i instalirajte koristeći proceduru analognu onoj kojom ste instalirali Tor.

Otvorite *privoxy* konfiguracijsku datoteku (obično se nalazi u */etc* ili */usr/local/etc*) i dodajte liniju **forward-socks4a / localhost:9050** . na vrh konfiguracijske datoteke, ne izostavljajući točku na kraju reda, te pokrenite Privoxy.

Podešavanje pretraživača

U slučaju Mozilla/Firefoxa kliknite na Edit >> Preferences >> Advanced >> Proxies i dodajte localhost i port 8118 kao http i https proxy te kliknite na "use the same proxy server for all protocols".

Upozorenje: Tor zasad nije u stanju maskirati ftp konekcije. Ako nije naveden proxy za ftp promet, pretraživač će se spojiti direktno na ftp site. Ovo otvara mogućnost da se na web stranici nađe prikriiveni link na ftp site koji bi mogao razotkriti našu lokaciju. Nakon što smo dodali Tor kao ftp prox. y nećemo moći uspostaviti ovu konekciju, ali će lokacija i dalje biti prikriivena. Za download putem ftp-a možemo koristiti neki od alternativnih klijenata koje možemo podesiti tako da koriste Tor kao socks4a proxy na portu 9050.

Da bismo provjerili upravo instalirani sustav, dovoljno je otići na neku od web stranica koje pokazuju IP adresu s koje je stigao naš zahtjev, kao što je www.showmyip.com. Posjetite ovaj servis sa i bez uključenog proxy servera; ako se IP adrese ne podudaraju, instalacija Tora i Privoxyja bila je uspješna.

Konfiguracija Tora kao servera

Okavo podešen, Tor funkcioniira isključivo kao klijent i ne omogućuje drugima da koriste našu adresu za prolaz podataka. Ako ste na dobroj Internet vezi (barem 20kbps/s) u oba smjera, proučite dokumentaciju na Tor stranicama i podesite Tor za serversku upotrebu. Tako ćete pomoći ostalim korisnicima da anonimno komuniciraju i izbiti barem nekoliko kilobajta moći iz ruke moćnog biznisa.

Tor: <http://tor.eff.org/>
Privoxy: <http://www.privoxy.org/>

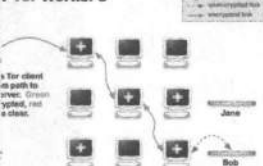
1 Tor Works: 1

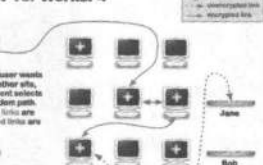
2 Tor Works: 2

3 Tor Works: 3

4 Tor Works: 4

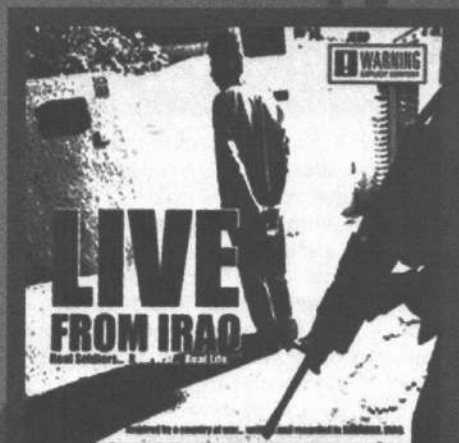
RECENZIJAMA GLAZBE I KONCERTIMA I KONCERTIMA

Marimba Plus, Zebrano, 2005.

Marimba Plus je moskovski komorni ansambl čiju jezgru sačinjavaju 20-i-nešto-godišnji ruski, židovski i romski glazbenici pod vodstvom skladatelja Leva Sklepnera na marimbama. U pet su godina postojanja postupno postali ime na gradskoj, državnoj i regionalnoj sceni, i to sintezom filmske i plesne glazbe, te jazza i akademskog simfonizma. Prokomponiranim aranžmanima i usredotočenošću produkcije na svaki detalj u zvučnoj slici koju čine tri drvena i limena puhača, jedan violončelo, marimba, kontrabas i bubnjevi, predstavljaju šest Sklepnerovih autorskih skladbi i aranžman Schifrinove teme "Mission Impossible". Kroz produbljena slušanja album se kreće dijapazonima zvuka koji bi znali podsjetiti na one koje je utabao Steven Bernstein nakon što je postao umjetnički direktor Lounge Lizards, ili pak na "Music For Egon Schiele" grupe Rachels.

Nakon noćnog uvoda u skladbi "Tango Hot Ice-cream", slijedi naslovna skladba "Zebrano" koja nudi iznenađenje u vidu Sklepnerovog dueta sa svojim bas-klarinetistom. Osim šuškanja po marimbama, ubacuje se i vokalom pijanog gosta koji je iz publike odlučio zapjevati s bendom. U aranžmanu Schifrina dizalicu stvaraju kroz dijalog sopran-saksofona s flautom, dok chorus zadnje skladbe "Apocalypse", s obzirom na kaleidoskop emocija i umijeća koje se daju poslušati na CD-u, zvuči kao spori valcer na pijanim karminama, proširen s čak sedam puhača u brass-sekciji. Više o ansamblu Marimba Plus može se saznati preko njihove službene stranice. **vj**

4th25, Live from Iraq, 2005.,
4th25 Entertainment

Iza imena "Četvrti kvart" skriva se grupica američkih vojnika na privremenom radu u Bagdadu, koji su nakon odmjeravanja okoliša preko nišana snajpera svoja životna iskustva odlučili pretočiti u rime, nabavili su tonski studio i s time napravili CD. Učinak je poprilično sirov old-school hip-hop sa 70's soul semplovima, koji podsjeća na prapočetke vrlog pravca koji je nastao na ulicama američkih metropola. Da se mladi Ameri uistinu ne preseravaju, govore već i stihovi naslovne pjesme koji izravno napadaju američke šminkere s pištoljima, u smislu "da nije svejedno kada te gađaju raketom ili tenkom – i pištoljem". U predzadnjoj "Reality Check" čak kažu: "All you fuckers who never go to war / While I got deployed to war, you ain't got the balls to leave"

Glas na pjesmi "Lace Your Boots" namjerno su distorzirali kako se ne bi prepoznalo MC-ja, budući da su korišteni konkretni zvukovi detonacija i puškaranja iz uličnih borbi, što bi eventualno moglo imati epilog na vojnom sudu. U "Matter of time" MC progovara o osjećaju potpune izgubljenosti: rasnim problemima koje kao crnac doživljava kod kuće, odnosno nošenju glave u torbi u Iraku – iako je tamnopot, prijatnija je tamnopotima. "Fuckem" i "ride" bi se zbog malo nervoznijeg groovea i bržeg ritma mogle ušuljati i na radijske ljestvice, kao i zbog višeglasnih aranžmana koji bi znali podsjetiti na FU Schnikens ili Wu Tang Clan. **vj**

Mazen Kerbaj trumpet solo,
BRT VRT ZRT KRT, 2005., Al Masiakh

Prvi CD za trubu solo Mazena Kerbaja iz Bejruta radikalno je zvučno djelo na polju između minimalizma, redukcionizma i tzv. "nježne buke". Ujedno je i prvo izdanje na etiketi Al Masiakh, koju je pokrenuo sa skupinom istomišljenika "kako bi objavljivali neobjavljivo na libanonskoj umjetničkoj sceni". Kerbaj je tipični predstavnik scene suvremene umjetnosti – www.kerbaj.com: multimedijalni umjetnik koji se izražava i glazbom i stripom, živi i radi u Bejrutu, gdje organizira festival suvremene glazbe i uz sve to je i poznat i prisutan na Zapadu.

Ranije snimke Kerbaj je realizirao u kvartetu Franz Hautzinger Oriental Space, u kojemu je kraj jednako radikalnog Austrijanca poznatog po sviranju ¼-tonske trube, predstavio tehnike trube preparirane gumenom cijevi, na tragu onoga što radi Rajesh Mehta. Simultanom svirkom trube s malim instrumentima i udaraljka, Kerbaj je složio 15 zvučnih prizora, o kojima najbolje govore njihovi onomatopejski nazivi – VRRRT, PSHSHSSSHSSSSHP, CLING CLANG CLONG, PIIIIIII, TAGA PF DAGA i sl. Postavio je zvuk pripodobiv kako puhanju zraka, tako i gušenju(!), stvarajući također i akustičke resentimente na industrijsku obradu sirovih tvari. Iako dobivene zvučne strukture često podsjećaju na konkretnu glazbu recentne impro-provenijencije, upravo njihova kinetičnost, kompleksnost i tjelesnost samo oslušivanje čine atraktivnijim i komunikativnijim. **vj**

Livio Morosin – Neum Ethnofest
1996.– 2005., 3 naranče, 2005.,
Scardona

Izdavač Amir Bahtijarević iz Scardone na ovome CD-u predstavlja sve pjesme koje je Morosin izveo na neumskom festivalu, a kako je jedan od začinjavaca ča-vala, posve originalnog pravca domaće zabavne glazbe, želja je izdavača bila složiti nekakav presjek koji bi pokazao čime se tako samosvojan autor bavio kroz proteklo desetljeće. Scardona je nedavno objavila i CD-ROM hrvatskih ethno-izvođača, koji bi trebao popuniti prazninu promotivnih izdanja kao najslabije karike u svakoj priči o izvozu hrvatskog ethna.

CD pokazuje jednu ponaosob eklektičnu karijeru, autora koji je osamdesetih bio u Gustaphu y njegovim dobrim duhovima, jednom od ponajboljih bendova tzv. novog vala. U devedesetima ga pratimo s terasa-wave bendom Anelidi, kao čovjeka iza Alana Vitasovića, te preko suradnje s tajanstvenim etnomuzikologom Dariom Marušićem.

Morosin se, po običaju, za ovaj CD nije previše potrudio u produkciji jer album, osim promotivnog, nikakvog koncepta zapravo i nema. O tome govori i par uistinu glupavih naslova, poput "Koza nije još krepala" ili techno-okapanja "Marčanke" i "Zaspal Pave". Kao lajtmotiv većine pjesama pojavljuju se sopile, možda i ponajbolje iskorištene u hard-rock aranžmanima. Nekim je slučajem autor kompilacije uspio izbjeći pjesme koje zvuče kao prvoloptaška obrada Springsteena.

Banalne personifikacije i erotske metafore pojavljuju se u svakoj ljubavnoj pjesmi, obavezno elegičnog sadržaja. Dakako, usprkos uistinu skromnim aranžmanima, tu i tamo se pojavi koja pjesma koja je pravi mali dragulj lo-fija, poput "Tri naranče" i "Okno", unatoč svim popratnim simptomima Morosinove vječne šlampavosti. Koja prestaje biti simpatična. **vj**

Jamie Lidell,
Multiply, 2005., Warp

Jamie Lidell, laptop "freak", vokalist i polovica Super Colidera, izdao je novi album na Warp-u. Ono što ovaj album čini posebnim jest Jamiev veliki zaokret od zagriženog laptopera i izvođača čiji su uradci redovito dobivali etiketu "jedva slušljivog" prema mekanom soul funk pjevaču koji inspiraciju nalazi u duhu starih klasika Motowna i Staxa. U nekim naslovima kao "This Time" i "Game For Fools" može se uvidjeti kako se Lidell ne boji koketirati s prošlošću. No, osim što se poigrava sa šezdesetima i sedamdesetima, Lidell je u sve to uspio ukomponirati i veliku dozu moderne elektronske produkcije i vlastite laptop osobnosti. Upravo to je ono što ga čini različitim od ostalih.

Poslušaju li se "Newme", "When I Come Around", "A Little Bit More", jasno se može čuti njegova elektronska prošlost koja je fino utkana u produkciju ovog albuma. Kao zaključak ću navesti da je Multiply jedan od albuma godine. I definitivno jedno od najboljih izdanja etikete Warp ikada. **pytz**

pAnOptiKum

— piše Vid Jeraj

Anarhija prilagođena djeci

Najpoznatiji anarhist među pjevačima, engleski vokalni improvizator Phil Minton, nekad poznati trubač, krajem kolovoza održao je veliku grupnu radionicu za predškolsku djecu u Švicarskoj. U utorak i srijedu, 30. i 31. kolovoza, nastupio je na pozornici uz veliko gradsko jezero i ravnao zborom prigodno nazvanim Feral Choir, u kojemu je nastupilo 200 djece iz Züricha. Svoj posljednji CD "Ways Out East – Ways Out West" objavio je sa stalnim partnerom Veryanom Westonom, klaviristom, za švicarskog izdavača Intakt.

Knjige

Cobainomanija u Hrvata poprima nove razmjere, saznajemo iz redova izdavačke kuće Šareni dućan. Naime, poduzetna će koprivnička ekipa izdati skenirani "Dnevnik" Kurta Cobaina na koji se naveliko referira rock-pisac Charles Scott u biografskoj knjizi "Kosa anđela", koju je ranije ove godine objavio INS u ediciji Knjigafon. Isto tako, Meandar bi trebao objaviti "Sexus" Henryja Millera u prijevodu Zlatka Crnkovića.

Zagrebačka psihodelija u Moskvi

Zagrebački psihodelični rock-band 7That Spells objavio je CD "My Mommy Wants To Kiss Your Mamma" kod moskovskog izdavača RAIG u 1000 primjeraka. Saznajemo da će se distribuirati u dućanima na području Moskve i St. Petersburga te ruskim kanalima psihodelofila. Seveni su nedavno postali četverac, proširivši bubnjarsku sekciju sa Zoidom koji je ranije svirao s Brain Holidays, Kawasaki 3P i Abrakha Dub R.

Nov je materijal bend snimio u svibnju, a kao ko-producent savjetima im je pomogao Kawabata Makoto iz Acid Mothers Temple. Neslužbeno doznajemo da bi sljedeće izdanje RAIG-a mogla biti i Tigrova mast.

BITCHARKE NA TRAVI

Skandalizirajući s "pornjava" rimama u kojima nema ni primisli političke korektnosti, prozivajući sponzoruše i ostale popularne pojave, Bitcharke su zapravo reality check Beograda 2005. i jasno nazivaju stvari njihovim pravim imenima

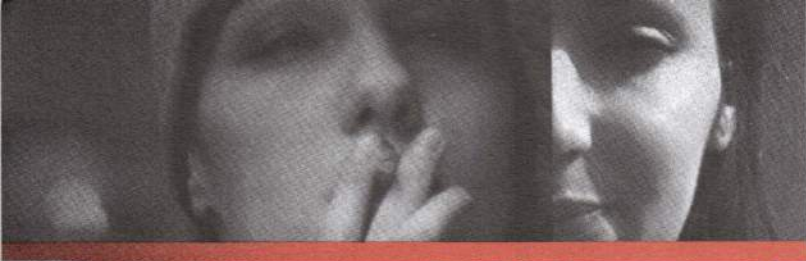

— razgovarala Lela Vujanić
— foto Denis Mikšić i Metamedij

Za one rođene poslije Tita – tako nekako počinju "Lepa sela" i dobro predstavljaju promjenu i potres loše realnosti koji se dogodio generacijama što su odrastale u Beogradu devedestih: sankcije, no way out, agresiva i bombardiranje; crno tržište rada, ljudi i robe; spaljivanje brda love koje je u roku pola sata pojela inflacija, pa na kraju ubojstvo premijera na ulici u pola bijela dana. Bez love i bez izvjesne budućnosti, s puno dobrog dopa s Koso-
sova, i u osnovi nemaš što izgubiti...

Ono što je ta heavy priča proizvela jesu sjeban klinci, art i kriminal. Sve skupa našlo je svoj autentični izraz u jednom potpuno neautentičnom žanru. Hip hop je definitivno glavna stvar u Beogradu, a sve je ostalo – sporedno. Bad Copy, Prty Bee Gee, Belgrade Syndicate, klub Akademija u Knez Mihajlovoj i Radio SKC na kojemu se ova muzika najviše (ili jedino) vrti.

Na toj i takvoj sceni, odnosno u toj i takvoj realnosti, pojavile su se dvije mlade cure – Bitcharke na travi, genijalnog imena koje jasno govori o čemu je riječ. Skandalizirajući s "pornjava" rimama u kojima nema ni primisli političke korektnosti, prozivajući sponzoruše i ostale popularne pojave, Bitcharke su zapravo reality check Beograda 2005. i jasno nazivaju stvari njihovim pravim imenima.

Bez demo snimke i bilo kakve šminke, Bitcharke smo (ponovno) imali priliku vidjeti tijekom festivala Media Mediterranea u pulskom Rojcu. Napaljena publika koja vrlo dobro zna rime Bitcharki, super atmosfera na koncertu i after henganje po Rojcu... Nakon dnevno-noćnih brijanja razgovarali smo s dvije najpoznatije Bitcharke u ovih prostora – Unom i Marijom.

04: U Hrvatskoj ste već bile u Ksetu, drugi put ste u Puli. Fantastično je da ste bez velike reklame dupke napunile Metamedij klub u Rojcu?

Četvrti put nastupamo u Hrvatskoj. Bila sam kao jako mala u Dubrovniku, onda je bio fazon da sam celo vreme željela da dođem u Hrvatsku verovatno zato što je to toliko dugo bilo zabranjeno. Dosada smo bile u Kutini na Girls are wired, u Zagrebu u Ksetu, i ove godine smo već bile u Puli, ovde u Rojcu.

Nije bilo izreklamirano, ali ta reklama se već desila kada smo zadnji put bile ovde i radile žurku napolju, ispred Rojca. Priča je tekla dalje... Ljudi koji su čuli tu reklamu došli su sada. Mi smo se strava provele.

04: Pričale smo već o regulaciji autorskih prava, pa ste mi rekly da upravo zbog toga razmišljate o izdavanju prvog albuma za nekog hrvatskog izdavača?

Pregovaramo s hrvatskim Dallasom – oni su nam zasad izleteli s najkonkretnijom ponudom. Čini nam se da ćemo imati bolje tržište i promociju ako to uradimo ovde. Cilj je da to uradiš tako da imaš publiku iz cele bivše Jugoslavije jer je isto govorno područje. Mislim da je to i šansa da se u medijima u Hrvatskoj počnu puštati ljudi sa srpske scene, što sada još nije slučaj. Osim toga, čini mi se da je, što se tiče autorskih prava, ovde stvar uređenija nego kod nas. To se vidi i po albumima hip hop izvođača u Hrvatskoj – po tiraži i distribuciji oni ipak zarađuju pare.

KOJI TI JE KURAC REPUJEŠ KO KLINAC KLITORIS MI DRHTI HDEŠ MI NA PIČKIN ŽIVAC

04: Hip hop scena u Beogradu i široj Srbiji?

U Beogradu je podeljena prema krajevima grada – kao Kotež, Banovo brdo, Blokovi u Novom Beogradu i V.I.P. ekipa koja se smatra za neku fensi ekipu. Furaju fazon sličan našem, ali nisu s ulice – imaju svoj studio, mame i tate, imaju izdavačku kuću, jedinu koja izdaje isključivo hip hop izdanja, Bassivity – to je neki hip hop koji se razlikuje od hip hopa koji radi naša ekipa, Bad Copy, Prty Bee Gee... Malo komercijalnije, izlasci, devojke... Zapravo su dosta popularni u Hrvatskoj, npr. V.I.P., Marchelo....

Čini mi se da je prije dve godine bio bum što se hop hopa tiče, sada je sve manje žurki; negde stagnira, ljudi su deprimirani jer rade kućne produkcije i hiperproduktivni su, a na kraju ne mogu zaraditi novac i živeti od toga. Onđ rade fizičke poslove koji donose keš i pokušavaju dalje....U Srbiji se generalno najviše para zarađuje od nastupa, album izdaješ samo zato da bi mogao nastupati.

04: Popularnost u Srbiji?

Kakva je reakcija ljudi na vaše nastupe?

Prvi boom i prvi šok ljudi – kao, pojavile su se dvije djevojke koje psuju – to je u Beogradu prošlo i nekako smo mnogo sebi dale za pravo da kasnimo s albumom. Jer smo jednostavno neozbiljne. Sad je zadnji voz da snimimo taj album da bismo uspele da napravimo nešto.

04: Otkud tako jebeno ime – Bitcharke na travi?

Bad Copy su ustvari izmislili riječ u slengu – bitcharke kao cice koje dobro izgledaju, ali i jednako dobro pričaju; zapravo nešto kao žena s jajima jer to što govori može nekoga da isproziva i isprovocira. U to smo vreme, družeći se s njima tokom snimanja njihovog albuma – sve sami hedovi – mi uletale s par stihova, što je njima bilo kao odgovor na ono što oni snimaju. Nagovarali su nas da snimimo još, i onda su nam rekli: "Imate koncert. Idite do plakata da pogledate kako se zovete." Sve je teklo vrlo spontano.

04: Support muških kolega?

Imamo totalnu podršku od starijih drugara, čak su svi u fanzonu – ajde s nama po neku stvar. Flip out iz Blokova, s njima smo radili. Prty Bee Gee, Bad Copy, SKhabo iz Beogradskog sindikata i njegova žena, D-Fence... Scena je povezana i zajedno radimo.

04: Kritike da su vaše rime previše

muški stav i muška spika? Ili – što vi zapravo brijete?

Pa to je, jebote, neki bunt, a onda to izražavaš ili kroz punk ili kroz hip hop ili kroz progressive. Svatko želi da prenese neku svoju poruku, a naša je otprilike da nismo glupače koje sede i čute, već imamo što reći. Na primer, imamo rime o sponzoršama koje najviše prozivamo u svojim stihovima – te ribe koje se prave fine i kao zgražavaju se kada čuju naše rime, a u stvari ne znaju koliko su metara primile i s koliko su se muškaraca zavatale zbog keša... Prema tome je ovo što mi radimo totalno bezazleno.

**I, da, BG hip hop scena ove jeseni u Zagrebu.
Chekirajte povremeno na www.04zine.org**

U POVODU SKORAŠNJEG ZAGREBAČKOG KONCE

DRUGO LIC

**Nova koncertna sezona u Zagrebu počinje! U tome n
gostovanje nekad velikih, sada kultnih De La Soul —**

— piše **Stjepan Jureković**

Situacija je danas vrlo jasna. Bilo tko može uvidjeti, i to bez pretjerane analitičke vještine, gdje se vrti najveća lova u glazbenom *show businessu*. Hip hop je u dvadesetak godina uspio po unosnosti pokositi sve druge glazbene trendove otkako je pop kulture. Nikada nije veća lova bila u optjecaju, nikada nijedan trend nije tako uporno i tako kontinuirano praznio džepove maloljetnika kao što to danas čine reperi i njihovi producenti. Hip hop *mainstream* uspio je iskoristiti baš svaki segment potrošačkog društva u propagandne svrhe, okrenuvši pritom sve dosadašnje glazbene kriterije naglavačke.

Žalosna je činjenica, a nju svakako treba prihvatiti, da je većina ljudi na ovaj ili onaj način upletenih u hip hop industriju ondje prisutna iz cijelog kolopleta razloga od kojih je sama glazba na posljednjem mjestu. Gangsta rap, koji je već odavno odnio prevagu po popularnosti, a time i po komercijalnoj isplativosti, ne samo da nije pokušao sakriti svoje ilegalno lice, već je kriminalizam pretvorio u *role model*, društveno "poželjnu" aktivnost. Fora na koju mladi vrlo lako padaju. **Ono što je nekoć bio glas potlačenih, jedini način da se cijela jedna kultu-**

ra pokuša afirmirati u društvu, izopačilo se do krajnosti u kojoj više nije važna ni poruka ni medij njenog prijenosa, a kamoli dobra stara umjetnička vrijednost. No, stvari nisu oduvijek bile takve — hip hop je nekada zaista bio iskren i svrhovit dio glazbenog undergrounda.

Vratimo se, primjerice, u 1989. godinu, u vrijeme kada zapuštenost američkih predgrađa, posebice tzv. crnačkih četvrti, stvara potpuno novi kulturološki splet čije će se vrijednosti uskoro proširiti svijetom. Ulična kultura prisvojila je sve posljedice vladajućeg nereda i pretvorila ih u snažan apel ne bi li pripomogla borbi protiv obezvrjeđujućih uvjeta življenja. Poruka je svoj najdalekosežniji medij našla upravo u glazbi

Nakon prvog vala isključivo politički i buntovno obojenog hip hopa, doza potisnute agresije morala se uravnotežiti pa su se, u duhu rastućeg optimizma, pojavili novi bendovi i nove poruke. U New Yorku se tako oformila skupina Native Tongues Posse koju su sačinjavali bendovi poput A Tribe Called Quest, Queen Latifah ili The

RTA DE LA SOUL

DE HIP HOPA

će podbaciti ni hip hop scena koja već najavljuje
9. rujna u Aquariusu

Jungle Brothers, ali **u svijetu je ipak najjače odjeknula poruka koju su odaslali njihovi predvodnici, legendarni De La Soul. Njihov prvi album "3 Feet High And Rising" danas je već kultan, a tada je proglašen za budućnost hip hopa. Po svojoj vrcavosti, što glazbenoj što rimovanoj, De La Soul su donijeli nešto novo.** Karakterizirao ih je kolaž šarenih, rekli bismo neopsihodeličnih semplova, te nadahnuti humor, zbog čega su vrlo brzo svrstani među neo-hippie bendove alternativne hard core rapu kakav je prevladavao. Iako marginalizirani od daleko prodavanijeg gangsta rapa u usponu, Posdnuos, Trugoy The Dove i Pacemaster Mase uspjeli su svoj unikatni stil nametnuti glazbenoj industriji i poznjeli komercijalni uspjeh zaraznim singlovima poput "Me Myself & I".

No, kako nam je povijest toliko puta dosad pokazala, prvi redovi uvijek nose breme revolucije. Tako su i De La Soul završili u sudnici. Tužili su ih The Turtles, bend čiji su sample na svojem albumu koristili bez dozvole. Rezultati te parnice omogućili su dalji razvoj hip hop kulture i postavili sigurne temelje kompletnog žan-

ra. Na De La Soul se ipak nadvila tamna sjena, pa je njihov daljnji rad zahvatila mračnija atmosfera.

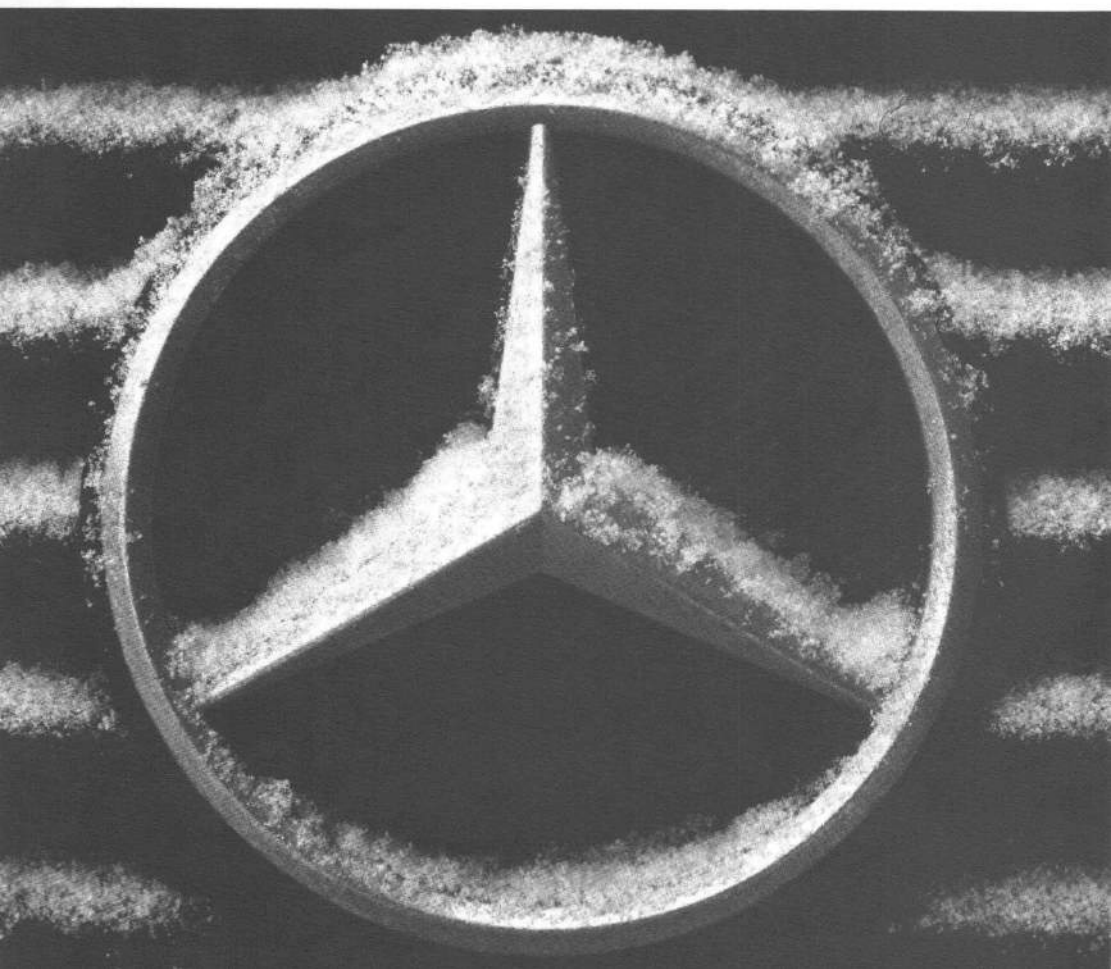
Niti "De La Soul Is Dead" iz 1991. niti "Buhloone Mindstate" iz 1993., ili "Stakes Is High" iz 1996., više nisu pokazivali toliko svježine i pozitivne energije kao što je to činio prvijenac. Bend je polako tonuo u anegdodu iz prošlosti. Tek 2000. uspijevaju ponovno proniknuti u svoj jedinstveni koncept. "AOI: BIONIX", drugi iz serije od tri albuma "Art Official Intelligence: Mosaic Thumb", uspijeva naći nova nadahnuća i od kritike biva proglašen remek-djelom povratnika. **De La Soul dokazuju svijetu da svoju glazbu shvaćaju ozbiljno i da su zaista jedan od najvećih bendova što ih je hip hop ikada imao.**

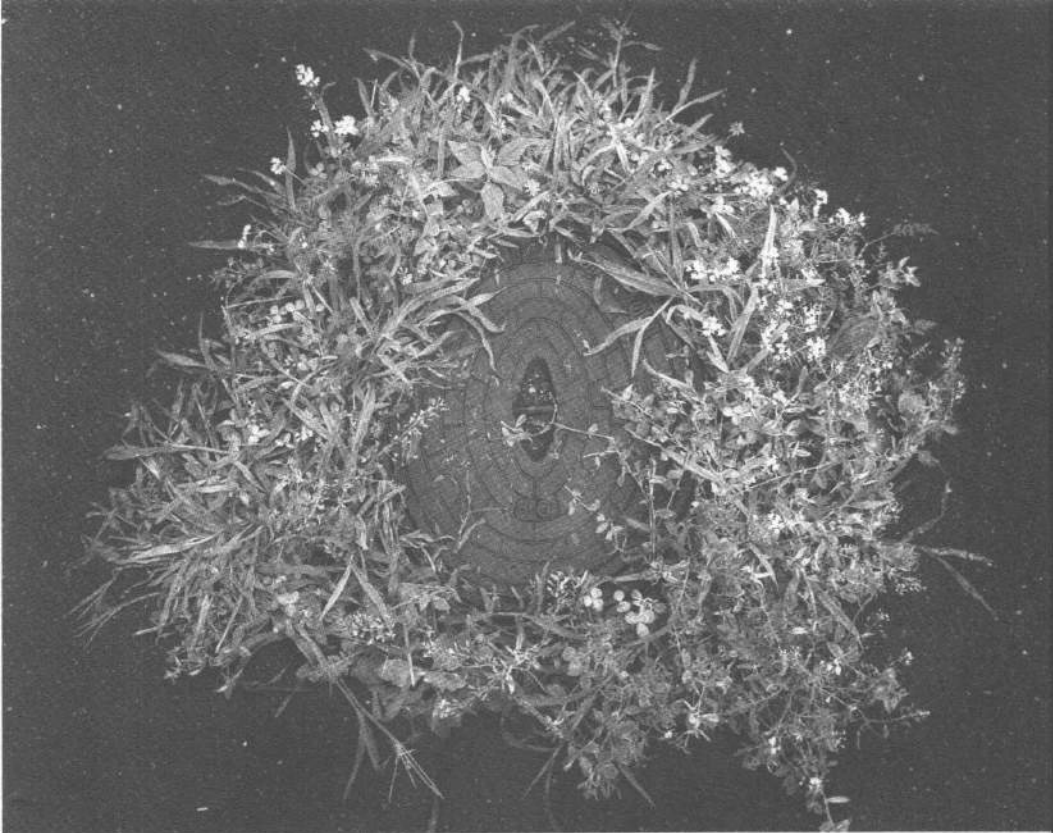
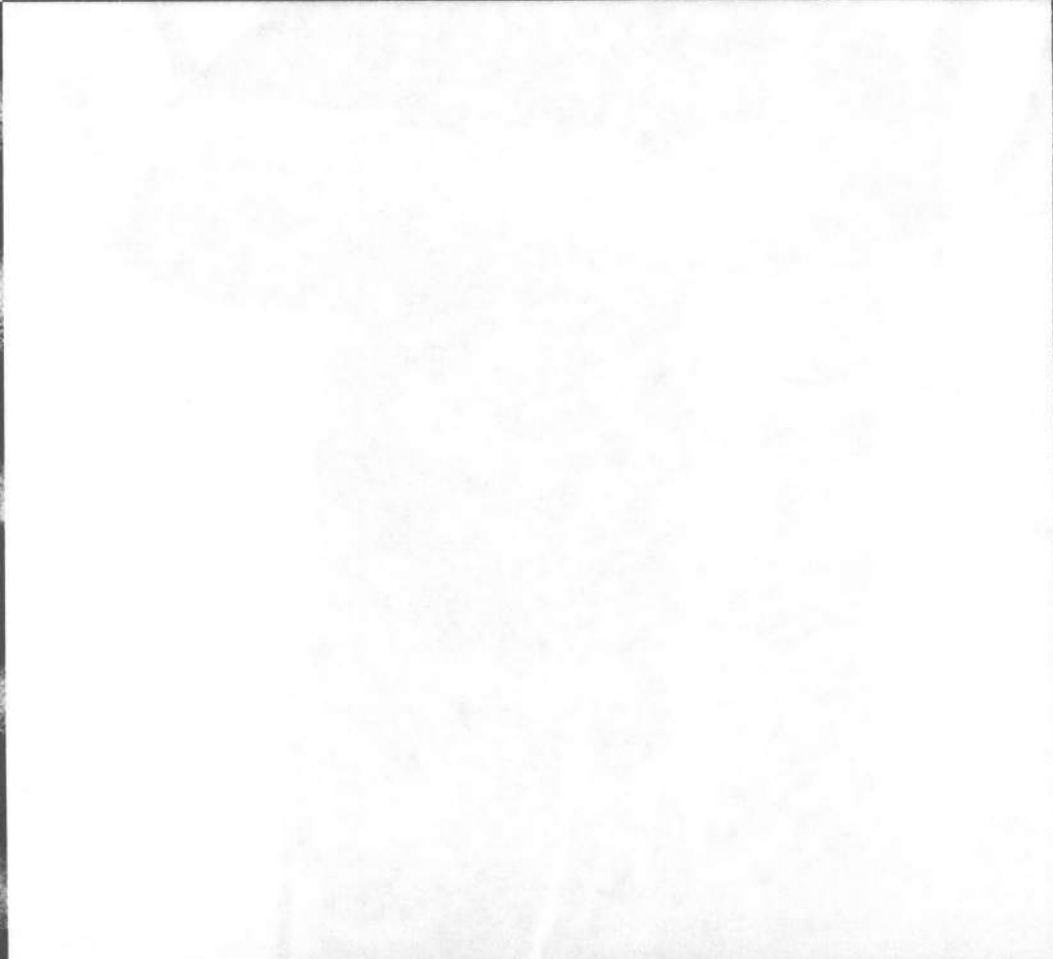
Iako dočekan s manje oduševljenja nego Bionix, 2004. im je izašao novi album i legende su krenule na turneju. Promocije albuma "The Grind Date" neće zaobići ni Hrvatsku, pa će zagrebački obožavatelji *old school* hip hopa dobiti jedinstvenu priliku vidjeti legende uživo, 9. rujna na stageu kluba Aquarius. Bez oružja i bez pranja novca!

TOMISLAV MILETIĆ info

Osnovnu školu i Školu za primijenjenu umjetnost, četiri godine fotografskoga smjera, završio je u Zagrebu 1989. Godinu kasnije, nakon odsluženja vojnoga roka, počeo je raditi kao fotoreporter u različitim dnevnim listovima, tjednicima i mjesečnicima u Zagrebu: Studio, Slobodni tjednik, Večernji list, Arena, Novi list, Svijet, Astro. Trenutačno radi kao fotoreporter u 24 sata.

foto

Queer Zagreb

Festival Queer Zagreb održava se od 7. - 11. rujna 2005. godine tematizirajući velikim dijelom svog izvedbenog, filmskog, likovnog i teorijskog programa intri-gantnu temu heteronormativnosti djetinjstva.

Queer Zagreb prepoznaje normiranje djetinjstva kroz javne odgojne – obrazovne institucije kao praktiranje i promoviranje nasilja nad djecom uskraćujući im mogućnost slobodnog razvoja individualnosti. Namećući od najranije dobi rodne stereotipe kao «najsigurnije» okruženje za djecu, društvo agresivno usmjerava njihovo odrastanje istovremeno percipirajući svoje postupke kao zaštitničko ponašanje.

Festivalski program okuplja umjetnike iz Japana, Brazila, SAD-a, Francuske, Slovenije i Hrvatske koji predstavljaju različite umjetničke forme – od lokalnog

QUEER ZAGREB FESTIVAL 7-11.9.2005

srijeda 7.9.	četvrtak 8.9.	petak 9.9.	subota 10.9.	nedjelja 11.9.
<p>18:30 Galerija Nova, Teslina 7 Hervé Joseph Lebrun (Francuska), izložba Heteronormativnost djetinjstva</p>	<p>16:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 <i>Narancé nisu jedino voće</i> (Oranges Are Not The Only Fruit), Beeban Kidron, UK, 1990, 165'</p>	<p>11:00 – 17:00 Goethe Institut Inter-Nationes, Vukovarska 64 Konferencija Heteronormativnost djetinjstva</p> <p>13:00 – 20:00 Profil Megastore, Bogovičeva 7 Sajam lezbijске književnosti (u organizaciji Kontre)</p>	<p>11:00 Zagrebačko kazalište lutaka, Ul. baruna Trenka 3 Mini Teater (Slovenija) <i>Drukčiji (Drugučeni)</i></p> <p>11:00 – 17:00 Goethe Institut Inter-Nationes, Vukovarska 64 Konferencija Heteronormativnost djetinjstva</p> <p>13:00 Galerija Josip Račić, Margaretska 3 Silvio Vujičić (Hrvatska), izložba <i>Ispod tratinčica</i></p>	<p>11:00 Zagrebačko kazalište lutaka, Ul. baruna Trenka 3 Compagnie Médiane (Francuska), <i>Matildin valcer (Valse Mathilde)</i></p> <p>11:00 – 17:00 Goethe Institut Inter-Nationes, Vukovarska 64 Konferencija Heteronormativnost djetinjstva</p> <p>13:00 Galerija Nova, Teslina 7 Barbara M. Bickart (SAD), video instalacija <i>QueerNormal</i></p>
<p>18:00 Galerija Nova, Teslina 7 Hervé Joseph Lebrun (Francuska) Video radovi + razgovor</p>	<p>17:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 Sigur Rós, Island, 2001, 9' <i>Otac i sin (Otets i syn)</i>, Aleksandr Sokurov, Rusija, 2003, 83'</p>	<p>17:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 <i>Sverfn g Englar</i>, Sigur Rós, rež. Florija Siglsmund, Island, 2003, 8'</p> <p><i>Mi smo otac (We Are Dad)</i>, Michel Horvat, SAD, 2005, 71'</p>	<p>17:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 <i>Anime - selektorica Akiko Mizoguchi</i></p> <p><i>Kizuna (I+II)</i>, Japan, 60' <i>Aino kusabi</i>, Japan, 60' u suradnji s kontrom</p>	<p>18:00 Galerija Nova, Teslina 7 <i>Queer bajke</i>, promocija knjige</p>

vjerskog aktivizma Evangelističke crkve i njihovog tradicionalnog performansa Protest protiv Queer Zagreb festivala do plesnih predstava iz Japana i Brazila te dječjeg teatra iz Francuske i Slovenije. Uz bogat filmski i likovni program u kinu Tuškanac te galerijama Nova i Josip Račić, trodnevna međunarodna teorijska konferencija o heteronormativnosti djetinjstva održat će se u Goethe institutu.

Kao poseban događaj u sklopu programa najavljujemo promociju ilustrirane knjige za djecu prvih queer bajki u ovom dijelu Europe.

<p>19:30 HDLU, Trg žrtava fašizma bb Crkva cjelovitog evanđelja (Hrvatska) Protest protiv održavanja Queer Zagreb festivala</p>	<p>19:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 Tih krajolik (Stille landskap), Rahman Milani, Norveška, 2004, 8' Moj život u ružičastom (Ma Vie En Rose), Alain Berliner, Belgija, 1997, 88'</p>	<p>19:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 Drukčiji rat (Milhama A'Heret), Nadav Gal, Izrael, 2004, 16' Misteriozna koža (Mysterious Skin), Gregg Araki, SAD, 2004, 99'</p>	<p>19:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 Najčuvanija tajna (El secreto mejor guardado), Patricia Ferreira, Indija / Španjolska, 2004, 19' Otac i sin (Otets i syn), Aleksandr Sokurov, Rusija, 2003, 83'</p>	<p>19:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 Anime - selektorica Akiko Mizoguchi Revolucionarka Utena (Shojokakumei Utena), Japan, 85' u suradnji s Kontrom</p>
<p>20:00 HDLU, Trg žrtava fašizma bb Takao Kawaguchi (Japan) D.D.D.</p>	<p>20:00 ZKM, Teslina 7 Wagner Schwartz (Brazil) wagner ribot pina miranda xavier je schwartz transobjeto + Luiz de Abreu (Brazil) Samba ludog Kreola (O Samba do Crioulo Doido)</p>	<p>20:00 MAMA, Preradovićeve 18 Radionica QueerNormal, Angelina Jolie fan club i Barbara M. Bickart</p>	<p>20:00 ZKM, Teslina 7 Mini Teater / Ivica Buljan (Hrvatska / Slovenija) Schneewittchen After-Party</p>	<p>21:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 Drukčiji rat (Milhama A'Heret), Nadav Gal, Izrael, 2004, 16' Misteriozna koža (Mysterious Skin), Gregg Araki, SAD, 2004, 99'</p>
<p>21:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 Vibrar Vel Tih Loft árasa, Sigur Rós, Island, 2001, 9' Moj život u ružičastom (Ma Vie En Rose), Alain Berliner, Belgija, 1997, 88'</p>	<p>21:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 Najčuvanija tajna (El secreto mejor guardado), Patricia Ferreira, Indija / Španjolska, 2004, 19' Transamerica, Duncan Tucker, SAD, 2005, 103'</p>	<p>21:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 Vibrar Vel Tih Loft árasa, Sigur Rós, Island, 2001, 9' Kad je Beckham sreo Owena (When Beckham Met Owen), Adam Wong, Hong Kong, 2004, 80'</p>	<p>21:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 Tih krajolik (Stille landskap), Rahman Milani, Norveška, 2004, 8' Nitko ne zna (Dare mo shiranai), Hirokazu Koreeda, Japan, 2004, 141'</p>	<p>21:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 Drukčiji rat (Milhama A'Heret), Nadav Gal, Izrael, 2004, 16' Misteriozna koža (Mysterious Skin), Gregg Araki, SAD, 2004, 99'</p>
<p>23:00 PARTY</p>	<p>23:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 Film izmenađenja</p>	<p>23:30 Kino Tuškanac, Tuškanac 1 Stereotipno društvo (Stereotype Company), rež. Grupa Stereotype Company, Japan, 2005, 43'</p>	<p>23:00 PARTY</p>	<p>23:00 PARTY</p>

DNEVNI BORAVAK,

VIDEO I AUDIO INSTALACIJE,

PERFORMANSI,

IZLOŽBE,

RADIONICE,

PREDAVANJA,

PROJEKCIJE,

PREDSTAVE,

KNJIŽEVNE VEČERI,

SVIRKE I PLESJACI,

PAINTBALL...

**SVEČANO
OTVORENJE
U ČETVRTAK
08.09. U 20:30**

**OPERACIJA: GRAD
08. -> 17. RUJNA 2005.**

**STARA
TVORNICA**
— ULAZ SA ŠIBIČEVE —
Badel

Prevedjivo: | BLOK | - Lokalna baza za osvežavanje kulture | Platforma 9.81

Zajedno sa: 04 megazini za hakiranje stvarnosti (clubture) | Anime/maniga zajednica

| ATTACK! - Autonomni kulturni centar + Autonomna tvornica kulture / Komikaze

| BADO. | Breakalicious | Broken BPM | Centar za dramsku umjetnost - CDU

| Centar za slobodarske studije i što čitao? | Confusion | Eksperimentalna slobodna

scena - EKS-scena | FADE IN - Fantastično dobra institucija | Frequency

| GROODANJE | Groove Sanctuary | KONTEJNER - Biro suvremene umjetničke

prakse | Kulturтреггер / Booksa | Multimedijalni institut (mi2) | Nova Grupa

| Postpesimisti | Srpsko kulturno društvo Prosvjeta Zagreb

| Udruženje za razvoj kulture - URK | Što, kako i za koga - WHW

**Ulaz u Badel
slabadan!**

04

megazin za hakiranje stvarnosti

**REALITY HACK
dnevni boravak**

otvorenje: 08.09. u 15 sati
a potom: do 17.09.
[11:00 - 23:00]

Osim ugodnog čitanja svih dosadašnjih brojeva megazina i zajedničkog rada na novom, jedanaestom izdanju, Reality Hack upriličit će i ekskluzivno gostovanje Branke Šeparović, ritualno graviranje sljedećeg broja časopisa na tijelima članova redakcije te na kraju spektakularnu detonaciju. Budi aktivan/na, emancipiran/na i sva ostala sranja isprobajte u seksi hacking varijanti...

Ženska soba

www.zenskasoba.org

CESI

www.cesi.hr

Udruženje Q

www.queer.ba

Kulturni centar DEVE

www.deev.org.yu

najave

konferencija

TRANSGRESIJA RODA

spolna/rodna
ravnopravnost znači
više od binarnosti

Konferenciju organiziramo s ciljem započinjanja akademske i aktivističke rasprave o međusobnoj povezanosti ključnih pitanja feminizma, rodnihi teorija i transrodnosti, a kako bismo ukazale/i na isprepletenost društvenih dimenzija patrijarhata, rodne opresije, heteroseksizma, nasilja i transfobije te kako bismo razvile/i učinkovite mehanizme suprotstavljanja diskriminaciji na temelju rodnihi stereotipa. Želja nam je započeti javnu diskusiju usmjerenu na ponovno preispitivanje i razjašnjenje postojećih rodnihi definicija, kao i na analizu ljudskopravnog diskursa rodno izražavanja, rodne neodređenosti i rodne kontradikcije.

Prva ovakve vrste na području Centralne i Jugoistočne Europe, ova konferencija ima namjeru, kroz preklapanja feminističkih, rodnihi i transrodnih teorijskih i političkih usmjerenja, omogućiti i podržati strateška povezivanja i suradnju različitih društvenih grupa aktivnih na pitanjima rodnihi sloboda, rodne ravnopravnosti i promicanja i zaštite rodnihi prava. Također, ovom konferencijom želimo otvoriti

prostor za edukaciju o društvenim konceptima i značenjima roda i rodne ravnopravnosti.

Konferenciju smo zamislile/i kao kombinaciju međunarodne i regionalne razmjene političkih i praktičnih iskustava, teorijskih izazova i istraživanja na područjima tijela, spola i roda; patrijarhata, politike i aktivizma; identiteta, društvenih zajednica i praksi; heteroseksizma, transfobije i nasilja.

Rad konferencije uključuje uvodne riječi osoba istaknutih u međunarodnom transrodnom i/ili feminističkom pokretu, okrugli stol na temu jezika i roda, prezentacije znanstvenih radova, izvedbene prezentacije i radionice tematski određene sjecištima feminističkih i transrodnih perspektiva te značenjima i praksama narušavanja tradicionalnih rodnihi normi i uloga.

Radni jezik konferencije jest engleski, dok će jedan manji broj konferencijskih prezentacija biti na lokalnim jezicima.

Održavanje konferencije financijski podupiru COC Netherlands, Mama Cash i Kvinna Till Kvinna.

Zagreb, RHrvatska, od 7. do 9.10.2005.

www.tgenderzagreb.com

94,95

something that is receiving and sending

 Superfactory

"The problem is NOT copyright or licences, stupid!
It's production!"
(Anonymous)

04 Magazin za hakiranje stvarnosti predstavlja

Biro za kulturu i komunikaciju – Beograd

Biro Beograd - neverovatno!

Ljudi dolaze u Zagreb!

Dolaze da vam pokazhu shta se realno дешava i da je nemoguče moguče!

Vladan Jeremic i Rena Rädle pokazat che jedinstvenu veshtinu koju usavrshavaju godinama u svim moguchim medijima, kontekstima (u koje ne veruju) u teoriji, mediju, kulturi i praxi!

Videchete moguchnost da se realizuje specifichna utopija koju sledimo i da se napokon zakorachi izvan! Videchete i chuchete nachine sa kojima nije moguče da budete progutani od mashine.

Biche vam pokazan smeshan izbor najboljih video i web struktura modukit.com-a, projekta na kome vech sedam godina radi veliki broj ljudi iz cele Evrope!

Biro za kulturu i komunikaciju prikazuje svoj brzi i pokretljivi overview svega shta se zapravo дешava u Srbiji i Kosovu!

Shta je i ko je Zampa Di Leone!?! koga to Zampa Di Leone izuzetno nervira napravivshi pravu pometnju u hijerarhijama turbokapitalizma?!

26.09.005. net.kulturni klub mama, zagreb

Biro za kulturu i komunikaciju predstaviti će svoju djelatnost koja se odnosi na akcije i web materijal nastale u prethodne dvije godine.

Dva videa: Potsdamer Reloaded, 7 minuta, 2003. godina, Berlin; SENDI, 11 minuta, 2003. godina, Beograd.

Prikazivanje strukture servera modukit.com, linkova, načina rada i projekata na kojima trenutačno rade, a odnose se na modukit.com.

Prezentacija publikacije OUT1 - Lipstic Collectors (2004).

27.09.005. net.kulturni klub mama, zagreb

Prezentacija nezavisne asocijacije Biro za kulturu i komunikaciju iz Beograda i projekta UNDER THE BRIDGE koji je Biro realizirao u Beogradu krajem 2004.

Prikazivanje filma Under the Bridge - Beograd, DVD, 32 minute, 2005. godina, Beograd.

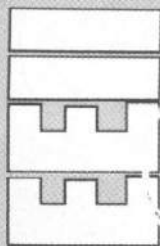
Predstavljanje knjige UNDER THE BRIDGE - Perspectives on Belgrade.

29.09.005. molekula, rijeka (ivana zajca 20/2)

Prezentacija nezavisne asocijacije Biro za kulturu i komunikaciju.

30.09.005. monteparadiso hacklab, pula (ex rojc)

Prezentacija nezavisne asocijacije Biro za kulturu i komunikaciju.

Križevci
10. i 11. 09. 2005.

www.uke.hr/EEII

Projekt EEII 2005. (Elektronski eksperimenti u interijeru 2005.) fokusiran je na umjetnost i novomedijske aktivnosti kroz suradnju europskih i hrvatskih inicijativa. Cilj mu je proširiti ideju Internet radija među organizacijama i udrugama te stvoriti mrežu slobodnog Internet radija u Hrvatskoj.

Konferencija EEII 2005. inicirat će Internet radio stream i prezentirati nezavisne audio umjetnike, nove inicijative u kulturi i nezavisne izdavačke kuće. Na konferenciji će sudjelovati medijski umjetnici i glazbenici iz Austrije, Nizozemske, Brazila, Australije, Italije i Hrvatske.

Organizira je Udruga UKE (Urbana kultura i edukacija), a glavni program konferencije EEII 2005. održat će se u Križevcima, u Klubu kulture, 10. i 11. rujna. Uslijedit će EEII *on tour* u host organizacijama Domaći u Karlovcu 13. i 14. rujna te Spirit u Rijeci 15. i 16. rujna. Te tri organizacije započet će zajednički radio program kojemu se mogu priključiti svi pojedinci, organizacije i grupe sa željom da djeluju u slobodnom radijskom prostoru.

subota, 10. rujna: 11.00 Broadcast opening / **13.00** Streaming workshop, Guy van Belle / **14.00** Discussion 1 - free software / **16.00** Gabriele Zaverio – presentation / **20.00** Nancy Mauro – Flude / **22.00** Faccia di Merda / **23.00** FM Zombiemouse «Noisery - the slow show 2.0» / **24.00** Shalombrothers show

nedjelja, 11. rujna: 11.00 Free TV workshop / **13.00** FM@media presentation, Thomas Kreiseder / **14.00** Discussion 2 - free media / **15.00** Kaiserradio / **17.00** Dragan Pajić - Pajo, free session / **19.00** Photo exhibition «11. September 2001++», Karl Kilian / **20.00** Antarctica show / **22.00** Orkestar za ubranu evoluciju – OUE / **23.00** Steamboat Switzerland / **24.00** Eat Dead Gore!

